

NAŠ TOVARIŠ

TV 15

Št. 28

17. julija 1980

Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

22. julij,
dan
vstaje

slovenskega ljudstva

Nikolaj Pirnat, jeseni 1944

Slovenci!

Resnična svoboda ni vrednota, ki bi jo bilo mogoče dobiti v dar. Za svobodo se je treba bojevati. Naši zaslužnjeni bratje v Srbiji, Črni gori in Hercegovini so že pričeli boj. Tudi slovenski narod prehaja v dejanski odpor proti zatiralcem. Ta odpor je treba okrepiti, razširiti in ga spremeniti v vsenarodno dejavnost.

Geslo »ne koščka železa, ne mrvice kakršnekoli snovi, ne drobtine kruha za okupatorje« naj postane naša občenarodna stvarnost.

Okupatorju je treba drobiti živce in razkrajati zaledje vsepovsod, pri vsakem njihovem koraku.

Zgled slovenskih borcev, ki so odšli v hribe, naj da pobudo za razvoj osvobodilne vojne proti zatiralcem, vojne, ki jo bo slovenski narod bojeval z ramo ob rami z narodi Sovjetske zveze, z angleškim narodom, z vsemi zaslužnjenimi narodi Evrope.

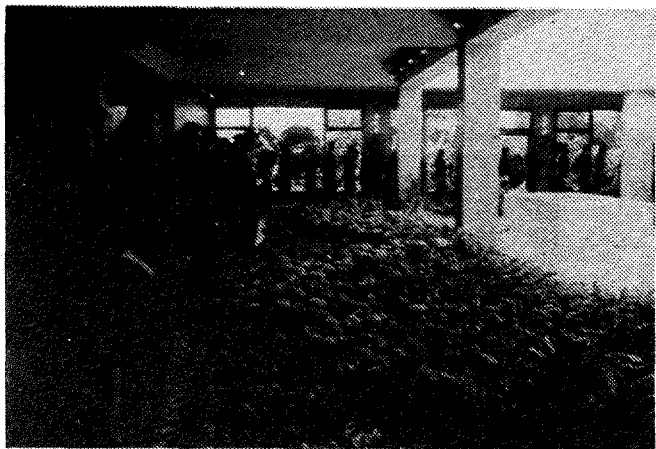
Slogo in enotnost zaslužnjenih narodov Jugoslavije uresničujemo s skupnim odporom.

Osvobodilna fronta slovenskega naroda, v kateri sodelujejo vse svobodoljubne, bojovite slovenske skupine, ne glede na svetovnonazorske in politične vidike, in ki je danes upravičeni predstavnik slovenskega naroda – poziva k boju, poziva Slovence na oborožen odpor.

Živela osvoboditev in združitev vseh Slovencev!

Slovenski poročevalec, 2. avgusta 1941

S Titom v tišini Užiške 15

Hiša cvetja. Kolona. Tiha, dostojanstvena. Kakor da nima konca. Dvignjene glave. Obrazi okameneli. V koloni je narod. Titov narod. Rame ob rami: borci revolucije in pionirji, železarji in učenci, rudarji in študentje, železničarji in vojaki, kmetje, staro in mlado, prihajajo družine, reke ljudi se zlivajo k Titovemu zadnjemu domu, iz minute v minuto, vse od ranih jutranjih ur, od vsepovsod...

Borci iz Orehovelj na Dedinju

Krajevna organizacija ZB NOV Orehovlje pri Novi Gorici je za svoje člane in svojce padlih ter bivše internirance organizirala v juniju tridnevni izlet na Dedinje, da se poklonijo spominu našega dragega tovariša Tita.

Izleta se je udeležilo 49 članov. Med njimi je bila tudi aktivistka, ki je pred mesecem slavila svoj osemdeseti rojstni dan. Kljub visoki starosti se je odločila, da obišče zadnji dom povsod priljubljenega človeka.

S solznimi očmi smo se vračali z vrta na Dedinju. Čeprav so koraki odhajali stran, so se naše misli še dolgo mudile ob grobnici. Odšli smo v muzej 25. maj, zanimiv za nas in za prihodnje rodove. Žal smo imeli premalo časa, da bi si ga temeljito ogledali.

Naslednjega dne smo se že zgodaj zjutraj podali na Avalo. Ponosni na naše narodne heroje smo stali pred spomeniki. Beograd nas je sprejel z vsemi svojimi zanimivostmi, o katerih nam je pripovedoval naš vodič Boris Klavčič.

Na poti domov smo si ogledali taborišče smrti v Jasenovcu, kjer so sovražne morilske roke hladnokrvno pobijale tudi nedolžne otroke.

Vrnili smo se z mešanimi občutki: veseli, ker je izlet uspel, in vendar globoko v sebi otožni, saj nas je toliko stvari na poti spominjalo na trpljenje naših narodov v boju za svobodo, ostala je žalostna misel na grob tovariša Tita, našega največjega borca, in obenem veličasten ponos, da smo živeli z njim, in da bo v svojih delih živel večno.

Člani ZB NOV
Orehovlje

Pismo iz Avstrije

Prijetno me je presenetilo pismo, ki je prispelo na moj naslov iz sosednje Avstrije od znanca Rudija Leitnerja. V njem mi pošilja iskrene izraze sožalja ob smrti našega predsednika, tovariša Tita. Rudi Leitner je velik prijatelj Jugoslavije in njenih ljudi. Še posebej mu je pri srcu dolina Soče, kamor pogosto prihaja. V pismu pravi:

Cenjeni prijatelj Danilo!

Smrt vašega predsednika maršala Josipa Broza Tita, me je globoko prizadela. Z vami delim vašo bolečino in vas prosim, da moje sožalje izrazite vsem mojim prijateljem v Bovcu. Umrl je veliki borec za svobodo in združitelj narodov Jugoslavije. Toda njegovo delo bo živelo dalje, če boste ostali enotni.

DANILO ŠULIGOJ
Bovec 271

Ob dnevu vstaje slovenskega ljudstva

Resnica o vstaji slovenskega naroda v vseh njenih zgodovinskih razsežnostih je ena temeljnih resnic naroda, ki je od časa turških vpadov do zadnjega strela v osvobodilni vojni vseskozi dokazoval, četudi ne vselej kot celota, vero v napredek, svobodo, enakopravnost, medsebojno pomoč. Vse to je skozi zgodovino, ki je bila Slovencev bolj ali manj nenaklonjena, šlo domala neopazno, s pretresi, ki so sicer prinesli nekatere nove, sveže vetrove, vendar pa bi v zgodovini slovenskega naroda zaman iskali močne borbene tradicije. Bržkone bi se nakanilo tudi tako, da bi šlo mimo slovenskega naroda še leto 1941 (podobno je bilo z letom 1918), če bi ga komunistična partija z Osvobodilno fronto ne dvignila,

mu ponudila novo, obetajočo in v končni posledici, odrešujočo vlogo. To je bilo dejanje peščice ljudi, za katerimi je šel ves narod. Bilo je dejanje, ki ga je zmogel nekdo, ki je dobro poznal zgodovino, ki se je bojeval za interese delovnega ljudstva, za pravico in poštenost, proti izkoriščanju... To je zmogla v tistih razmerah le komunistična partija.

S Titom in partijo je tudi slovenski narod naposled dosegel svojo resnično samouresničitve, začetek te samouresničitve pa je bila seveda vstaja, v zgodovini Slovencev gotovo eno najzlahtnejših dejanj.

Nosilec razvoja je postal resnično delovni človek, ne le igračka v rokah različnih temnih sil. To si je bilo treba pribojevati. Zgodovinsko pogojeno

je, da smo se morali Slovenci za sleherni najmanjšo pridobitev vselej bojevati. Tudi danes ni in ne bi smelo biti drugače. Z vso ostrino se je treba spopadati z negativnimi družbenimi pojavi, bojevati se je treba za čimprejšnjo stabilizacijo gospodarstva, odločno presekati kakršne koli poizkuse različnih odklonov na vseh področjih našega družbenopolitičnega življenja. Morda smo se uspavali ob izredno naglem razvoju. Trošili več, kot smo bili sposobni proizvajati, kot bi prenesel naš žep. Grenko pilulo bo treba požreti.

Vstaja slovenskega naroda, dogodek, ki bi bržkone zahteval drugačno razmišljanje. Bolj slovesno, retorično zvišeno, domoljubno naravnano, v tradicije uprto. Sleherni dogodek iz preteklosti

mora biti priložnost za obračun v sedanjosti.

Pot, ki smo jo ubrali, je Titova pot. Hoditi po njej, pomeni biti zvest Titu, samemu sebi, se uresničevati v že zdavnaj potrjenih in zanesljivih, zgodovinsko natančno opredeljenih smernicah. Ubirati Titovo pot pomeni tudi v teh trenutkih, ko se bojujemo za stabilizacijo gospodarstva, poganjati vedno znova svežo kri v telo socialističnega samoupravljanja.

Milenko Strašek

Umrl je Franci Kolar

Včeraj je v Ljubljani v 57. letu starosti umrl znani družbenopolitični delavec, revolucionar in eden najbolj znanih političnih komisarjev in borcev NOV Slovenije Franci Kolar.

Čestitka Milatoviću ob dnevu vstaje črnogorskega ljudstva

Ob dnevu vstaje črnogorskega ljudstva, 13. juliju, je predsednik predsedstva SR Slovenije Viktor Avbelj poslal predsedniku predsedstva SR Črne gore Veljku Milatoviću tole brzojavko:

V imenu predsedstva SR Slovenije in v svojem imenu iskreno čestitam tebi, predsedstvu SR Črne gore in vsem delovnim ljudem in občanom vaše bratske republike ob 13. juliju, dnevu vstaje črnogorskega naroda.

Na ta dan je pred 39 leti črnogorsko ljudstvo začelo oborožen boj proti okupatorju in domačim izdajalcem, v katerem je v sodelovanju z drugimi našimi narodi in narodnostmi pod vodstvom tovariša Tita izbojevalo osvoboditev in zmago socialistične revolucije. Na izročilih tega boja je dosegla vaša republika velik gospodarski razvoj, napredek na vseh področjih družbenega življenja in uspešno uveljavljanje samoupravnih socialističnih odnosov. S temi uspehi prispevate h krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti in k uspešnemu razvoju jugoslovanske skupnosti po poti, ki jo je začrtal tovariš Tito, kar predstavlja najboljše jamstvo za njeno trdnost in neodvisnost.

Ko se delovni ljudje in občani naše republike iskreno veselimo vaših uspehov in vam želimo nadaljnega napredka, se tudi obvezujemo, da se bomo zavzemali za trajno in vsestransko sodelovanje naših dveh republik.

Čestitka tankistom za praznik

Ob 16. juliju, dnevu oklepnih in mehaniziranih enot naših oboroženih sil, je generalpolkovnik Dušan Pekić, ki zastopa načelnika generalštaba JLA, poslal pripadnikom tega rodu tole čestitko:

»Letošnji praznik, dan tankistov, slavite brez vrhovnega komandanta oboroženih sil in predsednika republike, ljubljenege tovariša Tita, vendar vam mora njegovo veliko revolucionarno delo služiti kot trajen navdih in spodbuda za vztrajno delo v nadaljnjem vojaško-strokovnem usposabljanju, doseganju in razširjanju novega znanja.

Ker smo se zavezali, da bomo dosledno nadaljevali Titovo pot, je vaša trajna dolžnost, da dosežete še boljše rezultate na vseh področjih vojaško-strokovnega in ideološko-političnega usposabljanja, in da še okrepite enotnost in moralnopolitično trdnost naše armade.«

Nagrade vstaje slovenskega naroda

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda bo republiški odbor ZZB NOV Slovenije v ponedeljek, 21. julija, na slovesni seji podelil nagrade vstaje slovenskega naroda in plakete zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za leto 1980.

O nagradah bomo pisali v naslednji številki TV-15.
Uredništvo

Kolektivno ali kabinetno?

V knjigi našega Nobelovega nagrajenca Iva Andriča Znamenje ob poti je med drugim tudi zapisano: ... »Življenje je tako, da se mora človek pogostoma sramovati tistega, kar je najlepše v njem, in da naravnost skriva to pred svetom, in celo pred tistimi, ki so mu najbližji.«

In to »znamenje ob poti« meja življenja me spremlja in me je vedno spremljalo. Kajti sramoval sem se tistega, kar mi je bilo najsvetejše v njem. Skrival sem solze radosti in sreče, če sem ga videl živega, na televiziji ali poslušal njegov govor po radiu – TITA.

Sprašujem se, zakaj? Morda zato, ker so bile njegove besede, kadarkoli in kjerkoli jih je povedal naravnost, zgodovinske. V sklepnem govoru na 11. kongresu ZKJ, kjer je med drugim dejal: ... »Seveda skupaj z vsemi delovnimi ljudmi, ki jim je globoko pri srcu nadaljnja krepitev naše skupnosti,

kakršno danes imamo – socialistične, samoupravne in neuvrščene Jugoslavije. Krenimo naprej, spremenimo svoje besede v dejanja.«

Res, spremenimo besede v dejanja. Zlasti sedaj je nujno sprejeti ukrepe, ki bodo ali ki naj bi preprečili stopnjevanje inflacije na vseh ravneh. Kajti, tudi o tej inflaciji je Tito na 11. kongresu ZKJ med drugim dejal: ... »Držati se moramo dogovorjenih sklepov, kar zadeva investiranje in usklajevanje osebnih skupne in splošne porabe z našimi možnostmi.«

Vprašam se, zlasti kot komunist, ali moramo imeti izostren poslušal za vse tisto, kar se dogaja v našem okolju, in za tisto, kar so resnična hotenja delovnih ljudi? Kajti tudi o tem je bilo govora na 11. kongresu ZKJ.

Rad bi dobil odgovor glede dogovora proslave za 4. julij, dan borca v Postojni. Med sklicatelji je imenovana tudi mestna organizacija ZZB NOV, katere predsednik sem. O tej proslavi ni namreč nihče od odbora vse do 12. ure 3. julija ničesar vedel, sploh pa ne, da je iz Pridvora pri Kopru povabljen godba na pihala. Mar je to kolektivno dogovarjanje? Je to tako odgovornost, če zanjo ne veš? Kje so bili ostali komunisti, predstavniki DPO v občinskem merilu, da bi bili prek družbenopolitičnih organizacij obveščeni tudi krajani? Mar je to uresničevanje Titovih besed: »Zdaj moramo od besed k dejanjem! Vedno sem poudarjal, kako škodljivo je kabinetno delanje.« Ali ni naše vodenje na tak način prav kabinetno delanje?

IVAN MEZGEC
Postojna

Ena izmed dragocenih prvin Titove politike miru in enakopravnega sodelovanja med narodi je tudi njegova zavzeta in dolgoročno naravnana politika graditve mostov sodelovanja in prijateljstva s sosednjimi državami. Tej nalogi je Tito neumorno namenjal vso svojo skrb in prizadevanja pa je tako zapustil bogato dediščino, ki je hkrati tudi naša obveznost nadaljevati po njegovi poti.

Zgleden primer dosledne, vztrajne in postopne graditve trdnih mostov do sosedov daje zlasti razvoj odnosov s sosedno Italijo. Svoj vrhunec so taka prizadevanja dosegla s sklenitvijo znanih osimskih sporazumov, ki so postali trajna osnova dolgoročnega razvoja vsestranskih in vse bogatejših oblik sodelovanja med državama. Osimski sporazumi so prišli v stvarnost sodobnih odnosov v svetu kot doslej najbolj prepričljiv dokaz, kako je možno na temelju miroljubnih načel aktivne keoksisistence graditi trdne odnose med državami no glede na vse razlike, ki jih ločilo. Še več, osimski sporazumi so po duhu in črki živ primer in dokaz, kako je možno v konkretni mednarodni praksi premostiti obstoječa blokovska nasprotja in odpravljati napetosti, ki izhajajo iz teh nasprotij. Odnosi med Italijo in Jugoslavijo so prav z vsebino osimskih sporazumov postali zamelek tiste vrste odnosov in sodelovanja med evropskimi državami, ki jih je spodbudila helsinška konferenca s svojimi novimi vidiki razvoja medevropskih odnosov.

Pod tem zornim kotom kaže vrednotiti vsak naslednji korak, ki se ga lotevata Jugoslavija in Italija v prizadevanjih, da bi spremenili v življenjsko prakso vse tisto, kar tvori bistvo in vsebino osimskih sporazumov. V tem smislu gre tudi gledati pomen in cilj zadnjega obiska sekretarja za zunanje zadeve Josipa Vrhovca v Italiji.

Mostovi sodelovanja na Jadranu

Obisk je v prvi vrsti izraz težnje obeh držav, da nadaljujeta osimsko politiko in da premerita trenutek in možnosti za nov korak v uresničevanju določil osimskih sporazumov. Povsem naravno je, da se v sedanjem obdobju močno zapletenih mednarodnih odnosov, ki jih nevarno bremeni vrsta težkih kriznih žarišč tako v bližnjih kot daljnih delih sveta, in pa še posebej težavna negotovost, v katero je zapadel svet spričo vse hujših gospodarskih zagat, državniška srečanja ne morejo izogniti vsem številnim pekočim vprašanjem našega časa. Rimski pogovori so pokazali, da je moč kljub bistvenim razlikam v mednarodni usmeritvi ene in druge države najti stičišče stališč o vsem tistem, kar ustreza temeljnim koristim vseh narodov, to pa so v tem trenutku prizadevanja za obnovo popuščanja mednarodne napetosti, težnje za miroljubno rešitev najbolj nevarnih mednarodnih sporov in kriz, ter s tem krepitev miru.

Jugoslavija in Italija sta kot evropski in kot sredozemski državi še posebej zavzeti za ublažitev razmer v Evropi in v njeni okolici. Odtod pri obeh vidna težnja, da bi druga konferenca o evropski varnosti in sodelovanju v Madridu potekla ne v znamenju bolokovskih zaostrevanj, pač pa v znamenju konstruktivnih prizadevanj za demokratizacijo medevropskih odnosov, torej za odpravo vsega tistega, kar tej demokratizaciji stoji na poti.

Medsebojno gospodarsko in drugo sodelovanje med Jugoslavijo in Italijo ima za seboj že bogate sadove, najsi gre za blagovno menjavo, kulturno, znanstveno tehnično in drugo sodelovanje, še posebej pa za obmejno sodelovanje, ki mu je politika odprtosti meje dala povsem nove razsežnosti. V ta

Zvezni sekretar za zunanje zadeve Josip Vrhovec na obisku pri italijanskemu predsedniku Pertiniju

sklop se vključuje tudi vprašanje novih prizadevanj za uresničitev zamisli o skupni industrijski coni na Krasu. Nova prvina, ki odpira tudi nove možnosti za razširitev sodelovanja, je tudi začetek veljavnosti sporazuma med Jugoslavijo in zahodnoevropsko gospodarsko skupnostjo, katere članica je Italija.

Tudi manjšinsko vprašanje je eno izmed tistih, ki je sestavni del osimskih sporazumov in je torej še ne do kraja uresničena težnja Slovencev v Italiji po celoviti zakonski zaščiti njihovih pravic tudi sestavni del vsebine vsakokratnih jugoslovansko italijanskih pogovorov.

Obisk Josipa Vrhovca je po ozračju, ki ga je prevevalo, po vsebini pogovorov in končno tudi po pomenu, ki mu ga je izkazala italijanska stran, Vrhovca sta sprejela in se z njim pogovarjala tudi predsednik republike Sandro Pertini in predsednik vlade Francesco Cossiga, izpričal, kako sta Jugoslavija in Italija v sedanjem vse prej kot ugodnem mednarodnem položaju navezani druga na drugo. Stanje jugoslovansko italijanskih odnosov izpričuje, ne glede na notranje politične zapletenosti, ki dajejo pečat notranji stvarnosti Italije, da je usmeritev k sodelovanju in prijateljstvu v neuvrščeno socialistično Jugoslavijo stalnica italijanske zunanje politike, in da Italija vidi prav v neodvisni in neuvrščeni ter na znotraj trdni Jugoslaviji prispevek tudi k njeni lastni varnosti.

Drago Košmrlj

In kaj je z odgovornostjo?

Kljub spodbudnim izjavam, da blaga na policah ne bo manjkalo, ta čas še vedno primanjkuje pralnih praškov, zdravil, kave, olja in menda še nekaterih drugih vrst blaga. Najbolj zaskrbljeni smo lahko, ko gre za zdravila in osnovne prehrabene artikole. Opozorila, ki jih je bilo te dni slišati, so bila na moč resna. Nekaterim bolnišnicam je primanj-

pomanjkanje nekaterega blaga. Ko gre za osnovne življenjske artikole, je vsak izgovor neupravičen, zlasti še tisti, ki bi krivdo valil na nekakšno stabilizacijo. Ustaletev velja tudi za odnose med proizvajalci in trgovino. Dobra založenost trgovine je prav tako sestavni del splošnih stabilizacijskih prizadevanj, kot je to denimo nujnost povečati produk-

dovoljili dvomesečno povpraševanje na trgu. Tudi tu torej ne gre za nič drugega kot za pritisk na cene. V Ljubljani se bojijo, da se bomo srečali z novo mesno krizo. Vzrok: prenizke cene. Tudi ta problem bomo torej morali reševati in to predvsem na področju cen.

Dolgoročno urejanje odnosov med proizvodnjo in trgovino

Vendar pa so vse to le kratkoročni ukrepi, s katerimi se ne bi smeli zadovoljiti. Našo pozornost bi morali usmeriti zlasti na dolgoročno urejanje odnosov med proizvodnjo in trgovino, kajti samo tu so prave, trajne rešitve. Navedimo samo nekaj primerov, ki najbolj drastično opozarjajo na to.

V Jugoslaviji imamo 13 tovarnih zdravil. Vse organizacije so prevzele nase odgovornost za oskrbovanje trga z določenimi zdravili. Toda na to so očitno pozabile. Med njimi ni prišlo do nujno potrebne delitve dela. Farmacevtske tovarne izdelujejo kar po šest in celo osem zdravil za isto bolezen, kar je seveda popoln nesmisel. Ni treba posebej poudarjati, da to močno draži njihovo proizvodnjo.

Mnoge od njih so začele namesto zdravil izdelovati razne kozmetične preparate, ker so pač spoznale, da je tam mogoče dosegati večji dohodek, vse drugo pa so prezrle. Velik nered je med proizvajalci pralnih praškov. V državi imamo tovarnih kolikor hočete, praškov pa vendarle ni. Med njimi ni potrebne sodelovanja, ni dolgoročnejšega dohodkovnega povezovanja s proizvajalci surovin. Vse to pa ustvarja težave in to vselej, kadar se pogoji tako ali drugače nekoliko zaostrijo.

Do podobnih ugotovitev bi prišli tudi, če bi razčlenjevali druge primere, zato bi morali rešitve iz teh zagat iskati zlasti na področju samoupravnega urejanja odnosov. Mislimo, da bi bilo močno narobe, če bi se še naprej zatekali k državi in zahtevali od nje, da kar naprej posega na področje cen, gospodarskih odnosov s tujino itn. S tem bi storili kaj slabo uslugo združenemu delu, ki se mora predvsem samo usposobiti za premagovanje takih in podobnih problemov.

Seveda pa ni dovolj, če to samo ugotavljamo. Samoupravljanje zahteva tudi red in odgovornost. In prav pri slabi preskrbi bi se najprej morali vprašati, kaj je z enim in kaj z drugim. Čisto konkretno.

Darko Marin

kovalo kar 300 raznih zdravil. Iz beograjske klinike so sporočili, da ne morejo več odgovarjati za posledice, do katerih bo neizogibno prišlo zaradi pomanjkanja zdravil.

Slovenski izvršni svet je pomanjkanje olja ublažil s tem, da je dal na trg večje količine iz blagovnih rezerv. Tako so storili tudi v Bosni in Hercegovini. Na Hrvaškem so se zbal, da bi manjkalo na trgu zlasti pralnih praškov. Sredi turistične sezone to ne bi bilo nič kaj prijetno. Izvršni svet sabora se je temu izognil tako, da je poslal praške iz blagovnih rezerv in sicer na vsa turistična območja. Gre za 70 ton tega izdelka, kar pa je seveda vse prej kot dovolj.

Krivde ne morejo nositi samo potrošniki

Ukrepaajo tudi drugod. Znova zatrjujejo, da olja, sladkorja, pralnih praškov in drugega blaga na trgu ne bi smelo več manjkati. Da so za pomanjkanje nekaterih artiklov krivi zlasti potrošniki, ki so si doma naredili pretirano velike zaloge blaga, boječ se, da ga v trgovinah ne bo. Iz takih izjav, ki te dni niso nič kaj redke, bi lahko sklepali, da gre zlasti za potrošniško mrzlico, in da s preskrbo na trgu ni nobenih problemov. Že mogoče, da je nekaj tudi na tem. V Sloveniji naj bi letos prodali 20 odstotkov pralnih praškov več kot lani. Še zdaleč pa ne more biti to edini razlog za sedanje motnje. Vzroki so veliko globlji, kot jih hočejo nekateri prikazati.

Tudi ne more biti res, da je stabilizacija kriva za

tivnost dela, izboljšati organizacijo poslovanja in podobno.

Cene bodo višje

Ukrepe za odstranitev motenj na trgu je vsekakor treba razdeliti v dve skupini. Najprej gre za kratkoročne odločitve, s katerimi naj bi si pomagali zlasti do konca letošnjega leta. Na dlani je, da je treba odobriti dodatna devizna sredstva za nakup nekaterih zdravil v tujini, saj se s človeškimi življenji ne moremo igrati. Povečati je treba tudi cene tistim zdravilom, za katere proizvajalci v državi pravijo, da se jih ne splača proizvajati, ker z njimi nimajo drugega kot izgubo. Po mnenju zveznega izvršnega sveta gre za okrog 70 zdravil, katerih cena naj bi poskočila do 25 odstotkov.

Očitno se povečanjem cen ne bomo mogli izogniti tudi drugje. Proizvajalci pralnih praškov letos niso povečali svoje proizvodnje. Nekateri trdijo, da ne toliko zaradi pomanjkanja surovin, čeprav tudi tega ne gre zanemariti, ampak predvsem zaradi tega, ker niso bili zadovoljni z dvigom cen v začetku letošnjega leta za nekaj več kot 16 odstotkov.

Sedaj čakajo na novo povečanje in nobenega dvoma ni, da bo do tega tudi prišlo. Za to pa do konca letošnjega leta pralnih praškov ne bodo smeli več izvažati. V letošnjem letu so jih izvozili že okrog šest tisoč ton in tudi to je bil eden od vzrokov za pomanjkanje na domačem trgu.

V jugoslovanskih pristaniščih čaka toliko kave, da bi lahko z njo, kot trdijo pristojni organi, za-

S programske skupščine ZZB NOV Nove Gorice

ZZB NOV pomemben dejavnik našega političnega sistema

Pred dnevi je bila v Novi Gorici programska skupščina občinske organizacije ZZB NOV. Poleg delegatov so se je udeležili tudi predstavniki predsedstva RO ZZB NOV Slovenije in predstavniki skupščine, ZSMS in ZRVS iz Nove Gorice. Obravnavali so poročilo o delu občinskega odbora v času od 1978. do konca 1979. leta ter program za to leto.

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica Marko Remec je v svojem uvodu poudaril bogato dediščino, ki sta nam jo zapustila tovariša Tito in Kardelj, ter dejal, da nas borce in vse naše narode ter narodnosti njuna izguba še trdneje združuje v enotno fronto organiziranih socialističnih sil v SZDL in v delegatskem sistemu.

Iz poročila o delovanju borčevske organizacije v Novi Gorici je bilo razbrati, da je članstvo dobro delegatsko udeleženo tako v krajevnih skupnostih kot na ravni občine. Posebno mesto zavzema aktivnost borcev na področju SLO in DS, kar se je še zlasti izkazalo v akciji NNPN 79, ko je v njej sodelovalo kar 1566 članov ZZB NOV Nove Gorice!

Aktivno, tvorno in prijateljsko je bilo tudi sodelovanje z ANPI pri negovanju in razvijanju tradicij NOB, urejanju grobov in grobnic padlih borcev, reševanju statusnih, invalidskih in socialnih problemov, organizaciji skupnih srečanj, prireditvev in podobno.

V zvezi z delovanjem ZZB NOV kot družbenopolitične organizacije je tovariš Remec opozoril na dva pojavi, ki škodujeta uspešnem delovanju organizacije borcev. Prvi tak pojav je zunaj borčevske organizacije, kjer so posamezniki mnenja, da se borem in njihovim organizacijam ni treba aktivno ukvarjati z družbenopolitičnimi vprašanji. Ti posamezniki pravijo, da visoko ceniijo prispevek borcev za našo sedanost in želijo, da bi se borci (češ da so že starejši in utrujeni) posvečali le čisto borčevskim vprašanjem, spomenikom, obeležjem, socialnim, zdravstvenim in podobnim problemom članstva. Tako priporočila so jalova, zato jih borci odločno zavračamo. Globoko se zavedamo svojih dolžnosti. Štiridesetletna revolucionarna praksa je dala udeležencem NOV dovolj izkušenj in znanja, da lahko objektivno ocenjujejo, pravilno vrednotijo uspehe in kritično obravnavajo slabosti. Drugi pojav pa je, da se posamezne krajevne organizacije borcev preveč zapirajo v svoje lastne okvire. Ta pojav oži fronto družbenopolitičnega delovanja borcev. Zato morajo te organizacije take ozke okvire prebiti in vse vključiti v široko fronto socialističnih sil in tu aktivno in tvorno sodelovati za vsestranski razvoj in napredek socialističnih družbenih in družbenoekonomskih odnosov. V zvezi s temi ugotovitvami naj navedemo oceno o vlogi zveze borcev v delu tovariša Kardelja Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, kjer je med drugim zapisal: »Zveza združenj borcev opravlja v naši družbi specifično politično vlogo kot borbena organizacija, ki je zrasla iz narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije in ki je tudi danes nosilka vseh revolucionarnih tradicij. Posebno poudarjam družbenopolitično vlogo te organizacije zato, ker je to resna politična sila naše družbe, in na sedanji stopnji razvoja naše revolucije izredno pomemben steber stabilnosti sistema, ustvarjenega v naši revoluciji. Revolucionarne izkušnje in nesporna politična in moralna sila tako posameznih članov kakor organizacije zveze združenj borcev kot celote zahtevajo intenzivno demokratično angažiranje borcev v našem političnem sistemu.« Tovariš Kardelj dalje ugotavlja, da mora biti zveza borcev s svojim vplivom prisotna povsod, kjer sprejemajo družbene odločitve, kar pomeni predvsem v mehanizmu delegatskega sistema in v socialistični zvezi.

Iz poročila o delu, ki ga je organizacija ZZB NOV goriške občine opravila v preteklem obdobju, izhaja ugotovitev, da se je te družbenopolitične vloge ta organizacija v preteklosti v polni meri zavedala in jo tudi izpolnjevala. To potrjuje tudi ugotovitev delovne skupine CK ZKS, ki je nedolgo tega obiskala Novo Gorico, in je, kot je povedal tovariš Remec, o delovanju organizacije zveze borcev zapisala: »Pomembno vlogo v frontnem uresničevanju programa politične aktivnosti v občini ima tudi 7.500 članov zveze borcev, organiziranih v 52 organizacijah. Presežena je v preteklosti prevelika naravnost članstva k tako imenovanim borčevskim vprašanjem in obrnjenost k institucijam države. Člani ZB v občini ugotavljajo vsesplošen napredek tako v kakovosti kot v učinkovitosti urejanja mnogih vprašanj znotraj delegatskega skupščinskega sistema. Organizacije ZB

Udeleženci programske skupščine ZZB NOV Nova Gorica

so se v zadnjem času pomembno uveljavile kot činitelj razvijanja dobrih sosedskih odnosov, kot nosilci SLO in družbene samozaščite v krajevnih skupnostih in v občini ter drugod. ZB je postala nepogrešljiv dejavnik v uresničevanju frontnega programa v vseh sestavinah političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Ugotovljene pa so bile seveda tudi slabosti in pomanjkljivosti političnega in samoupravnega delovanja (zlasti ob izredno težkem in neugodnem stanju v nekaterih tozidih). Organizacija ZZB NOV se je v preteklosti zavestno in zavzeto vključila v skupno fronto socialističnih sil za razreševanje težkih gospodarskih vprašanj, materialne proizvodnje, delitve dohodka, vseh oblik potrošnje, produktivnosti in zaposlovanja za gospodarsko stabilizacijo ter se zavezuje, da se bo tudi v prihodnje odločno zavezala za dosledno in odgovorno izvajanje vseh ukrepov za gospodarsko stabilizacijo.

V razpravi je tovariš Sušmelj podčrtal, da je v goriški občini padlo v NOB okrog 2.500 borcev, katerih imena je treba nujno zbrati in

ih trajno vklesati na trnovski spomenik. Posebej pa je podčrtal dejstvo, da so sedaj dani vsi pogoji za začetek gradnje pokrajinskega muzeja revolucije za Primorsko v Novi Gorici, in da ne kaže tega odlašati ter spreminjati na podlagi večletne široke razprave sprejetih stališč za izgradnjo tega muzeja, ker bo sicer tako ravnanje imelo za posledico le neuresničeno željo po muzeju.

Tovariš Albert Rajer je obširno spregovoril o podružbljanju revolucionarnih tradicij NOB in spomeniškega varstva. Poudaril je, da je bilo v zvezi z ustanavljanjem pokrajinskega muzeja revolucije za Primorsko storjenega veliko. V Lipici, kjer so bili udeleženi vsi predstavniki družbenopolitičnih organizacij in skupščin, je bil dosežen sporazum o lokaciji muzeja, o načinu financiranja muzeja, o izdelavi načrtov za rekonstrukcijo stavbe za namene muzeja in izdelan je bil program o prostorskih potrebah muzeja. Sedaj, ko je vse pripravljeno za pričetek del, pa večina občin Primorske-odklanja sodelovanje. V Primorskih novicah se ponovno (kljub sklepom v Lipici) razpravlja o ponovni lokaciji muzeja.

Prav bi bilo, da sprejete dogovore dosledno izvajamo. Za to nas zavezujejo samoupravna socialistična morala ter politična odgovornost. Tudi tovariš Zdravko Klanjšček, ki je v razpravi spregovoril o vprašanju zgodovinopisja, prenašanja revolucionarnih tradicij in pisanja krajevnih kronik, je poudaril, da moramo storiti vse za izgradnjo muzeja revolucije, ki naj bi bil obenem tudi muzej povojne graditve Nove Gorice.

Ne glede na obsežne naloge, ki jih je organizacija ZZB NOV opravila navzven v delegatskem sistemu in v enotni fronti socialističnih sil SZDL, je posvečala veliko skrb tudi svojem članstvu pri reševanju socialnih, stanovanjskih, zdravstvenih, zdraviliško-klimatskih in celi vrsti drugih problemov. Preobsežno je opravljeno delo, da bi ga mogli v tem prispevku zajeti.

Po vsestranski razpravi je programska skupščina sprejela program dela za obdobje 1980-1981 in ga v razpravi dopolnila.

Minko Kristančič

Poletna tema

Manj po svetu, več po domovini

Kaže, da nam bo vse večjo potovalno mrzlico vendarle »pristrigla« tudi sprememba tečaja dinarja. Že v preteklih letih so borci, ko je bila beseda o letovanjih, potovanjih in izletih, nenehno opozarjali na lepote naše domovine in na dejstvo, da pogosto poznamo prej prestolnice sveta kot pa naše bratske republike, da se lažje odločamo za izlet v Pariz kot pa denimo na Ohrid... In letos zares lahko tako tudi začnemo. Naši številni popisniki, ki nam poročajo o izletih posameznih borčevskih organizacij, pa slejkoprej potrjujejo, da so prav borci lahko zgled, kako izbirati izletniške točke in kraje v domovini, ki jih je vredno obiskati. Naša zgodovina, raznolikost pokrajine in mest nam pač dovoljujejo, da lahko v sakem izletu zrujimo ogled različnih stvari poleg ogleda partizanskih krajev, krajev slavnih bitk in taborišč...

Prav bi bilo, ko bi se začeli po borcih ravnati tudi drugi. Zlasti bi taki dobro organizirani izleti v naše bratske republike lahko koristili širjenju obzora naših delovnih ljudi, ki imajo včasih prav slabo predstavo, kje, denimo, leži Kosovo, ali kako gorata je Črna gora. In prav bi tudi bilo, ko bi vsi, ki take izlete organizirajo (pa naj bodo to sindikalni izleti, seminarji, srečanja...), v svoje programe vključevali kraje iz narodnoosvobodilnega boja. Dober napredek v

tej smeri se zdi že dejstvo, da skoraj nihče ne gre mimo bolnišnice Franje, ali da tisti ki hodi po Bosni kaj dlje, ne gre mimo Sutjeske, da se obisk partizanskim krajem (ki so na naših glavnih poteh proti morju) nenehno večja, in da mladi sami izražajo želje, da bi videli vsaj katerega od slavnih partizanskih krajev.

Vse to pa ni čisto preprosto takrat, ko je organizator izleta pred izbiro-kam, in ko se za pomoč obrne k potovalni in turistični agenciji. Izbira slednje je zelo pomembna, kajti ponekod imajo s takimi izleti že dobre izkušnje in tudi dobro izdelane programe (kot imajo to deloma pri Kompas), medtem ko so po nekatere drugih agencijah taki izleti še vedno bolj na stranskem tiru. Iz pisem, ki nam jih o takih izletih pišejo borci, in tudi iz prispevkov naših dopisnikov pa razbiramo, da so še vedno najuspešnejše pripravljene izleti in kraji izletov tam, kjer se organizacije lotijo zagrizeni posamezniki. Zato bomo v enem prihodnjih prispevkov skušali poiskati v naših potovalnih agencijah tiste ljudi, ki usmerjajo in načrtujejo domači turizem, da bi se prepričali, koliko so storili za podružbljanje razvijanja revolucionarnih tradicij po tej poti, kakšno je povpraševanje po takih izletih ter tudi, koliko se je izboljšala tovrstna ponudba in informiranost za tuje turiste.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Jesenice - Pričakovati je dobro udeležbo

Pričakovati je, da se bo na letošnjem srečanju nekdanjih borcev, še aktivnih delavcev v slovenskih železarnah zbralo kar okrog 450 tovarišev in tovarišic, ki bodo obudili spomine na svoje medvojno delo ter tudi izmenjavali izkušnje iz vsakodnevne prakse. Letošnji organizator srečanja je delovna organizacija Plamen iz Kroke, ki je prvotno načrtovala to srečanje v Kropi, zaradi zahtevnosti organizacijskih priprav pa so se raje odločili za Hom pri Bledu.

Ko so na minuli seji aktivna jesenjskih borcev-železarjev ugotavljali, koliko njihovih borcev se bo udeležilo srečanja, so hkrati ugotovili, da dela ta čas v železarni le še 271 nekdanjih borcev. Poleg vprašanj o srečanju in organizacijskih pripravah nanj so se v razpravi zlasti živahno pogovarjali o postavitvi pomnika štirim herojem železarjem.

Z zadovoljstvom so borci železarji sprejeli poročilo o zdravstvenem stanju zaposlenih borcev NOV (poročilo je podal predsednik aktivna Tonček Dežman), ki pravi, da je njihovo zdravstveno stanje boljše od predvidevanj. Iz poročila pa je vendarle razvidno tudi to, da je vsaj petdeset borcev železarjev v jeseniški železarni potrebno klimatskega zdravljenja. Komisija za vprašanja borcev pri tem aktivu si bo prizadevala, da bi to vprašanje reševali v okviru danih možnosti kar najbolje. Borci pa so pripomnili, da so doslej s to vrsto zdravljenja na Gorenjskem ne morejo posebno pohvaliti.

B. B.

Izola - Dobro delo na delegatskih osnovah

Člani izolske organizacije so prek svojih delegatov tvorno sodelovali pri vseh pomembnejših političnih, gospodarskih drugih odločitvah na območju občine, regije pa tudi v raznih republičnih institucijah. Posamezni člani borčevske organizacije v Izoli zavzemajo odgovorne funkcije v ZK, SZDL, skupščini občine, njenem izvršnem svetu ter v drugih družbenih organizacijah in društvih. Delegatski sistem je v okviru organizacije dobro uveljavljen, saj skoraj ni primera, da ne bi gradiva, ki jih obravnavajo skupščina občina Izola in druge samoupravne skupnosti, obravnavali na sejah predsedstva občinskega odbora ZZB NOV z vsemi delegati in predsednikom družbenopolitičnega zbora. Tako je zapisano v poročilu o delu občinskega odbora ZZB NOV v Izoli, kjer je tudi poudarjeno, da velika večina borcev, čeprav so že precej v letih in mnogi tudi bolehnii, še vedno aktivno in tvorno sodeluje zlasti pri utrjevanju sistema SLO in družbene samozaščite, pri čemer so pogosto borci nosilci organizacije dela na tem področju.

Pri predsedstvu OO ZZB NOV Izola deluje enajst komisij, v katerih sodeluje kar precejšen odstotek članstva. Poročilo navaja, da so vse komisije skozi vse leto delovale v skladu s programi dela in tudi v skladu s tekočimi potrebami. Menili so le, da bo treba v bodoče komisije še okrepiti z novimi člani.

Kar zadeva delo krajevnih organizacij ZB je teh po novi razpodelitvi krajevnih skupnosti pet in so v minullem letu vse dobro delovale. Domicilni odbor italijanskih partizanskih enot, ki ima sedež v Izoli, je obravnaval predvsem postavitev nekaterih spomenikov (Opatje selo...) in bil polno zaposlen ob organizaciji srečanja enot tujih narodov, ki so se bojevali v sestavi NOVJ (lanskega oktobra v Portorožu).

Borci so na svoji letni skupščini sprejeli sklepe za svoje nadaljnje delo.

B. L.

Postojna - občni zbor aktivna ZB železničarjev

Člani aktivna ZB pri tozdu za promet in tozdu za transport železničarjev v Postojni so na svoji letni skupščini poslušali poročilo o minulom delu in se v razpravi dotaknili cele vrste področij svojega dela. Anton Kovarčič je zbranim spregovoril o Titovem liku in njegovi in naši poti, po kateri bodo postojnski borci stopali naprej. Pri tem so zasakali razpravo na vprašanje dobrega dela v prihodnosti, na vprašanja stabilizacijskega obnašanja in dela ter na nekatere probleme, ožje vezane na delo njihovega aktivna.

I. M.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Stosedemintrideset mladih prostovoljcev in prostovoljk na šolanju

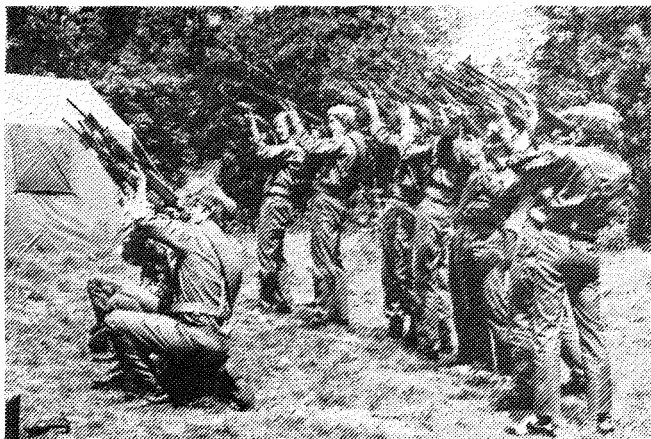
Za domovino bodo naredili vse

Med opisom polavtomatske puške

Idejnopolitični pouk o zgodovini NOV in razvoju NOG na Primorskem

Med streljanjem visokotelečih ciljev

Loti Plesničar, dijakinja drugega letnika ekonomske šole, doma iz Ajdovščine. V tarčo je zadelo tolikokrat, kot je izstrelila s polavtomatsko puško in si zaslužila prvo mesto med 137

Med vpisovanjem prostovoljcev TO v žalno knjigo za tovariša Tita

V zadnjem tednu letošnjega junija je stosedemintrideset mladih prostovoljk in prostovoljcev teritorialne obrambe ajdovske, idrijske, novogoriške in tolminske občine domovalo v učnem centru TO primorske pokrajine, ki so se zavestno, disciplinirano in samoiniciativno obnašali do vseh nalog, ki jih zahtevajo priprave za obrambo svobode, neodvisnosti in celovitosti SFR Jugoslavije. To njihovo obnašanje odločno zagotavlja, da bodo v odločilnih trenutkih naredili vse, kar domovina od njih pričakuje.

Sedemdnevno šolanje mladincev – prostovoljcev TO z dnevnim deseturnim programom so za mlade iz severnoprimske regije pripravili imenovani strokovnjaki iz občinskih štabov TO ter občinskih konferenc ZSMS. Mlade pa so določile osnovne organizacije ZSM v krajevnih skupnostih, delovnih organizacijah in srednjih šolah. Domovanje so mladinske enote našle v objekti učnega centra TO primorske pokrajine na Krasu.

Pred leti se je učni center preselil iz združnega doma Kostanjevica v naravo. Na zelo lepi kraški goljavi, na pobočju Fajti hriba so zrasli šotori, kuhinja, učilnica in kopalnica ter drugi spremljajoči objekti. Center so iz leta v leto dograjevale in posodabljele pridne roke teritorialcev, mladincev prostovoljcev TO, dijakov novogoriške gimnazije in delavcev številnih delovnih organizacij. Sanitarije in kanalizacijo so še posebej uredili. Pripravili so udobje, kakršnega so si sami želeli. S takimi razmerami je bilo lahko pravilno usmerjati tokove vzgoje in doseči željene uspehe pri vzgoji mladincev – prostovoljcev TO in vseh tistih, ki so se do zdaj šolali v tem centru.

Delovni dan mladincev – prostovoljcev ni bil lahek. Že ob peti uri zjutraj je kratko nočno tišino pretrgal grgavi glas zvonca ali glas dežurnega. Mladi so se hitro dvignili, oblekli ter odhiteli v zbor in nato pod vodstvom določenega starešine stekli do bližnjega igrišča za mali nogomet k jutranji telovadbi. Glas dežurnega je ponovno označil zbor, ob petju himne so dvignili zastavo na drog in prostovoljci so odšli na zajtrk. Po zajtrku je bil do kosila program, ki se je najprej začel z enournim idejnopolitičnim poukom. Temu pa so sledile strokovne vojaške teme. Po kosilu je bilo prosto le eno uro in že je bil program spet v polnem teku. Po večerji so oči že večini lezle skupaj in le dobro pripravljen večerni svobodni program je mlade zadržal pokonci. To so bile urice ob tabornem ognju, ko so se mladi srečali z borci NOB, domačini in mladino okoliških krajev in po navadi zapeli partizanske in narodne pesmi, večkrat pa so tudi zaplesali kolo ob ognju. Ob deseti uri zvečer je na domovanje prostovoljcev legla tišina in v noči so se slišali le koraki stražarjev.

Mladi prostovoljci so kljub temu našli še precej časa za svobodne aktivnosti. Tako

so ustanovili svoj aktiv Zveze komunistov ter aktivne ZSM v vse štiri enote. Ti pa so imeli svoje programe dela. Vojaška vzgoja, družbena samozastita, dobri medsebojni odnosi in moralnopolitično stanje v enotah je bila njihova posebna skrb. Komisija za kulturo je izdala dve številki posebnega biltena.

Pa to ni bilo edino delo kulturnikov. Pripravili so vrsto zanimivih kulturnih programov ob tabornih ognjih ob večerih, še posebno pa so se izkazali zadnji dan s programom na zaključni proslavi. Mentorji iz stalne sestave štaba TO primorske pokrajine in občinskega štaba TO Nova Gorica so pripravili tekmovanja med posamezniki ter posameznimi enotami v odbojki, namiznem tenisu, malem nogometu, streljanju z vojaško puško, šahu, metanju ročne bombe, plezanju po vrvi ter razstavljanju in sestavljanju orožja. Najboljšim posameznikom so podelili praktične nagrade.

Posebno doživetje za mladince prostovoljce je bilo streljanje z vojaško puško, ko so na strelišču streljali v tarčo na oddaljenosti 100 metrov s polavtomatsko puško. Rezultati so bili odlični, saj je bilo 73 odstotka odličnih, 20 odstotkov prav dobrih in 7 odstotkov dobrih. Očitno so bili mladinci in mladinke na streljanje dobro pripravljeni.

In za konec še zadnji dan v centru. Ves dopoldan so bili mladi v napetem pričakovanju proslave. Po kosilu so pospravili dvorišče in okoličico svojega drugega doma teh zadnjih sedem dni, pospravljali svoje stvari, a kljub temu pozorno prisluhnili še zadnjim predavanjem ta dan. Po kosilu je na zborni mesto pred poletno tribuno prikorakala kolona mladincev – prostovoljcev TO v uniformah. Komandant enote, tovariš Radivoje Milatović, je predal poročilo o opravljenem šolanju komandantu štaba TO primorske pokrajine, tovarišu Ignacu Stibilju. Ta je mladince pozdravil in jim čestital k opravljeni nalogi. Zbranim prostovoljem ter domačinom in gostom je spregovoril v imenu predsedstva občinske konferenec ZSMS Nova Gorica tovariš Andrej Kompara. Skupina mladincev – prostovoljcev je izvedla kulturni program.

Najboljšim je komandant centra, tovariš Radivoje Milatović podelil priznanja. Po jutrišnjem jih bodo spet zamenjali mladinci – prostovoljci TO krško obalne regije oziroma postojnske, sežanske, ilirskobistriške, koperske, portoroške in izolske občine, 220 jih bo.

S priznanji za pridnost, a tudi s solzami v očeh so se mladi poslavljal ob zaključku letošnjega pouka Kras 80 ter si stisnili roke v pozdrav in si zaklicali nasvidenje do prvega prihodnjega srečanja na slovesni zbirski, ki bo septembra po občinah, po tem pa v rednem sestavu teritorialnih enot ajdovske, idrijske, novogoriške in tolminske občine.

Besedilo in fotografije: Mile Gojković

Uspešno opravljen program usposabljanja RVS

Po programu, ki ga je sprejelo predsedstvo občinske konference ZRVS Slovenske Konjice o strokovnem usposabljanju svojih članov, so v sredini junija zaključili z izpiti.

Predsedstvo občinske konference ZRVS je na zadnji seji, 25. junija, ocenilo opravljeno delo. Ugotovili so, da so vse osnovne organizacije izpolnile sprejete programe. Seveda so nekatere osnovne organizacije ZRVS, kot na primer Vitanje, Zreče, dosegle odlične rezultate, medtem ko so druge, kot na primer Loška, imele določene težave. Tu so se pojavile težave predvsem v vodstvu. Zato je predsedstvo občinske konference predlagalo članstvu, naj ga zamenja.

V celoti pa je predsedstvo občinske konference ZRVS Slovenske Konjice zelo ugodno ocenilo opravljeno delo pri usposabljanju starešin. Udeležba tako na predavanjih kakor tudi na izpiti je bila zelo dobra, se je znašala okoli 92 odstotkov vseh članov. Manjkali so le zaradi opravičenih razlogov. Starešine so zelo resno sprejeli in izvrševali sprejete obveznosti.

Z vabilu na izpiti so konjiški starešine prejeli tudi taktično nalogo. To naj bi rešili doma še pred izpitom. V vlogi komandirja partizanske čete so morali napasti sovražno postojanko v svojem kraju. Oceniti so morali situacijo, razporediti moštvo in izdati povelje za napad. Napisa ne rešitve so prinesli na izpiti. O njih so se tam pogovarjali in premislili najboljše rešitve.

Izpiti so nadalje zajemali reševanje testnih nalog iz taktike, topografije in iz idejnopolitične vzgoje. Tudi pri tem so pokazali zelo dobro znanje. Da pa bi osvežili spomin iz topografije, so po testiranju organizirali orientacijske poho-de v obliki tekmovanja. Vsaka osnovna organizacija ZRVS občine Slovenske Konjice pa je na koncu tega obveznega dela organizirala še lasten program.

Vse tri osnovne organizacije iz Slovenskih Konjic so ob zaključku testiranja opravile pohod do lovske koče nad Konjiško vasjo. Tu so izvedli streljanje skoraj iz vsega pehotnega orožja.

Organizirali so tudi tehnični zbor z razstavo pehotne opreme. Pri organizaciji razstave jim je pomagal štab teritorialne obrambe Slovenske Konjice. Na razstavo so povabili tudi predstavnike družbenopolitičnih organizacij in društev.

Zrečani pa so pripravili pohod na Zimereih, kjer so imeli zaključno prireditev.

Novost letošnjega preverjanja znanja rezervnih vojaških starešin v občini Slovenske Konjice je bila tudi v tem, da so dosežene rezultate posameznika takoj objavili. Vsaka osnovna organizacija je v ta namen pripravila posebne pregledne tabele, v katere so vsakemu članu takoj vpisali doseženi rezultat, tabele pa izobesili. Takojšnja informacija se je pokazala kot zelo uspešna in vzpodbudna.

Moramo poudariti, da so bili rezervni starešine z letošnjim načinom vojaškega usposabljanja zelo zadovoljni, prav tako tudi s poukom, ki je bil zelo nazoren in dobro pripravljen, kakor tudi z organizacijo preverjanja.

Dobljene izkušnje so vzpodbudile predsedstvo občinske konference ZRVS Slovenske Konjice, da bo skušala tudi v drugem letu uvesti nekaj novosti pri usposabljanju in to: metanje ročne bombe in urjenje drugih vojaških veščin, ki jih bo zajemal srednjeročni program usposabljanja RVS.

FRANJO MAROŠEK

Redna letna konferenca ZRVS

Na redni letni konferenci ZRVS Savsko naselje, ki je bila sredi junija, je iz poročila, ki ga je podal njen predsednik Stenka Polak, razvidno, da so posebno pozornost posvečali organiziranju seminarjev, taktično orientacijski vaji, streljanju kakor tudi strokovno političnim predavanjem. Zato je bila udeležba na letošnjih vajah večja od lanskoletne, znanje pa solidnejše.

Komisije pri predsedstvu KK ZRVS so izpolnile naloge, toda delo je še vedno preveč slonelo na posameznike. V šestih osnovnih organizacijah so naloge opravljal v glavnem le predsedniki in posamezni člani odbora, zato te niso bile zadovoljivo izpolnjene. Posebej je poudarjena vloga ZRVS pri obrambni vzgoji mladine. Sodelovali so pri ustanovitvi obrambnega krožka v osnovni šoli Boris Kidrič, ki deluje zelo dobro in na vojaško strokovnih predavanjih sodelujejo tudi ostali učenci in učitelji. Razen predavanj so predvajali filme z vojaško tematiko, mladinci so si ogledali muzej NOB, zbirali obrambno gradivo in ustanovili kabinet za obrambno vzgojo. Priprave in izvedbe obrambnega dneva so vsakoletne. Usposablajo učence s področja topografije in orientacije na zemljišču, streljanju in pripravljajo ekipe za razna tekmovanja. Branko Doblšek, predsednik komisije za družbeno dejavnost, ljudsko obrambo in družbeno samozastito je v razpravi poudaril, da je ne glede na to, da bo sedaj več novih krajevnih organizacij ZRVS, potrebno skupno delovanje v osnovni šoli z enotnim planom dela. Delovanje mentorjev bi bilo potrebno razširiti še na tabornike in ostala društva, vključiti pa več mlajših RVS, ki imajo veselje z vzgojo mladine.

Na konferenci so izglasovali, tri krajevnice konference ZRVS.

DUŠAN REBOLJ

BELEŽKE BELEŽKE BELE

JOSIP BROZ TITO: SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA - (»Naša armada ne bo nikoli ogrozila nikogaršnje svobode in neodvisnosti, znala pa bo dobro braniti meje svoje dežele in njen socialistični samoupravní razvoj, pridobitve in interese svojega ljudstva. Lahko rečem, da sem zelo ponosen na naše oborožene sile. Mi smo zares toliko dosegli, da nas občeudujejo tudi zunaj. Precej spremljam tuji tisk in moram reči, da v njem doslej nisem zasledil česa slabega o naši armadi. Naša armada uživa veliko spoštovanje tudi zunaj naše dežele. Delajte, tovariši, tudi naprej tako, da ostane armada resnično nerazdružljivo povezana z vsem, kar se pri nas dogaja in dela, da bo tudi naprej ljubljenska naših narodov in narodnosti...« To je citat iz zdravice tovariša Tita, izrečene na slovesni večerji v počastitev dneva JLA, 21. decembra 1978 na Brionih, in del izbora najpomembnejših misli tovariša Tita o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, ki jih v posebni knjigi objavljajo združeni jugoslovanski založniki: Svjetlost iz Sarajeva, Državna založba Slovenije iz Ljubljane, Mladost iz Zagreba, Prosveta iz Beograda, Pobjeda iz Titograda, Matica Srpska iz Novega Sada in Vojnoizdavački zavod iz Beograda. To je hkrati tudi prva publikacija knjižnice Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita založniške hiše Svjetlost iz Sarajeva.

★

NAJVEČ GLEDALCEV: BOŠKO BUHA BRANKA BAUERJA - Največ obiskovalcev kinematografov je lani posvetilo svoj čas in denar domačemu filmu Boško Buha, ki ga je posnela delovna organizacija Centar film. Če k temu prištejemo umetniški prispevek režiserja Branka Bauerja in prodajo filma skandinavskim deželam, Vzhodni Evropi in še kam, tja do Jemena, se ni čuditi, da je ob vrednotenju srbskih filmov v letu 1979 Boško Buha zavzel prvo mesto na lestvici republiške kulturno-prosvetne skupnosti. Gre torej za najbolj gledan film in film, ki je prinesel največ denarja, več kot milijon dinarjev.

★

V KUMROVCU: SPOMINSKI PARK UMETNIKI JUGOSLAVIJE TITU - Enajsta konferenca Zveze likovnih umetnikov Jugoslavije, ki je bila konec junija v Kumrovcu, je podprla idejo o ustanovitvi spominskega parka Umetniki Jugoslavije Titu v Kumrovcu.

★

NA STOTINE KNJIG O NARODNOOSVOBODILNEM BOJU - Založniki iz vse Jugoslavije so na nedavnem posvetovanju razpravljali, kako je z literaturo o narodnoosvobodilnem boju, novejši zgodovini in revolucionarnih tradicijah, kakšen je položaj teh knjig in v kakšnem obsegu jih je najti v letnih in srednjeročnih založniških načrtih. Poudarjeni so bili rezultati in vzpodbudni primeri v stvaritvah mnogih hiš, odlično sodelovanje številnih sodobnikov pomembnih dogodkov in piscev ter borčevskih organizacij. In najpomembnejše: rečeno je, da se je od sto domačih založniških organizacij kar polovica opredelila za objavljanje novih naslovov in različnih literarnih zvrsti, ki govorijo o narodnoosvobodilnem boju, revoluciji in našem delavskem gibanju.

NOVE KNJIGE

Novo delo o nacistični raznarodovalni politiki na Slovenskem

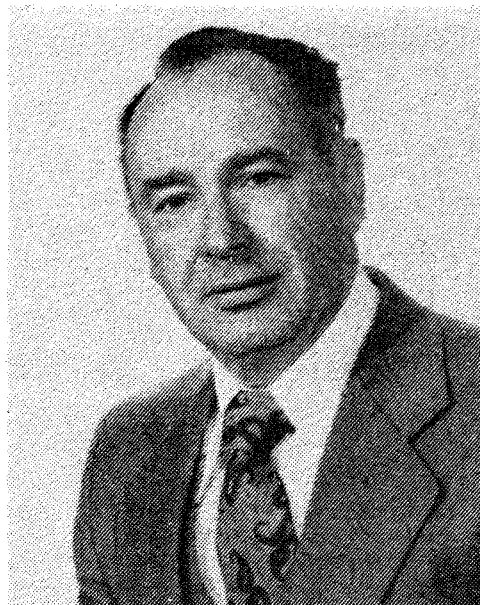
Te dni je izšla nova knjiga dr. Toneta Ferenc, našega najboljšega poznavalca nacistične raznarodovalne politike, z naslovom Quellen zur nationalsozialistischen Etnationalisierungspolitik in Slowenien 1941-1945 - Viri o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji 1941-1945, Maribor 1980, 715 str. (izdala jo je založba Obzorja). Knjiga predstavlja napor, ki tako po zasnovi kot po izboru v njej objavljenih dokumentov presega slovenski in jugoslovanski okvir ter bo nedvomno odmevala tudi zunaj naših meja. Kolikor je znano, sta v širšem evropskem okviru izšli do sedaj le dve zbirki s podobno vsebino, ki se jima delo dr. Ferenc stavlja ne le ob bok, ampak ju v marsičem tudi presega. Prva je poljska zbirka v več zvezkih Dokumenta okupationis, ki jo pripravlja poznanski Instytut Zachodni, druga pa je izdala češkoslovaška akademija znanosti in umetnosti pod naslovom Die Vergangenheit warnt; o potrebnosti del te vrste priča že dejstvo, da je zbirka izšla v ponatisu.

Kljub temu, da je omenjena poljska zbirka obsežnejša od knjige Viri o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji 1941-1945, pa je vendarle med njo ter delom dr. Ferenc vidna razlika, saj so v poljski zbirki objavljeni dokumenti brez potrebnega znanstvenega aparata. Poudarimo naj, da je ta aparat poleg skrbnega izbora dokumentov druga odlika Ferencovega dela in vsak, ki se je že spoprijel s podobnim delom, bo znal ceniti opravljeno raziskovalno delo. Obsežno raziskovanje problematike, saj se dr. Ferenc ukvarja s proučevanjem nacistične raznarodovalne politike in okupacijskega sistema pri nas že dvajset in več let (spomnimo se vsaj njegovega temeljnega dela Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji 1941-1945, Maribor 1968, ki je nedavno izšlo tudi v srbohrvaškem prevodu z naslovom Nacistična politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941 do 1945, Ljubljana 1979), je med drugim razrešilo vrsto vprašanj, zajetih v dokumentih, s tem pa so objavljeni dokumenti dobili tisto dokumentarno razsežnost ter prepričljivost, ki si jo želi vsakdo, ki se ukvarja z nacistično raznarodovalno politiko na Slovenskem. Nadaljnjo vrednost daje knjigi dr. Ferenc dejstvo, da so dokumenti (podobno kot v poljski in češki izdaji) objavljeni v izvirniku, se pravi v nemškem, hrvaškem in slovenskem jeziku. S tem je ohranjena njihova neposredna prepričljivost, istočasno pa je s tem približana širši evropski in svetovni javnosti usoda, ki jo je tretji rajh namenil slovenskemu narodu.

V celoti je med vire o nacistični raznarodovalni politiki vključeno 323 dokumentov. O tem, kako široko je dr. Ferenc zastavil svoje delo, priča dejstvo, da je v knjigi objavljeni izbor gradiva, ki ga hrani kar šestnajst domačih in tujih arhivskih in raziskovalnih ustanov. Med njimi najdemo Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Arhiv SR Slovenije, Pokrajinski arhiv v Mariboru, tamkajšnji arhiv Muzeja narodne osvoboditve, zagrebške arhive, Arhiv Jugoslavije ter arhiv Vojaškozgodovinskega inštituta v Beogradu, med tujimi pa naj omenimo Zvezni arhiv v Koblenzu ter Politični arhiv zunanjega ministrstva v Zvezni republiki Nemčiji, Osrednji nemški arhiv v Potsdamu (Nemška demokratična republika), pa Berlinski dokumentacijski center, nemško gradivo, ki so ga po vojni zaplenili Američani, skratka, tudi ob tej knjigi se kaže podoba, po kateri je treba gradivo o narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem iskati ne le doma, ampak tudi v tujini, vse od Združenih držav Amerike pa tja do Varšave in še

kje (mimogrede naj omenimo, da je samo iz Zveznega arhiva v Koblenzu objavljeno v knjigi dr. Ferenc kar 81 dokumentov). Poleg arhivskih dokumentov najdemo med viri o nacistični raznarodovalni politiki tudi več odlokov nacističnih oblasti, objavljenih v nacističnih uradnih listih za Gorenjsko in Spodnjo Štajersko, ob njih pa še nekatere značilne in poučne odmeve o nacističnem ravnanju s Slovenci v sočasnem okupatorjevem tisku, na primer v Marburger Zeitung ali pa v Kärntner Grenzruftu. Gre za glasove, ki jasno kažejo nacistično namero po uničenju slovenstva.

Poudariti velja tudi nadaljnjo odliko zadnje Ferencove knjige, namreč dejstvo, da prostorsko zajema ves slovenski etnični prostor od Kanalske doline in Slovenskega primorja na zahodu, prek današnje avstrijske Koroške, osrednje Slovenije pa do meje okupirane Prekmurja. Viri o nacistični raznarodovalni politiki se ne pričnajo z nacističnim napadom na Jugoslavijo, ampak zajemajo tudi težnje zgornještajerskih in celovških nacistov leta 1940 po priključitvi posameznih delov osrednje Slovenije tretjemu rajhu (mimogrede povedano, te težnje so med drugim zajemale Mežiško dolino pa tudi še iz časa takoj po prvi svetovni vojni znani »jese-niški trikot«, se pravi širše območje Je-

dr. Tone Ferenc

senic, Bleda in Bohinja, ki naj bi po zamisli nekaterih tedaj pripadlo avstrijski Koroški). Napad na Jugoslavijo prihodnje leto je seveda v zvrhani meri izpolnil te in podobne težnje. Poleg tega, vrsta dokumentov opozarja na usodo, ki so jo bili nacisti namenili Slovincem. Ob tem se srečujemo z dokumenti, ki pripovedujejo o uničevanju slovenske kulturne in tudi siceršnje dediščine, o germanizacijskih ukrepih in prizadevanjih (tudi na šolskem področju), o ravnem ocenjevanju prizadetega prebivalstva in seveda o smernicah za izselitev ter sam pregon slovenskega življa, vse tja do razmišljanj o sterilizaciji štajerskih Slovencev leta 1943. Objavljeni viri dalje pričajo o dejavnosti nacističnega aparata in njegovih organizacij na Slovenskem Štajerskem in Gorenjskem. Omenimo naj opozorilo objavljenih dokumentov, da so skušali nacisti svoje germanizacijsko početje tudi »znanstveno« utemeljiti; o tem na primer priča njihov namen ustanoviti posebno raziskovalno ustanovo s sedežem v Celovcu. In kot je znano, so v Celovcu leta 1943 dejansko ustanovili poseben inštitut, imenovan »Inštitut za proučevanje koroške dežele«, katerega »delovno ob-

močje« je zajemalo Gorenjsko in južno Koroško.

Vrsta pretresljivih dokumentov govori dalje o preseljevanju Slovencev na Hrvaško, Srbijo, na Poljsko (v Lublinski distrikt) ter v notranjost nemškega rajha. Pri tem se objavljeni dokumenti ne omejujejo le na Gorenjsko in Štajersko, ampak zajemajo tudi koroške Slovence in usodo, ki so jim jo bili pripravili nacisti, namreč izgon iz domovine. Tesno s tem vprašanjem pa je bilo, kot kažejo dokumenti, na avstrijskem Koroškem povezano vprašanje naseljevanja optantov iz Kanalske doline v tretji rajh, se pravi na Koroško. Šlo je za nemške optante, ki so optirali na podlagi sporazuma Hitler-Mussolini iz leta 1939 ter so jih nacisti pričeli naseljevati na posestva tedaj izgnanih koroških Slovencev. V objavljenih dokumentih je seveda navedeno prikazan izgon Štajercev in Gorenjcev ter v tej zvezi preselitev kočevskih Nemcev na posestva pregnanih štajerskih Slovencev na območje med Savo in Sotlo.

S tem smo se seveda komajda dotaknili izbora vprašanj, ki jih zajemajo viri o nacistični raznarodovalni politiki. Mogli bi dalje govoriti o ukradenih slovenskih otrocih, ki so jih bili nacisti odvezli staršem. Ali pa o odmevnosti slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja v nacističnih dokumentih. Posebej naj omenimo, da med objavljenimi viri najdemo nacistični opozorili o položaju na Gorenjskem leta 1942 ter na Štajerskem prihodnje leto. Med nacistične raznarodovalne ukrepe moramo seveda prišteti tudi povračilne ukrepe proti sodelavcem narodnoosvobodilnega boja; med dokumenti, ki govorijo o tem, naj omenimo tistega o požigu več vasi na Gorenjskem (gre za vasi Hrastrnik pri Moravčah, Kokro in Sovodnj letu 1942). Kdor bo vzel v roke vire o nacistični raznarodovalni politiki, se bo mogel enako poučiti o ravnanju s pregnanimi Slovenci, iz dokumentov iz leta 1944 pa tudi o odmevih slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja med nemškimi kočevskimi naseljenci na Štajerskem. Dokumentom, ki smo jih skušali vsaj v najkrajših potezah vsebinsko približati, je kot zadnji dokument dodana obsežna izpoved vojnega zločinca dr. Helmuta Glaserja, vodje nacističnega preselitvenega štaba na Gorenjskem. Gre namreč za zapis, ki ga je Glaser napisal v naših zaporih po drugi svetovni vojni, zajema pa prikaz nacistične izselitvene dejavnosti ter pregled ustanov in inštanč, ki so se ukvarjale z izselitvijo.

Poleg tega velja poudariti, da je dr. Ferenc k obsežnemu zbranemu gradivu dodal shematični pregled vseh tistih organov, ki so se ukvarjali z izselitvami Slovencev (gre za prikaza za leti 1941 in 1942). Drug tak prikaz pa je v knjigi preglednica vodstva in okrožnih vodij organizacije Štajerska domovinska zveza (Heimattbund).

In če se ob koncu povrnemo na začetek poročila, moramo ponoviti, da smo z viri o nacistični raznarodovalni politiki v Sloveniji 1941-1945 dobili eno temeljnih del za spoznavanje nacistične raznarodovalne politike, ki z omenjeno avtorjevo knjigo iz leta 1968 predstavlja zaključeno celoto. Prepričani smo lahko, da viri ne bodo odmevali le pri nas, ampak tudi zunaj naših meja, ter da bodo tako pomenili dostojen prispevek k globljemu poznavanju ne le nacizma ter njegovih ciljev, ampak tudi upornosti slovenskega človeka v letih druge svetovne vojne.

dr. Tone Zorn

(Iz besed ob predstavitvi knjige).

V SPOMIN

Delo je bilo njeno življenje

Dne 26. oktobra 1903 se je rodila v Ljubljani čevljarju Ravnikarju in njegovi ženi, nekdanji delavki v Tobačni tovarni, hči Štefka. Bila je ena od desetih otrok, od katerih jih je sedem doraslo. Poleg svoje številne družine, za katero je moral skrbeti, je oče s svojim skromnim zaslužkom podpiral še zgodaj ovdovelo mater in svoje štiri sestre. Pri hiši je bilo torej veliko ust in malo kruha. Otrokom, tudi Štefki, ni bilo z rožicami postlano. Morda je tudi to prispevalo k temu, da je razvila v sebi izredno delavnost, vztrajnost in trdno voljo za pot navzgor. Dokopala se je do učiteljske diplome. Želela je študirati slavistiko in je kot izredna slušateljica tudi absolvirala nekaj semestrov na ljubljanski univerzi, a za več ni bilo ne časa ne denarja.

Po letu 1920 se je pričela družiti z naprednimi mladimi intelektualci, tako s Srečkom Kosovelom, Antonom Podbevškom in drugimi. Slednjega si je tudi izbrala za svojega življenjskega tovariša. Imeli so predavanja, prirejali so literarne večere, in sicer največ v rudarskih revirjih. Vsega dela se je tudi Štefka živahno udeleževala. Na literarnih večerih je tudi brala lastne črtice.

Kmalu je morala zapustiti Ljubljano in oditi za kruhom. Službovala je v raznih krajih na Dolenjskem in tudi v Ljubljani, od leta 1931 in vse do upokojitve pa je učiteljvala na osnovni šoli v Sostrem v dobrunjski občini.

V letih velike preizkušnje se je pridružila Osvobodilni fronti. Delovala je na šoli, potem ko ji je poveljstvo domobranske posadke na Urhu prepovedalo poučevati na šoli v Sostrem, pa v Ljubljani pri zaporniškem sektorju Slovenske narodne pomoči.

Štefaniya Ravnikar-Podbevšek

Najbolj dejavna je bila neposredno po vojni. Bila je članica Okrajnega odbora AFŽ za okraj Ljubljana-okolica, članica Okrožnega plenuma AFŽ za ljubljansko okrožje, članica Okrajnega komiteja KPS za okraj Ljubljana-okolica; januarja 1946 je bila tudi izvoljena na

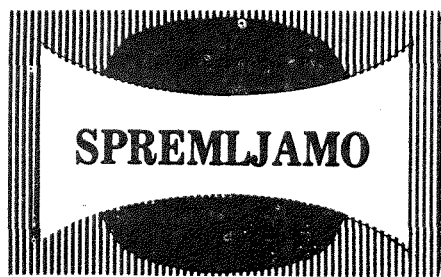
2. zasedanju Okrajne skupščine Ljubljana-okolica za stalno ljudsko sodnico; bila je dopisnica Ljudske pravice in Naše žene in še kaj.

Največ in najbolj temeljito pa je delala kot tajnica pripravljalnega odbora za zgraditev grobnice in spomenika žrtvam na Urhu. Tudi njeni izjemni zagnanosti in vztrajnosti gre zasluga, da je bil ta cilj dosežen. To delo se je lepo povezovalo z njenim medvojnimi prizadevanjem, da napiše kroniko Sostra in okolice med NOB. Temu svojemu življenjskemu delu je posvetila največ svojih moči. Pri tem je pokazala izjemno vztrajnost, pronicljivost in tudi pogum. Upala si je tja, kamor bi si upal le malokdo. To njeno delo se ji je z leti razraslo v obsežno in pretresljivo kroniko Sveti Urh, s katero je postavila dostojen spomenik vsem žrtvam, ki so tu sklenile svojo življenjsko pot, in ki pomeni tudi tehten prispevek k zgodovini pisane narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem.

V letih 1958 pa tja do 1970 je s svojo znano temeljitostjo in vestnostjo sodelovala tudi pri zbiranju in oblikovanju gradiva za zbornik Slovenke v NOB. Večkrat je prekrizirala vso Dolenjsko in vestno zapisovala izjave žensk o njihovem delu in trpljenju med zadnjo vojno.

Večkrat je povedala in poudarila svojo osnovno vodilo, svojo temeljno izkušnjo: da je v življenju najlepše, najdragocenejše, in da se tudi vedno poplača – dobro delati. Mar ni to dragoceno napotilo tudi na za naš čas? Tudi zato in predvsem zato se je bomo s spoštovanjem spominjali.

Stana Gerk
Ivka Križnar

Razdalje in bližine

Je naključje ali sad zavestnega organiziranega hotenja, da nam je televizija v kratkem času ponudila in ogled nekaj vse pozornosti vrednih oddaj, posvečenih, kot bi se reklo v stereotipu našega izražanja, položaju kmetov in problematiki vasi? V mislih imam ta hip troje oddaj: najprej tisto o konjereji na Slovenskem, ki jo je v okviru nedeljskega kmetijskega opoldneva pred tedni pripravil Zoran Lešnik, nato »vzorčno« meditacijsko reportažo Marje Cerkovnikove z naslovom Razdalje in bližine in naposled nedavno tega prikazano televizijsko dramo mlade dramske pisateljice Milice Novkovič, ki nam jo je na ogled poslal beograjski studio.

Trikrat zapovrstjo – pravo, naše, tukajšnje življenje, kakršno je v resnici in brez vsakršnih olepšav. Okrog kmetijskih vprašanj, naj gre za proizvodno delo ali za človekove odnose z naravo, so se še pred borega četrta stoletja sukali poglavitni interesi našega življenja. Ko vzporejamo čase, šele prav sprevidimo, kolikšne spremembe so se zgodile na naših nacionalno družbenih tleh in kaj dejansko pomenijo statistične številke o socialnih, urbanih in ekonomskih transformacijah, do kakršnih so nas pripeljala moderna leta. Na te spremembe smo – po eni plati upravičeno, po drugi spet ne – ponosni: postali smo (kar je vsesplošni cilj sveta) industrijska dežela, zgradili smo si mesta, komunikacije, sisteme vseh vrst, ob tem pa zamenjali svojo človeško vez z naravo in z njenimi potencialnimi bogastvi (katerih »čudo vseh čud« je tudi človek sam) in v

tem oziru tudi s skladnimi, spontanimi oblikami življenja.

Vse to prihaja po mnogo letih za nami, v obdobju razvejenih in razraščajočih se tehnoloških, ekoloških, energetskih in torej tudi ekonomskih kriz s še tolikanj težjim poudarkom. Vračajo se že domala pozabljeni spomini na življenjsko skromnost, kakršno je v izdatni meri gojila in uveljavljala nekdanja stvarnost vasi. Ko smo se odpravili delat v tovarne in v pisarne, ko smo se preselili v nove mestne soseske, ko smo si kupili avtomobile, je šel dobesnen del vsega tega v pozabo.

Zdaj seveda ne gre za kakršnokoli odpovedovanje doseženemu. V tovarnah bomo ostali (v pisarnah, upajmo, nekoliko manj), v soseskah bomo prebivali naprej (ter si jih, sčasoma, nekoliko bolj človeško uredili), avtomobili (čeprav ob omejitvah in podražitvah vseh vrst nič več nekdanja radost, prej nepotrebno zlo) bodo še naprej polnili ceste naših dni. Torej ne gre za nikakršno obnovo starodavnih klincev »nazaj k naravi«, kvečjemu za vzpostavitev skladja med obema polutama življenja: industrijsko-urbano na eni in naravno na drugi strani. Kajti spraznjenost dobrega števila kmečkih domov, opuščene njive, prazni hlevi, onemoglost in kar je še takih vaških »žalosti«, zagotovo niso samo nekakšne prisposode o zgubljeni idili, pač pa predvsem dejstva, ki opozarjajo na ekonomska in družbena naskladja, na neracionalno razpolaganje z nacionalnimi bogastvi pa v mnogočem tudi na strah ali vsaj nelagodje vzbujajoče perspektive.

Konji, denimo... Kmalu po vojni, smo zvedeli iz Lešnikovega poročila, jih je bilo v Sloveniji prek 60.000, danes jih preštejemo le še kakšnih 18.000. Očanci iz ptujsko-ormoškega okoliša, povabljeni pred kamero, so vedeli povedati, da njega dni ni bilo hiše, kjer bi ne imeli vsaj dveh, treh konj. Zdaj sta v vsej vasi v enem, dveh hlevih le še dva, trije – bolj iz sentimentalnih razlogov kot iz potrebe. Zadnji meseci so sicer prinesli nekaj nezamemljivih družbenih stimulansov, zavoljo katerih so perspektive vzreje konj spet nekoliko pridobile na veljavi, čeprav očitnejših rezultatov za zdaj še ni. Je pa očitno, da bi se splačalo: konj kot delovna sila, konj kot klavna živina, konj kot simbol zdravega kmetovanja in ne nazadnje konj kot opora bojujočim se v okviru partizanskega načina bojevanja – vse to so razlogi, zavoljo katerih bi kazalo konjerejo povrniti k nekdanjim izhodiščem; eko-

nomski vidik pri tem še zdaleč ni poslednji med naštetimi.

Se torej splača živeti in delati na vasi, bi se pridružili sicer nekoliko togi, navidez zgolj formalistično radovedni in nastopanja pred kamero ne preveč vajeni, pa vseeno jedro stvari zadevajoči spraševalki Marji Cerkovnikovi, ki je našla vzoren kmečki par in razčlenila njuno navezanost na zemljo, na kmetijo, na perspektive vaškega bivanja in gospodarjenja. Pod sugestijo odgovorov, ki jih je prejemale na svoja vprašanja, bi morali odgovoriti: ja, splača se, če delaš, če hočeš, če razvidiš smisel v zares stvarnem soočenju z življenjem. Čutimo pa potrebo po komentarju: to samo po sebi še ni vse, po čemer bi se kazalo ozirati. To sta le moka in voda, vendar iz njiju ne bo testa, če ne bo tudi družbene soli in kvasa ter ognja, na katerem se bo kruh skladnega življenja na vasi lahko spekel. O tem je oddaja o »razdaljah in bližinah« kotaj kaj spregovorila, vsaj ne tako, kot bi veljalo. Kljub temu pa smo bili intervencije, s kakršno je Cerkovnikova posegla v to tematiko, veseli.

Beograjska drama Ugriz je skušala z drobnimi psihološkimi zarisii iz vaše vsakdanjosti prek igre o osamljenosti, družinskem razkroju, zatajevanih strasteh in nemogućnosti kakršnekoli globlje človeške realizacije razgrniti globalno (tragično) podobo sedanjega stanja življenja na vasi; kar se dogaja junakinji tega »pejsaža«, je posledica socialnih razmer, ki so pognale ljudi vsaksebi, v mesta, v tujino, v drugo in drugačno življenje. Tako se je razbilo skladje njihovega bivanja, nad vsem, kar doživljajo, ležita dojem izkoreninjenosti in senca nezadoščenja... In vendar tudi Novkovičeva odkrije izhod, smisel in ceno bivanja, v neke vrste kontemplativnosti sicer, ki pa je vendarle življenjsko edina realna možnost, saj pomeni trezno sprijaznjenje s stvarnostjo, kakršna pač je. Dete, ki ga je njen »potepni« mož prinesel s svoje zdomske avanture, je sestavni del narave, ki ji ni mogoče obrniti hrpta.

Doživeli smo troje oddaj, ki so sprožile razmislek, razkrile življenje v njegovi stvarni podobi in izrazile pravi odnos do njegove problematike.

Razlog več za zaupanje v možnosti tega medija, le da, žal, vse prevečkrat niso izrabljene, kot bi se spodobilo.

Viktor Konjar

BELEŽKE BELEŽKE BELE

PRVA NAGRADA FESTIVALA SVOBODNOST ZA RADIOVOJEVIČEVO BIOGRAFSKO DELO – V Sopotu se je iztekla festival Filmsko slavje svobodomnosti. Žirija, sestavljena iz narodnih herojev vseh naših republik in filmskih strokovnjakov, je najvišje priznanje podelila filmu Miše Radivojevića Filip Filipović. (»Film z ekspresivnim in vznemirljivim filmskim jezikom prepričljivo obuja življenje, ideje in delo Filipa Filipovića, ki je nesebično služil idealom napredka in revolucije, socializma in komunizma,« je med drugim zapisano v obrazložitvi nagrade.) Tudi žirija gledalcev je bila enakega mnenja.

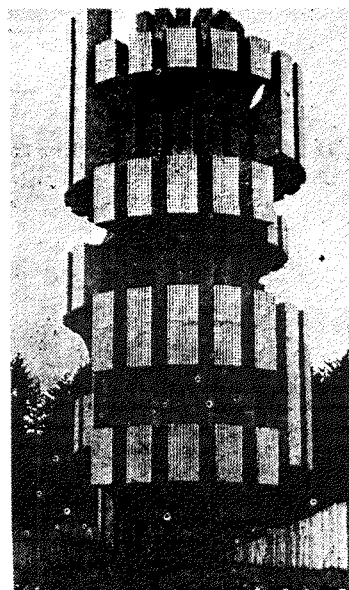
Ze deveto leto se je tako iztekla zanimiva filmska manifestacija, ki sta jo letos obogatila spored otroških filmov in izbor iz filmskih predstavitev predsednika Tita.

★

V VELENJU RAZSTAVLJAJO DELAVCI – Na velenjskem gradu so odprli razstavo slikarskih, kiparskih in ročnih del delavcev, zaposlenih v Rudarsko elektroenergetskem kombinatu Velenje. Razstava je posvečena rudarskemu prazniku 3. juliju. Ze prva tovrstna razstava je vzbudila zanimanje med Velenjčani. Veliko truda so v postavitvi razstave vložili tudi delavci kulturnega centra Ivan Napotnik iz Velenja, ki želijo, da bi ta oblika kulturnega izpovedovanja postala tradicionalna, in da bi se naslednje leto sedanjim ustvarjalcem pridružili še drugi.

★

NAGRADA OSLOBODJENJA NACIONALNEMU PARKU KOZARA – Letos je bila prvič podeljena jugoslovanska nagrada za graditeljsko in naravno dediščino, ki jo je ustanovilo Oslobodjenje iz Sarajeva, prejel pa jo je nacionalni park Kozara. »Ko imenujemo nacionalni park Kozara iz SR Bosne in Hercegovine za prvega prejemnika nagrade Oslobodjenja za naravno in graditeljsko zapuščino v SFRJ, mislimo, da je s tem zadovoljena glavna družbena funkcija in glavni družbeni smisel nagrade, ustanovljene z namenom, da se naravne in graditeljske vrednote, ki jih deduje naša generacija, na najboljši način valorizirajo,

Spomenik na Kozari

ohranjajo in urede za čas, v katerem živimo,« je med drugim zapisano v obrazložitvi, »da jih predamo generacijam, ki prihajajo, kot pričevalce naše zavesti in odgovornosti; da se ohranjanje in urejanje naravne in graditeljske zapuščine potrdi kot del razvojne politike naše socialistične samoupravnega skupnosti.«

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Katarine Levpušček iz Kanalskega Loma trpki spomini

Primorska apokalipsa

Vilko, fantiček, ki je pozabil poiskati piščal, je dojel, da bodo očeta odpeljali daleč proč

Leto 1942, polno vsiljenih sprememb in naraščajočega upanja, se je poslavljalo. Takrat še nihče ni mislil o tem, da bo Italija kapitulirala in odpovedala zavezništvo morilski družini. Levpuščkovi iz Kanalskega Loma, Katarina in njeni, so vse pogostejše prisluhnili ohrabrujočim novicam. Še pred koncem leta se je pri njih oglasil Anton Šavli. Govoril je o vstaji, o vlogi Osvobodilne fronte, o odporu, o nujnosti, da se tudi domačija poveže z uporniki, saj so bile partizanske enote tudi v okoliških vaseh.

Šavlija res ni bilo težko razumeti. Katarina je doumela, kje je njeno mesto, in da je trebe pomagati. Zavedajoč se težav, ki jih je okupatorjev prihod tako rekoč čez noč prinesel s sabo, se ni pustila zmešati. Bala se je le nečesa: kako vse to prenesti. Mati treh otrok, najmlajši, petletni fantiček, bi se igral, če bi se imel s čim, starejša pa sta se že povezala z Osvobodilno fronto, se je odločila. Tudi zaradi moža, ki ni hotel ostati ob strani.

Sin Oskar in hči Hilda sta bila v Kanalskem Lomu trdno zasidrana v mladinski organizaciji, poznejšem Skoju. Mati Katarina je bila ponosna, kadar se je spomnila nanju, in vsa v strahu, kadar se je misel dotaknila najmlajšega.

Po zlomu Italije so se na njenem domu začeli sestajati člani Osvobodilne fronte in vaška mladina.

Mož je bil predsednik vaškega odbora Osvobodilne fronte.

Odveč je bilo pričakovati, da bi vse skupaj ostalo skrito. Konec leta 1943 je prišlo grozljivo pismo, naj takoj prenehajo sodelovati s partizani, sicer jim bodo zažgali domačijo. Tudi če bi hoteli, ne bi mogli nazaj. Katarina je postala predsednica ženske organizacije v domači vasi, krepko se je vpravila v gibanje, sprejeli so jo v komunistično partijo.

Kalvarija

Začetek predzadnjega leta vojne, bilo je v februarju, je Katarini pokazal zobe. Mož so ovadili gestapu in le gol slučaj je pripomogel, da ga niso odvlekli. Naduteži so prišli na domačijo z listkom, na katerem je bilo moč prebrati imena najpomembnejših aktivistov vasi, in da bi mimogrede uklenili Antona Kraglja. Katarini je v trenutku gestapovčeve nepazljivosti uspelo prebrati na listku imena, med njimi tudi njenega moža. Z gestapovci sta bila že vkleknjena Ivan Štukelj in Jože

Pregelj iz Tolminskega Loma. Katarina je vedela, kaj je treba storiti. Kragelj je bil v sosednji vasi, zato ji je uspelo posvariti le moža, da je zbežal. Gestapovci so se kmalu vrnili, premetali vso hišo in odšli – praznih rok. Zabičali so le, naj se mož takoj, ko se vrne, oglasi komandi gestapa na Mostu na Soči.

Katarina Levpušček

Mož in sin nista več prenočevala doma. Izdaja je bila očitna. Vsak hip so lahko pričakovali tudi sinovo uklenitev. Katarina pa se vendarle ni mogla dolgo veseliti. Izdajalčeva roka je bila daljša: že po štirinajstih dneh se je znašel med gestapovskimi zvermi. Skupaj s sodelavcem sta odšla v gorške zapore in od tam v Avstrijo.

Strah pred ognjem in okupatorjevimi zapori jih je prisilil, da so se poslej skrivali pri dobrih znanjih, malega kričarja pa je vzela v varstvo Katarini sestra Tončka.

In zgodilo se je, da je bila Katarina na sestanku okrajnega odbora AFŽ za Kal in čepovanski rajon, in da je bila doma le hčerka Hilda. Partizani so bili obveščeni, da nameravajo Nemci zažgati domačijo. Hoteli so jim podlo dejanje preprečiti, na voljo pa je bilo le deset pogumnih fantov. Nekdo iz vasi je razširil lažno vest, da prihaja v Lom brezštevila Nemcev. Fantje so vedeli, da se bo treba umakniti. Izdaji se je pridružila še laž, velika ušesa in še večje oči so videle in slišale nemogoče: v vas je prišlo le štirinajst okupatorjevih vojakov. Dekle je zbežalo k sosedom in se skri-la v majhnem bunkerju, prekritem s krompirjem. Gospodinja Marijo Pavšič so Nemci odvlekli, Katarinin dom pa polili z bencinom in zažgali. Poslej se je žalostno dvigoval v zrak kamniti okostnjak nekdanje prijazne primorske domačije. Hilda je odšla v ilegalo... V partizansko tehniko, pozneje v tiskarno.

Katarini ni bilo prihranjeno: še isti dan je zvedela, da so zveri zažgale dom. Poslej sta se z možem zatekala k dobrim ljudem v Kremenca in

Dolgi laz in nadaljevala delo. Toda srce je zahtevalo svoje. Včasih sta prišla na pogorišče, nemo stala ob črnih zidovih... Bilo je februarja 1944!

Tako je bilo tudi štirindvajsetega februarja, zadnje leto vojne. Katarinin mož je znova odromal na pogorišče, skupaj s sinčkom Vilkom. Spominski obred je prekinila sosed. Nemci se približujejo vasi, je dejala zadihano. Obiskovalca se nista obotavljala, na vrat na nos sta stekla... Starejši je brž skril neke dokumente v bližnji grm, deček se je spopadal z naporom in je sopes. Tisto neizbežno je prišlo: Nemci so ju kmalu ujeli. Deček, Katarinin Vilko, ni razumel, čemu vodijo očeta mimo njega nekam daleč in je žalostno strmel v odhajajoče.

»Vilko, saj se kmalu vrnem,« je dejal obupani oče, ko so ga gnali mimo dečka, nepremično stoječega, odraščajočega med travo in požganimi hišami.

Katarina je neumorno delala, hodila s sestanka na sestanek in niti tega ni vedela, da se je Nemška roka spet polastila enega njenih. Še isti dan ji je svakinja dala znak, naj se nikar ne spušča v dolino. Katarina se je umaknila v gozd, kjer so na samotnem živeli Mrakovi. Brž je poprijela za delo, da bi prikrija svoj prihod. Trepetajoče so zrlili na cesto...

Kolona Nemcev z ujetniki, bili so domačini, terenci in nekaj partizanov, ki so delali v partizanski tiskarni v Rutu, se je približevala domačiji. Zdaj je Katarini klecnila noga, tesno jo je zgrabilo v prsih. Med ujetniki je bil tudi njen mož. Tistikrat ni mogla vedeti, da bo moral predsedeti v zaporu vse dolge mesece do svobode.

In vendarle je s pomočjo svakinje uspela, da ji je uklenjeni povedal tisto, za kar je vedela, da ne sme ostati le njegova skrivnost. Povedal je, kam je skril dokumente. Odšla je tjakaj in na srečo našla vse skupaj nepoškodovano.

Četudi je bilo težko, je Katarina skupaj s sodelavci sodelovala pri pevskem zboru in dramski sekciji v Lomu. Nastopali so na mitingih, dušili žalost, pozabljali na gorje, mislili na jutri. Najtežji dnevi pa so šele prihajali. Bila je to zadnja nemška ofenziva.

Nad njimi topot nemških škornjev

Menda je bilo okoli desetega aprila 1945, ko je mater Katarino iz Kanalskega Loma znova zaneslo k požganemu domu.

Družbo ji je delal Vilko. Šavlijeva, po domače so jo klicali tudi Tincova, jo je opozorila, naj beži, ker se Nemci pomikajo proti vasi. Katarina se tega ni ustrašila, pač pa se je zgrozila ob misli, da utegnejo dobiti partizana Jožeta Šavlija, ki je bil tistikrat doma. Odhitela je k Zlamarjevem (Jože Šavli), se dogovorila z njim, da pojdeti skupaj, sinček pa je moral k Žnidarjevemu (Bratužu) v Kremenca.

Zlamarjev je vedel, da imajo v gospodarskem poslopu pri Martinovih (last Julke Rojc) vgrajen majhen podzemni bunker. Odšla sta proti kozolcu, spotoma pa se jima je pridružil še Venčeslav Bratuž.

Martinovim ni bilo treba na dolgo in široko razlagati njihove stiske. Odprli so bunker in prišleci so se spustili vanj. Tesno je bilo v okrilju teme, zato hlo in okus je bil nad glavami, nevarnost je pretela iz sleherne pore podzemlja. Domači so zaprli vhod s kamnom in ga založili z drvami. Ni bilo prijetno, toda Katarina se je tolažila, da bo trajalo le malo časa. In kot tolikokrat v tej vojni se je tudi tokrat ušela. Nemci, ki so se polastili hiš in gospodarskih poslopij, so ostali v vasi nič več in nič manj kot tri dni, tri dolge, strašne dni, ko je jemalo dihanje in so prihajali pred oči zlobni prividi. Nad njimi so nenehno topotali nemški škornji. Pozneje so Katarini povedali, da so se nad njimi sprehajali stražarji. V presledkih je prihajal v prostor nad njimi tudi gospodinjin oče in brundal sam zase, v prisposodobah, toda dovolj na glas, da so lahko ujetniki spodaj razumeli, da zunaj nikakor ni lahko. Še več, v bunker so prihajali kriki mučenih iz hiše pri Humarjevih. Pozneje so Katarini povedali, da so kričali ujetniki, dva partizana ter vaščan Ivan Žbogar. Partizana-telefonista iz Grgarja so čez nekaj dni usmrtili in ga pustili ležati v bližini te vasi.

Ljudem v bunkerju ni dosti manjkalo do blaznosti. Vode ni bilo, lizali so zemljo, glad je pritiskal, na rešitev so pozabili. Morali so miniti trije dnevi in preteči tri noči, da je Martinova Marija prinesla toplega mleka, čudež rešitve.

Prišli so domov, vsi in Katarina se je naposled oddahnila. Globoko vzdihujoč so se roke oklenile njenih. Ponos, da so sodelovali na strani zmagovalcev, pravičnih, je pomagal premagati pezo prvih po-vojnih let.

Po zapisu Š. H. predelal Milenko Strašek

Spomini iz viharnega življenja

Prvi dan svobode

Julija 1941. leta sem bil s prvim transportom izgnan s Hrušice pri Jesenicah v Srbijo. Prvo leto izgnanstva sem delal pri nekem kmetu v Osečini pri Valjevu, potem pa v raznih krajih Srbije. Srbi so nas zelo lepo sprejeli in po vojni sem dvakrat obiskal tiste kraje.

Aprila 1944. leta sem se prostovoljno priključil 3. krajiški brigadi 1. proleterske divizije. Kmalu so me imenovali za komandirja čete. Sodeloval sem v bojih za osvoboditev Beograda in potem na sremski fronti. Marca 1945. leta smo krenili v napad, prebili fronto in potiskali sovražnika proti Zagrebu. Pred Zagrebom je poveljnik 3. krajiške brigade v šali dejal, da me pošilja v predhodnico zato, ker sem Slovenec, pa bom zagotovo zaradi domotožja zelo hitel proti Sloveniji, kar zagotavlja brigadi uspeh.

*

Bilo je 8. maja 1945. leta ob pol petih zjutraj. Brigada se je od Vrbovca pomikala proti Zeleni, severozahodno od Zagreba. Ščeto sem bil deset do petnajst kilometrov pred glavnino brigade. Še ko je bilo temno, sem poslal v izvidnico tri patrulje, da ugotovijo, kje je sovražnik. Patrulje so se vrnile in mi poročale, da imamo prosto pot. Nikjer nismo opazili sovražnika, so mi poročali vodje patrulj. V resnici pa so se Nemci pritajili in na patrulje niso streljali. »V strelcih naprej!« sem ukazal. Nisem slutil, da je bilo to moje zadnje povelje.

Svitilo se je. Obkrožala nas je nenavadna tišina. Sumljivo, mi je šinilo v glavo, toda žal prepozno. V tistem trenutku se je na nas vsula toča krogel, min in granat. Med mitralješkimi rafali in eksplozijami bomb sem slišal obupne krike ranjenih vojakov. Telo mi je preresevalo osem krogel, ki so povzročile 16 ran. Čez deset minut je orožje utihnilo, na bojno poljano pa so pridrveli nemški vojaki.

Vsakogar, kdor se je zganil, so ustrelili v glavo. Potem so šli od borca do borca in vsakogar brcnili. Kdor se je ob brci premaknil, je dobil strel.

Že pred prihodom Nemcev na bojišče sem si obraz namazal s krvjo in potem negibno ležal. Ko me je Nemec brcnil, sem ostal miren. Ko so Nemci odšli, sem se začel plaziti proti osamljeni hiši. Daleč naokrog ni bilo ne civilistov ne vojakov. Zavlekel sem se v klet in tam opazil mrtvega civilista. Ne vem, ali je bil gospodar hiše ali kdo drug. V kleti je bilo več sodov vina. Zaradi izgube krvi sem bil hudo žejen. Na polici sem zagledal posodo, toda nisem se mogel dvigniti, da bi jo vzel v roke. Obležal sem pred sodi in z roko počasi ter narahlo odprl pipo, da mi je vino kapljalo v usta.

Padli smo v zasedo nemške zaščitnice, ki je varovala umik svojih enot, sem ugotovil, ko sem razmišljal o tragediji svoje čete. Vsi so padli, le jaz sem ostal živ.

Alojz Levstik

Tistega dne ni nihče prišel v hišo. Tudi ponoči sem bil sam. Omamljen od vina in izgube krvi sem se pogovarjal z mrtvim človekom, ki je ležal v kleti. Občasno sem izgubljal zavest. Naslednjega dne opoldne so me našli borci naše divizije. Ker sem menil, da so ustaši, nisem nikomur dovolil, da se mi približa. Ležal sem na tleh in grozil s pištolo. Minilo je precej časa, da so me prepričali, kdo so.

Kakšna usoda! Vsi vo-jaki moje čete so padli ob petih zjutraj, čez šest ur pa je naša divizija osvobodila Zagreb.

Devetega maja, na dan osvoboditve, so mi amputirali nogo. Hujša od noge pa je bila bolečina za izgubljenimi vojniki...

Jože Vidic

Zagorje – Darilo trgovine ob dnevu borca

V hiši, kjer sta bila leta 1944 okrožni komite KPS in odbor OF za Kozjansko, so na dan borca odprli novo trgovino.

Nikoli ne bomo storili dovolj za te ljudi, je v neuradnem pogovoru na Kozjanskem ob dnevu borca izjavil direktor trgovske organizacije iz Šmarji pri Jelšah, ko so na ta dan v Zagorju odprli novo trgovino. Poslovalnica je v hiši, kjer sta v jeseni 1944. imela sedež okrožni komite KPS in odbor OF za Kozjansko. V spomin na to so krajevne organizacije zveze borcev na stavbi odkrile spominsko ploščo.

Zagorje leži na griču z zeleni dolini, deset kilometrov zahodno od Kozjega. Krajevna skupnost z okoli 400 prebivalci spada med manj razvite, vendar bi bila predstava o ljudeh napačna, ko bi menili, da resignirani in »nerazviti« čakajo na odrešitev križem rok. Lepo skrbijo za razvoj svojega kraja, kakor so v letih NOV skrbeli za svoje borce in za partizanske bolnišnice. Leta 1952 so elektrificirali kraje, tako da sta zdaj brez elektrike le še dve gospodinjstvi, lani pa so asfaltirali 1350 metrov ceste. V načrtu imajo še telefonsko povezavo, ker je zdaj v krajevni skupnosti en sam priključek.

Iz časov okupacije so na procelju osnovne šole v Zagorju ostale velike črke s Prešernovim stihom

»Manj strašna noč je v črne zepilje krili, kot so pod svetlim soncem sužni dnovi.«

Dušan Špindler, ki je bil toč sekretar okrožnega komiteja KPS in odbora OF, je po odkritju spominske plošče med prijateljskim pogovorom dejal: »V teh krajih ni bilo primera izdajstva. Ljudstvo je štiti svojo vojsko in smo bili med njimi varni.«

Med udeleženci slovesnosti je bil tudi Mirko Golec-Matevž, ki je bil tukaj oktobra 1944 prvi predsednik volilne komisije ob volitvah narodnoosvobodilnih odborov, prve ljudske oblasti, ki se je tudi po premiku okrožnega komiteja in odbora OF 10. decembra 1944 zaradi nemške in ustaške ofenzive, oddržala vse do osvoboditve. »Ljudje v teh krajih so držali skupaj,« je povedal. »Rekvizicije niso bile potrebne. Odbori so sami oskrbovali vojsko in bolnišnice in na tem področju ni bila nobena odkrita.«

Janez Rovtar-Žan, ki je bil tudi član okrožnega odbora OF za prosveto, se je spominjal prvega pevskega zbora, ki je vabil v bližnji vasi in je nastopil za dan mrtvih leta 1944 na pokopališču.

Ob odkritju plošče in otvoritvi trgovine letošnjega četrtega julija je nastopil moški pevski zbor 32 pevcev s Kozjega, ki jim je pokrovitelj Metka. Za dve prisrčni točki so poskrbeli najmlajši člani kulturno umetniškega društva z Lesičnega.

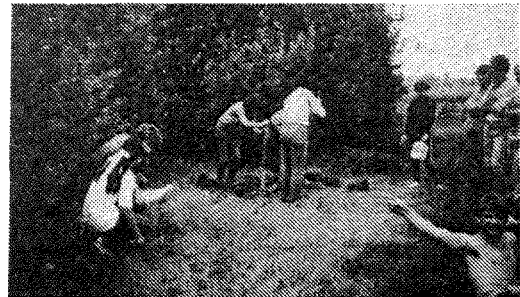
Slovesen govor, ki ga je imel predsednik krajevne skupnosti, je izzvenel v prisego tovarišu Titu, s solzami v očeh prisotnih.

Kolektiv trgovske organizacije Mercator-Jelše, ki šteje nekaj manj kakor 300 ljudi, se zavestno odreka marsičemu, da bi primerno oskrboval ta in druge revne kraje na področju Šmarja.

Prireditve v Zagorju se je sklenila ob partizanskem golažu, ki so ga skuhali na prostem, borci in aktivisti pa so se zbrali v šoli in skupaj zapeli.

Jaro Novak

Črenšovci – Delavni še pred odhodom na akcijo

Brigadirji Ljudske pravice na delovni akciji

Ob gramoznici med Odranci in Trnjem se je zbralo 55 brigadirjev Ljudske pravice iz Lendave, ki bodo sodelovali na zvezni delovni akciji Avtocesta 80 pri Paračnu. Za uvod v svoje brigadirsko življenje so ob gramoznici, kjer je bil leta 1941 ustanovljen okrožni odbor OF za Prekmurje, očistili okoliško gramoznico in posekali odvečno drevje in grmovje. Ob gramoznici nameravajo Prekmurci urediti spominski park, s katerim bo upravljal tožd Toko iz Žižkov.

Poleg delovnega učinka pa je bil namen te delovne akcije tudi preveriti pripravljenost oziroma usposabljanje mladih za udeležbo na zvezni delovni akciji Avtocesta 80. Tako so med pripravami oblikovali tudi aktiv OO ZSMS in aktiv zveze komunistov ter poskrbeli za interesne dejavnosti. Ob koncu delovne akcije so v Črenšovcih pripravili kulturni program, športna srečanja in družabni večer. Delovna akcija je dokaj dobro uspela, pri čemer so odigrali pomemben delež center za mladinske delovne akcije, predsedujoča zbora brigadirjev Minka Lazslo in teritorialna obramba iz Lendave, ki je poskrbela za orodje in druge pripomočke. Ob tem naj še pomeni, da se bo druga faza izgradnje parka nadaljevala v jeseni.

Jože Žerdin

Močna pest naše armade

Prve oklepne enote naših oboroženih sil so bile ustanovljene med NOB iz zaplenjenih sovražnikovih tankov in pomoči zaveznikov pred koncem vojne. Danes so to enote, opremljene s sodobno tehniko, vrhunsko izurjene in predstavlja pomembno udarno moč naših oboroženih sil.

Letošnji 16. julij in 36. obletnico rojstva proslavljajo pripadniki oklepnih enot naših oboroženih sil v znaku visokih rezultatov svoje pripravljenosti in krepitve prizadevanj pri uresničevanju Titovih besed, negujejo in razvijajo enotnost svojih vrst, nenehno krepijo moralno-politično stanje svojih enot.

Spominjajoč se slavni dogodkov iz NOB, ko je bila pred 36. leti ustanovljena 1. tankovska brigada NOVJ, ter herojskega boja in izkušeni partizanskih tankistov se pripadniki oklepnih enot naše armade danes učijo na sodobnih poligonih in v elektronskih učilnicah. Z velikimi napori tankisti dosegajo vrhunske rezultate v urjenju ter moralopolitični enotnosti svojih enot, kar jih uvršča med najsodobnejše rodove naših oboroženih sil kopenske vojske.

S. NIKOLIČ

Obvestilo

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Vrhnik v sodelovanju z občinsko organizacijo ZRVS, ZSMS, ZKO, ZTKO, štabom TO in lovsko družino Vrhnik prireja praznovanje 22. julija, dneva vstaje slovenskega ljudstva v Razorski dolini.

V nedeljo, 22. julija, ob 9. uri bo pričetek strelskega tekmovanja na glinaste golobe za Kraguljev memorial.

V torek, 22. julija ob 10. uri odkritje spominskega obeležja 2. bataljonu Dolomitskega odreda in Miznem dolu – Vranje pečine, Zaplana.

– ob 12.30 zbor borcev, aktivistov in občanov na cesti pod Fortunovo domačijo v Razorski dolini

– ob 13. uri pričetek kulturnega programa in podelitev priznanj lovcem – strelcem

– po kulturnem programu sledi tovariško srečanje

Občani Vrhnik, udeležite se pohoda po partizanskih poteh v Razorsko dolino po razporedu v krajevni skupnostih. Avtobusi bodo v Razorsko dolino vozili z vrhniške avtobusne postaje vsako uro od 11. do 20. ure. Iz Borovnice bo avtobus peljal s križišča ob 12. uri in se v Borovnico vračal ob 20. uri.

Na Vranje pečine pridete po cesti z Vrhnik proti Podlipi oziroma Horjulu. Približno po dveh kilometrih zavijete na cesto, ki pelje proti Rovtamu. Po tej cesti se peljete približno 5–6 kilometrov do naselja Mizni dol. Odcep za Vranje pečine bo na cesti označen. Peš hoje do obeležja je približno 300 metrov.

Na odkritje partizanskega obeležja na Vranjih pečinah še posebej vabimo borce Dolomitskega odreda oziroma borce njegovega drugega bataljona in seveda po odkritju na srečanje v Razorsko dolino.

Osebnih vabil ne bo.

Občinski odbor ZBZ NOV Vrhnik

Vabilo

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda in v počastitev 35. obletnice osvoboditve bo KO ZBZ NOV Jevnica s pomočjo občine Moste-Polje in Litije odkrila spominsko obeležje v Jevnici (Mala noga, pri Manožniku) v spomin na: terensko organizatorico Vero Šlandrovo-Lojzko, ki je v jeseni leta 1942 delovala na tem območju; organizirano delovanje partizanskega civilnega taborišča v letu 1943 in na padlo politkomisarico KZO Nedo Zierkelbach-Nataša.

Prireditve bo 22. julija 1980 ob 10. uri.

Vabimo vse borce KZO, kurirje, člane partizanskega civilnega taborišča, aktiviste, mladino in vse ostale, ki so bili ali so povezani s temi dogodki ali kraji!

KO ZB, DPO, KS Jevnica

Poizvedba

Združenje borcev NOV Medvode išče podatke – imena in primke z rojstnimi podatki in krajem zadnjega bivališča za tri padle borce Škofjeloške čete, ki so padli v boju z nemškim okupatorjem 6. junija 1942 na Osolniku pri Skofji Loki.

Prosimo svojce oziroma vsakogar, ki bi kar koli vedel o njih, da sporoči podatke na Združenje borcev NOV, krajevna organizacija Medvode – 61215 Medvode.

Podatke rabimo za obnovitev spominske plošče.

Jaka Gaber

Vabilo

Znano je, da se kninska bitka (od 5. 11. do 9. 12. 1944) uvršča v vrsto najtežjih bojev, ki jih je vodil 8. udarni korpus. Nemci in četniki so se bojevali pred Kninom tako žilavo, da smo morali večino položajev zavzeti na juriši. Čeprav so naše enote imele močno pomoč v artileriji, tankih in letalih, so večji del težjih situacij naše enote reševale v boju od blizu. To pa je takšen način bojevanja, ki zahteva veliko žrtev ter velike psihične obremenitve. Najbolje to potrjujejo podatki: 6655 mrtvih, 4758 ujetih vojakov, podoficirjev in oficirjev ter velika količina bojnega plena.

Tudi naše enote so imele velike izgube, saj je bilo smo iz 3. PUB izločenih nad 400 borcev, od tega 205 padlih. Velike izgube so imele tudi druge prekomorske enote, še zlasti 5. bataljon 11. DIB, 1. tankovska brigada in artilerijska grupa 8. udarnega korpusa NOVJ.

Po programu dela (za leto 1980) domicilnega odbora 3. PUB bomo uredili skupen grob padlih borcev 3. PUB, ki so padli v kninski bitki in so bili pokopani na številnih (enajstih) pokopališčih v zaselkih in vaseh na Kosovem polju. Načrt za ureditev skupnega groba je pripravil akademski kipar Jože Pohlen iz Kopra. Padlim borcem 3. PUB v kninski bitki se bomo poklonili v nedeljo, 7. septembra 1980 na pokopališču Lukar ob skupni grobnici. Govoril bo narodni heroj Jugoslavije Stane Bobnar, vojni politični komisar 3. prekomorske udarne brigade.

Slavnik iz Kopra organizira petdnevni avtobusni izlet v Dalmacijo in obisk Šibenika, Drniša, Knina, Splita in otoka Brača. Avtobus bo predvidoma peljal (če bo dovolj prijav) na relaciji: Idrija8Korce-Postojna-Rupa; Tolmin-Nova Gorica-Ajdovščina-Razdrto-Rupa; Nova Gorica-Štanjel-Sežana-Kozina-Rupa ter Piran-Izola-Koper-Kozina-Rupa in naprej.

Avtobusi bodo odpeljali iz Nove Gorice in Kopra v soboto, 6. septembra 1980 ob 6.30 zjutraj (iz Tolmina in Idrije pa bo odhod avtobusov predvidoma ob 5. uri zjutraj).

Prvi večer bomo prenočili v Šibeniku. Naslednjega dne, 7. septembra se bomo odpeljali do slapov reke Krke. Osrednjega septembra se bomo odpeljali iz Šibenika na Kosovo polje in Knin, kjer si bomo ogledali trdnjavo, muzej, spomenik itd. Sledilo bo srečanje borcev 3. PUB v Domu JNA v Kninu. Popoldne bo na vrsti ogled Šibenika. Devetega septembra nas pričakuje otok Brač, kamor se bomo pripeljali s trajektom iz Splita. Desetega septembra je predvidena vožnja čez Knin in Bosansko Grahovo v Drvar, kjer si bomo ogledali muzej 25. maj.

Poskrbljeno je tudi za polaganje vencev na grobove padlih v Šibeniku, Drnišu, Lukarju, Kninu, na Braču in v Drvarju.

Vsak posameznik bo prispeval 2650 din. Nosilci partizanske spomenice imajo popust 540 din (brezplačno vožnjo), vojaški invalidi pa 405 din (75 odstotkov popusta pri prevozu), če seveda prinesejo knjižice za znižano ceno vožnje, spomeničarji pa kupom za brezplačno vožnjo.

Prijave za izlet bodo sprejemali na sedežih občinskih odborov ZBZ NOV (pododbori 3. PUB) v vseh primorskih občinah od 20. avgusta 1980. Vplačate lahko na naslov: Slavnik Koper, Kidričeva 44, žiro račun 51400-601-10308 »za izlet v Knin«. Prav tako zbiramo prijave in vplačila do 20. avgusta za tiste izletnike, ki živijo zunaj primorskih občin, pod istim naslovom Slavnik v Kopru.

Potrebne informacije lahko dobite na sedežih občinskih odborov ZBZ NOV (pododbor 3. PUB) in pri vodji izrednih prevozov Slavnik, tovariški Ilici Zupanc (tel.: (066) 22-660 ali (066) 22-181).

Priporočamo vsem borcem 3. PUB, svojim padlim in po vojni umrlih borcem, da s izleta udeležijo. Prav tako vabimo vse borce drugih prekomorskih enot, borce NOVJ in aktiviste OF, da gredo z nami za pet dni v Dalmacijo. Še zlasti vabimo udeležence kninske bitke.

Domicilni odbor 3. prekomorske udarne brigade Ilirska Bistrica

Preložen izlet

Obveščamo vse člane ZBZ NOV, sekcije vojaških invalidov občine Izola, da je komisija zaradi vremenskih in drugih razmer preložila predviden izlet na mesec september 1980.

Tovariški pozdrav

Emil Zlobec

ZBZ NOV SR Slovenije, RO Ljubljana

Nekdanji borci motoriziranega odreda 4. Armade JA, ki je bil sestavljen iz pripadnikov 11. dalmatinske udarne brigade, 3. brdskega motoriziranega divizion, odreda tankistov, 1. tankovske brigade in PT baterije, katerih enote so v zmagovitem pohodu z osvoboditev domovine prešle sedlo Vršič in sodelovale pri osvobajanju slovenske Koroške dežele, zbrani danes na Vršiču na proslavi dneva borca, 4. julija 1980 in odkritju spominskega obeležja v spomin na prehod sedla pod zelo težkimi pogoji zaradi zasneženega prelaza z ro v počastitev 35. letnice osvoboditve vam pošiljamo tovariške in borbene pozdrave!

Udeleženci zborovanja

Vabilo

Dne 22. julija 1980 ob 10. uri bo krajevna organizacija ZBZ NOV Senovo organizirala proslavo v čast dneva vstaje pred obeležjem 23 padlim borcem Kozjanskega bataljona v kraju Jevša pod Bohorjem pri Senovem.

Vabimo vse borce Kozjanskega bataljona kakor tudi aktiviste ter ostale občane, predvsem pa svojece padlih, da se proslave udeležijo!

Odbor ZBZ NOV Senovo

Vabilo

Organizacija ZBZ NOV Otlica-Kovk bo na kraju tragedije na Čiohovi v Otlici 20. julija 1980 ob 10. uri odkrila spominsko obeležje v spomin padlim za svobodo.

Na slovesnost vabimo svojece, člane ZB, kraja Otlice, Kovka in Predmeje ter drugih krajev.

Upravni odbor ZBZ NOV

Naslovi in fotografije

V knjigi Tomšičeva brigada, uvodni del, ki se že tiska, bodo objavljene fotografije padlih borcev, vendar odbor 1. SPUB Tone Tomšiča za nekatere nima naslovov najboljnjih sorodnikov. Ti padli borci so: Adolf Boben, predvojni komunist iz Zaloga pri Ljubljani (vdova Ida Boben je bila pred upokojitvijo zaposlena pri Na-ma); Roman Zabkar-Kranjc, rojen 17. februarja 1922 v Ločni pri Novem mestu, za peka se je učil v Ptuj, kjer je bil 1940 sprejet v KPS, v NOV od 22. februarja 1942, padel novembra 1943 (mati je že umrla); Jože Anžič, rojen 1908, ujet in ubit od domobrancev 11. novembra 1944 v Podturnu (manjka tudi kraj rojstva in poklic); Boris Bitenc-Bojan, rojen 16. septembra 1918 v Ljubljani, aktivni art. podoficir bivše vojske, v NOV od 10. februarja 1942, padel neznano kje; Jože Čakš, roj. 28. januarja 1924 v Ljubljani, živel na Livadi v barakah, padel novembra 1943 na Refudži (baje živi sestra, a za njen naslov ne vemo); Ivan Dorbež-Bojan, rojen 9. novembra 1915 v Postojni, živel v Zalogu ali okolici, padel 1945 v Slivnem pri Kozini; Viktor Frece-Djuro, rojen 14. julija 1915 v Ljubljani, ujet in nato ustreljen v Velikih Laščah 10. novembra 1942 (brat Franc Frece, zaposlen v ženski bolnišnici Novo mesto, se ne oglasi); Jože Glavič ali Glasič iz Črne vasi na Barju, v NOV od februarja 1942, padel 7. julija 1942 v gozdu Bovčjek pri Ambrusu star 17 let; Jenšterle Jože-Oskar, rojen 12. marca 1920 Sp. Danje, pek slaščičar, ujet 15. septembra 1944 na Graški gori, pogrešan; Alojz Lukšič, rojen 3. februarja 1906 v Lesnici ob Krki, pred vstopom v NOV je živel v Kamniku pod Krimom 31, padel leta 1943 neznano kje; Andro Masle, rojen 19. julija 1904 v ZDA, livar iz Črne vasi na Barju, novembra 1943 zajet in odpeljan v Mauthausen, kjer je 11. aprila 1945 umrl; Janez Malešič-Malajec, rojen 17. aprila 1925 Tušev dol, dijak, padel 4. aprila 1944 pri Gornjem Gradu (mati umrla v Novem mestu); Vili Pust-Pustov, rojen 1923 v Grintovcu pri Starem bregu (Kočevka), zaradi zastupitve umrl kot kurir 1943; Anton Rus, rojen 8. januarja 1936 v Gor. Dobravah, padel 19. septembra 1943 v Cerknici (brat Niko Rus iz Dobravah nima fotografije); Vinko Semolič, rojen 20. maja 1899 v Brestovici pri Povirju (Sežana), padel pri Toplem vrhu-Črmošnjica 20. julija 1942 (Franciška Semolič stanovala na Celovski cesti v Ljubljani, a se je odselila, morda umrla); Vinko Smolič-Djim, rojen 4. januarja 1922 Hrastje pri Ljubljani, padel 14. aprila 1943 na Krimu (mati Angela Smolič se je 4. avgusta 1965 odselila iz Vošnjakov 9. Ljubljana v Kranj); Andrej Sifler iz Pševa nad Kranjem, ki se je zadnjič javil leta 1943 (mati Franciška Sifler iz Pševa se ne oglasi), potrebujemo tudi datum rojstva in poklic); Anton Šoba, rojen 1926 na Igu pri Ljubljani, ranjen marca 1943 v Ambrusu, padel med bombardiranjem na Pogorelcu čez tri dni; Franc Vovko, rojen 8. oktobra 1921 v Zalovcih, padel spomlad 1945 na Hinjah; Marjan (sin) in Tomaž (oče) Tavčar, ki sta živel na Livadi 9 v Ljubljani, med italijansko ofenzivo zajeta, oče umrl v internaciji, Marjan končal neznano kje; Franc Zajček, rojen 3. decembra 1925 Ljubljana-Polje, dijak, padel neznano kje; Franc Belej, rojen 22. februarja 1923 pri Sv. Jakobu, Kalobje pri Celju, ki je vojno preživel (leta 1952 je stanoval v Ljubljani-Siški, blok 10, drugi vhod) ter Ivan Rupnik, lenik 1913, Ivan Rupnik je leta 1935 prbežal s Primorskega. Najprej je bil za hlapca pri Ivani Remškar, p. d. Potokarjevi na Brezovici pri Ljubljani 50, potem dobil službo v Ljubljani, se poročil in baje imel enega otroka. K partizanom je šel decembra 1941 na Kožljek, ob napadu na karabinjerje na Igu 15. maja 1942 bil ranjen v glavo, med italijansko ofenzivo prepehlan na Travno goro, končal ob izdaji bolnišnice v kraški jami Ogenci pri Laškem potoku.

Fotografije naj bodo po možnosti doprsne in izvirne (ki se niso bile preslikane). Če je na fotografiji več oseb, naznačite iskanega s puščico na rodu slike! Fotografije, naslove najboljnjih sorodnikov in druge podatke pošljite na naslov: Franci Strle, novinar, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana! Po uporabi jih bomo zagotovo vrnili.

Odbor 1. SPUB Tone Tomšič

Uspehi, težave in še kaj pri delu zdravnika v dispanzerju za borce

Patronaža je ta čas najpomembnejša

ob dnevu
vstaje
slovenskega
ljudstva

Ne bi govorili resnice, če bi dejali, da smo se v Novo mesto in k dr. Zvonki Gornikovi odpravili naključno. Vrsta vzrokov je bila, da smo obiskali prav ta borčevski dispanzer in prav to zdravniško. Med najpomembnejšimi vzroki sta bila pa dva: glas zadovoljnih borcev je segel do nas in – letos pozimi je dobil dispanzer za borce nove prostore v Zdravstvenem domu Novo mesto, kar je najbrž tiha želja prenekaterga zdravnika v borčevskih dispanzerjih po Sloveniji. Želeli smo se torej na mestu prepričati, kaj je dobrega v delu tega dispanzerja in kako to, da so vsaj v bistvenih rečeh zadovoljni tako pacienti kot tudi zdravstveni delavci.

»Bilo bi prelepo, če bi vam rekla, da je šlo vse gladko, in da je že od nekdaj pri nas takole. Začetki so težki povsod in so bili taki tudi pri nas. Preden sem začela sama delati v novomeškem dispanzerju za borce, je tu delala upokojena zdravnišnica dvakrat tedensko. Izkazalo pa se je, da so zdravstvene potrebe borcev mnogo večje in tudi, da ena sama zdravnišnica v dveh dneh v tednu ne more sprejeti niti dela vseh borcev, ki bi želeli na pregled oziroma k zdravniku. Redno, vsak dan je začel dispanzer delovati leta 1976, v njem pa delamo: zdravnišnica, višja medicinska sestra, srednja medicinska sestra in patronažna sestra, ki je sicer zadolžena še za drugo delo, vendar je večji del delovnega časa na voljo borcem.« Tako pripoveduje Zvonka Gornikova, ki že četrto leto neutrudno dela in vodi ta dispanzer.

Svetla pisarna, rože na oknu, novo pohištvo in oprema, to je prvi vtis obiskovalca v tem dispanzerju. »Vse, kar smo dosegli, pa je odraz zavzetosti vseh, ki so kakorkoli lahko prispevali z dobro besedo ali kar z denarjem. Veste, če se trudi in si prizadeva na primer samo zdravnik, je to vse premalo za uspeh. Prav tako uspeha ne bi bilo, če bi se le borčevska organizacija sama trudila za pridobitev dispanzerja. Pri nas je bilo pač tako, da smo se zavzeli vsi, od borcev do zdravstvenih delavcev, socialistične zveze, zdravstvene skupnosti in vseh, ki o tem odločajo. Kar pa zadeva moje osebno delo, lahko rečem, da sem se prepričala, da je najpomembnejše pri vsaki stvari, ki jo želimo izpeljati, da jo pravilno predstavimo in podpremo z utemeljitvami tam, kjer se o tej zadevi uradno odloča.« Z drugimi besedami nam je dr. Gornikova govorila o pomenu pregovora »kdor besed (ne) špara, kruha (ne) strada«. »Poglejte, toliko je potreb in želja na različnih področjih in vsi se na vse ne morejo spoznati. Treba je stopiti k tovarišem in jim prikazati borčevske zdravstvene probleme. To pa je treba storiti prepričljivo, s podatki, z živo besedo. Papirji ne zaležejo kaj prida. Saj veste, koliko pisanih obležij pozabljenih po pisalnih mizah in predalih. Sama iz izkušnje lahko potrdim, da sem potrkala v naši občini že na številna vrata, ko je šlo za posodabljanje in boljšo organizacijo našega dispanzerja in kjerkoli sem hodila, povsod so me pozorno poslušali in nikoli nisem naletela na odklonilna stališča.« Seveda dr. Gornikova poudarja, da morajo biti zahteve v skladu z dejanskimi potrebami: »Te pa so iz dneva v dan večje, saj se starostno povprečje borcev bliža že šestinsedemdeset letom in ni več 62 ali 63 let, kot že nekaj let ponavljamo. To je generacija, ki je svoje zdravje in fizične zmogljivosti obremenila in izpostavljala dosti močnejše kot njihovi vrstniki, ki niso bili udeleženi v NOV, in to se sedaj iz leta v leto bolj pozna.«

»Borci imajo po tri in več boleznih hkrati, mnogi so vojaški in nekateri tudi delovni invalidi. Vendar opažamo, da

najožja medicinska pomoč še ni vse, kar moramo tem tovarišicam in tovarišem nuditi.« Pogosto, pravi dr. Gornikova, boleznim ni mogoče ozdraviti, lahko pa jo olajšajo z zdravljenjem v zdravilišču, predvsem pa z dobro besedo. »Iz prakse pri tem delu lahko trdim, da je eno najpomembnejših področij našega dela patronaža. Danes namreč nista več bistveni vprašanji denar in možnost zdravljenja. To je za borce sploh dobro zakonsko urejeno. Vendar z zakonom ni mogoče neposredno urejati vprašanj osamelosti, vprašanj nepokretnih in težko gibljivih starejših ljudi. To je naloga patronažne službe in njene organizacije. Zato vedno in povsod, ko hodim po sestankih, ponavljam pomen patronažne službe. Včasih se že morda zdim komu

tedensko narediva seznam tistih bolnikov, za katere meniva, da bi jim koristil obisk zdravnika in potem se skupaj odpraviva na pot. Pogosto ne predpišem novega recepta ali druge medicinske pomoči. Dovolj je že kratek pogovor z bolnikom. Veste, to je tisto, kar borcem največ pomeni in kar velja včasih prav toliko kot dobro zdravlilo. Nekako dobijo občutek varnosti, dobro jim de, da niso pozabljeni.«

Dobro delovanje dispanzerja za borce še zdaleč ni odvisno le od prizadevnosti zdravnika in zdravstvenega osebja, poudarja dr. Gornikova. Sodelovati morajo tudi borčevske organizacije in v Novem mestu zares tudi sodelujejo! »Z osemindvajsetimi krajevnimi organizacijami imamo zares najtesnejše stike. Saj kako

poziv, kličejo še enkrat, pri tem pa zopet pridejo najprej na vrsto tisti, za katere borčevske organizacije sporočijo, da so bolni »saj poznate na primer kmete. Ti ne bi prišli sami od sebe k zdravniku, vse dokler bi se še lahko vlekli.«

»Ne smeva pozabiti pomena zdraviliškega zdravljenja. To je za borce pogosto zelo pomembno. Mnogi so ga potrebni. V Novem mestu smo letos obdržali lanskoletno število odhodov v zdravilišča, čeprav smo sprva menili, da bomo lahko to število zmanjšali.«

Delovni čas v dispanzerju za borce v Novem mestu je prilagojen potrebam borcev. Ker je večina teh že v pokoju, je ordinacija odprta večinoma dopoldan. »Enkrat tedensko popoldan odhajam s patronažno sestro na teren, kot sem že omenila«, pojasnjuje Zvonka Gornik...

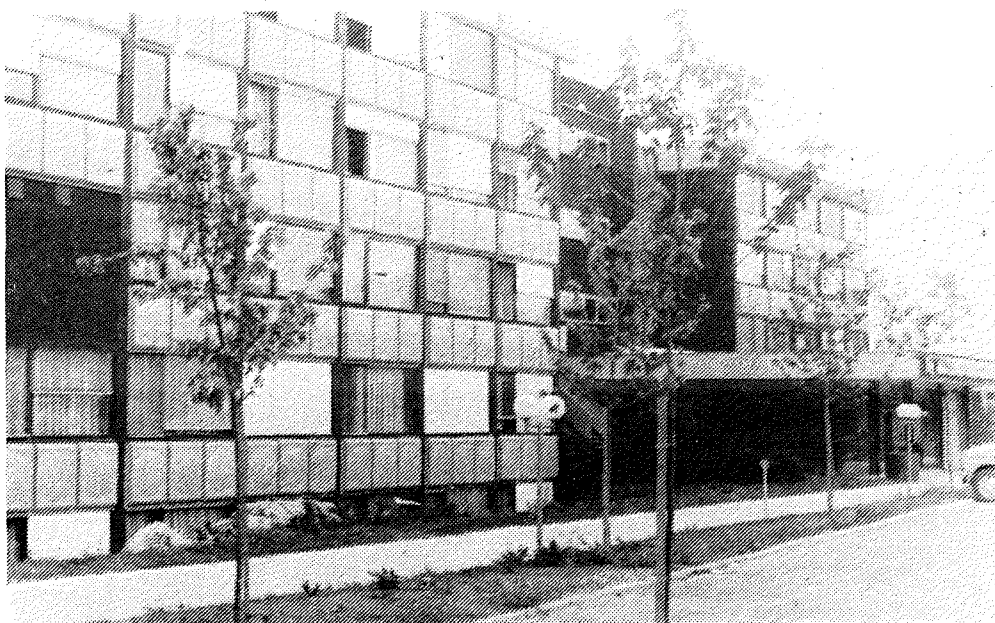
Govorili smo o dispanzerju, delovanju in delu zaposlenih v njem, o pomembnosti povezanosti vseh faktorjev v občini za uspešno delo takega dispanzerja, hkrati pa se je izkazalo, da pač velik delež (lahko) doprinesejo zdravstveni delavci sami, če so za svoje delo zavzeti, in če niso nikoli zadovoljni z doseženim ter iščejo vedno novih možnosti in novih prijemov za še boljšo organizacijo dela.

Dr. Zvonka Gornikova noče in noče slišati pohvalnih besed o svojem delu. Meni, da je to vse njena dolžnost in ne le dobra volja, kajti, pravi, ne bi bilo prijetno delati, če bi se borci nenehno pritoževali, če bi negodovali in iskali pomoč drugod. »Ta čas ima naš dispanzer registriranih 2.200 borcev in vojaških invalidov, ki se tu zdravijo in imajo pri nas zdravstvene kartone. Vseh borcev v občini je seveda še več, vendar se nekateri radi zdravijo pri svojih dolgoletnih zdravnikih.

Vsekakor ne more v takem dispanzerju delati kdorkoli. Kakor pri vseh delih in službah, kjer imajo zaposleni opravka z ljudmi, je še kako pomemben odnos do sočloveka, sposobnost ponuditi toplo besedo in ji tudi prisluhniti. »Veste, včasih sem po koncu delovnega dne čisto uničena. Tudi mnogo govorjenja utruja. Tem mojim borcem pa največkrat prav lepa beseda največ pomeni. Tudi dobra poslušalka moram biti pogosto,« razlaga dr. Gornikova in se pri tem zadovoljno smehlja, kar priča o tem, da opravlja svoje delo kljub vsem naporom vendarle z največjim veseljem. »Z veseljem in voljo,« nas popravi. »Kajti včasih bi še tako veselje uplahnilo, če ne bi bilo tudi volje za izboljšanje ali spremembo določenih stvari. Sama poleg zdravniškega dela in vodenja dispanzerja sedim še v celi vrsti komisij in odborov, toda ni mi žal.«

Nismo hoteli predstaviti novomeškega dispanzerja za borce le zato, ker so dobili borci nove dispanzerske prostore, in ker tam dela priljubljena zdravnišnica ter dobro zdravstveno osebje, želeli smo predstaviti to delo z očmi zdravnika, ki vseskozi ugotavlja, kako zamen bi bili vsi napor posameznikov, če bi ne bilo najširše podpore družbenega okolja. In v Novem mestu so, kot smo lahko razbrali, vsi z roko v roki stopili na pot uspešnega sodelovanja za dober in še boljši dispanzer za borce. Morda velja ta primer presaditi še v katero od občin, kjer še vedno delujejo borčevski dispanzerji in ambulate bolj na papirju kot v praksi in kjer zdravniki tarnajo, da imajo slabe pogoje dela, borci pa, da jim dispanzerji ne pomagajo, kot bi morali. Podružbljanje je pač pojem, ki ga ponekod znajo zaenkrat bolje zapisati kot pa razumeti in uveljavljati.

Bojana Žokalj-Jesih

Delavci Zdravstvenega doma v Novem mestu so imeli za potrebe borčevskega dispanzerja izreden posluh in je torej tudi po njihovi zaslugi lahko dispanzer dobro zaživel, je dejala dr. Gornikova.

sitna s to svojo lajno, vendar vidim, da je to način dela, ki borcem lahko najustreznejše pomaga.«

Novomeški dispanzer za borce ima poleg novih prostorov v novem zdravstvenem domu tudi novega fička – avto, ki je povsem na voljo patronažni sestri za obiske pri bolnikih. »To je pridobitev, ki se zdi zdaj že nepogrešljiva. Avto nam je priskrbel občinski odbor ZZB NOV, ki je na našo pobudo sprožil akcijo. Patronažna sestra hodi vsak dan na teren, ki zajema območje vse občine. Preden odide, se posvetujeva, pregledava njeno delo iz minulega dne, enkrat

bi sicer vedeli, kaj se dogaja z zdravjem borcev na terenu? Tako smo dogovorjeni, da nam borčevske organizacije sporočajo o vsakem borcu, ki je potreben obiska patronažne sestre.

Svojo nalogo koordinatorja pa opravlja zelo dobro občinski odbor ZZB NOV v Novem mestu.«

Kar zadeva ureditev sistematskih pregledov, tudi v Novem mestu ni dosti boljše kot drugod po Sloveniji. Odziv borcev je še vedno le med petdesetimi in šestdesetimi odstotki. Tudi tu ne bo šlo brez sodelovanja z borčevskimi organizacijami na terenu. Dr. Gornikova pravi, da tiste, ki se prvič niso odzvali na

**ob dnevu
vstaje
slovenskega
ljudstva**

So kmetje borci res v neenakopravnem položaju?

Čateški prepričanja zadovoljstva

Nič na tem svetu ni zastoj, vedo povedati, in še tisto, kar je, se enkrat plača. Kapljica skali ni sovražnik, vendar jo z nenehnim padanjem izdolbe, nastane luknjica, iz nje zevajoča rana, dokler naposled kamen ne podleže, so vedeli že stari Latinci.

Davek, ki ga je moralo plačati slovensko ljudstvo skupaj z vsemi jugoslovanskimi narodi za tisto, kar se je začelo brezupno, z golimi rokami, toda zavestno in pretehtano naravnano, v poletnih dneh tisočdevetstoenaštiridesetega, je znan. To je naša vest. Zapisana v slehernem našem kraju. Vključena na številnih veličastnih in še številnejših skromnih spomenikih, posejanih domala v slehernem kotičku naše domovine. To je vest, ki vedno znova opozarja.

Toda tudi živi še vedno plačujejo davek, ki ga preprosto imenujemo bolezen. Leta in leta se je razraščala v ljudeh, ki se niso ustrašili, ki niso oklevali... Misel na napore, smrt in pomanjkanje je pregnala žlahtnejša misel, zaradi katere živimo, delamo in ustvarjamo.

Skorajda ga ni borca, ki ne bi potožil zaradi te ali one bolezni, ki mu krivi v ognju prekaljeno telo, ničlikokrat trudno položeno v listje gozda, zleknjeno v pastirski staji sredi zime, počasi tavajoče skozi dež in sneg.

Skrb za zdravstveno varstvo borcev je bila sicer res prisotna vsa povojna leta, enkrat bolj in drugič manj, ponekod so se potrudili, drugod spet stvari odrinili nekako z levo roko. V mnogih krajih smo vendarle uspeli organizirati borčevske ambulante, dispanzerje, mnogokje je to le pobožna želja. So sredine, kjer že leta in leta pošiljajo borce v zdravilišča, medtem ko drugje na to niti pomislijo ne. Zlasti kmetje borci.

Borci sami menijo, da le ni tako hudo, kot tudi ni zlato vse tisto, kar se svet. Danes je uspelo odriniti premnoge ovire in tako je zdravstveno varstvo borcev vsaj zaenkrat na primerni višini v doma- la vseh slovenskih občinah.

Blagodejnost zdravilišč

O odhajanju borcev v zdravilišča je bilo že mnogo povedanega. Prej kritičnega kot pohvalnega. Opozarjali smo na to, da ima le malo borcev priložnost zdraviti se v specializiranih zdravstvenih ustanovah, da so potrebne zveze, da je odnos ljudi v zdraviliščih do borcev mnogokrat vse kaj drugega kot ustrezen... Rečeno je bilo, da nastaja diskriminacija, da torej ni za vse enako. Borcem odrivajo slabše sobe, slabše hotele... prihaja do sporov z zdraviliškimi upravami.

Resnico smo poiskali naravnost pri viru. Obiskali smo Čateške Toplice in Rogaško Slatino, poklepetali z borci, da bi vendarle prišli stvari do dna.

»Res smo pretekla leta borce nameščali v nekoliko manj udobne sobe, toda to je bilo pred zgraditvijo novega hotela Terme, kjer prebivajo sedaj, je povedal Andrej Oštrbenk, vodja hotelov v Čateških Toplicah. Z republiškim komitejem za vprašanja borcev smo se dogovorili, da bodo borci nastanjeni v novem hotelu, predvsem zaradi čakalne dobe, ki je tukaj bistveno manjša, oziroma je ni več. Človeka sprejememo, ko dobimo bolniški list, takrat pač, ko želi sam in mislim, da pripomb ne bi smelo biti.

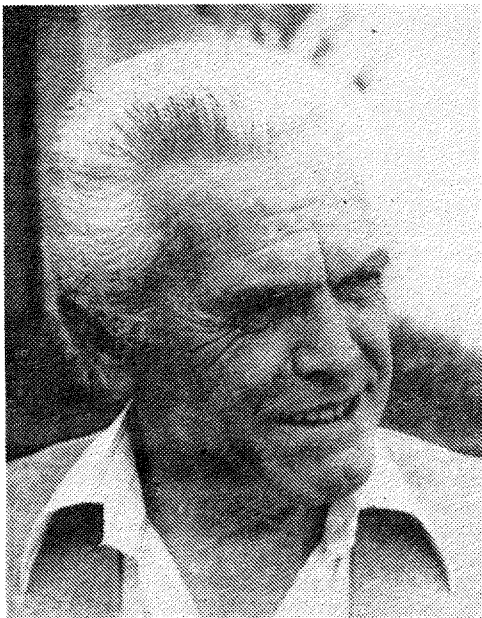
Borcev je vsako leto več. Letos jih bo po naših računih okoli štiristo. Vse več jih prihaja iz južnih republik. Razlog za

to je vsekakor manjša čakalna doba.

Če so borci zadovoljni? Mislimo, da so. Če ob prihodu jih opozorimo, naj nam povedo za sleherno nepravilnost, za vsak spor. Napake takoj popravimo. Vendar moram povedati, da je zelo malo pritožb.

Navada je železna srajca. »Preverili« smo tudi drugo stran, »prizadete« torej smo povprašali, koliko kruha jim odreže gostitelj in kako zna to narediti.

Leon Potokar, nekdanji kurir v revirjih, od začetka vojne do oktobra 1942, ko je v Likavcu pri Rimskih Toplicah padel v roke Nemcem in odšel v Dachau, je v Čateških Toplicah prvič. Pač ni čutil potrebe doslej, pravi, bili so menda še bolj potrebni od njega.

Leon Potokar

Robert Vozelj

Domača, zagorska borčevska organizacija, pošlje vsako leto v zdravilišča približno sto dvajset borcev na zdravljenje.

»To je vsekakor občutno premalo, mislimo, niti desetina ne uspe priti do zdravilišč. Glejte, zdravniki priporočajo večkratno zdravljenje, mi pa se trudimo, da bi vsi prišli vsaj enkrat na vrsto, kaj šele dvakrat in večkrat. Pošteno je, da spustiš naprej tistega, ki je bolj potreben. Marsikaj bi se dalo urediti, če bi bilo še vedno takšno tovarštvo, kot smo ga vajeni iz boja.«

Potokar je v Čateških več kot zadovoljen. Razlogov je več: osebje je čudovito, pravi, usluge boljše ne bi mogle biti, odnos na mestu...

»Le to je narobe, ker je tolikšen prepričanje v novem hotelu. Zdi se mi, da v starem delu, tega ni bilo, toda to naposled ni takšna stvar, zaradi katere bi si človek belil glavo in vseppek kritiziral. Je pa malce nerodno, namreč, ko prideš iz bazena, razgret, ti veselo zapoje prepričanje po križu...«

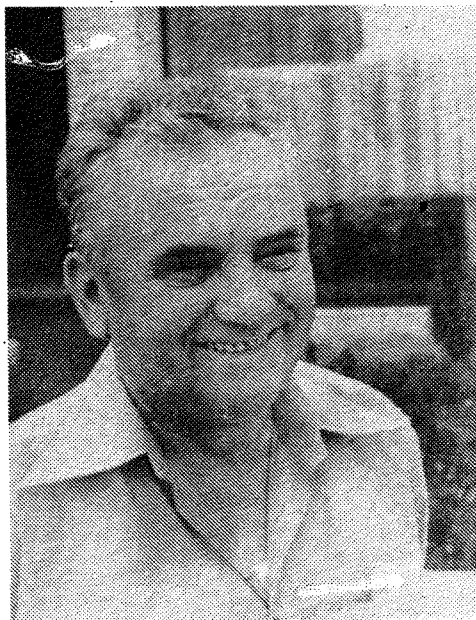
Kaj se če, Leona trga revma in zbada v križu!

O čateških vse najboljše

Jože Švajger iz Črnomlja dan vstaje vsako leto še posebej proslavlja. Za šalo pripravi možakar, spomeničar, dobrodušnega videza (morda je to zaradi

Jože Švajger

Vili Sever

zdravljenja?) in spontanega, suhljatega telesa, je »bil zraven od prvega strela na Belokranjskem.« Potem se je selil, kot so zahtevale vojne razmere: najprej Belokranjski odred, nato Tomšičeva brigada kmalu ga je Urban potegnil v Cankarjevo za minerca. V bojih za Primorsko ga je zadelo in je moral v »bolnišnico« nazaj v rodno Belo krajino. Spomladi 1943 pa vse do marca naslednje leto ga srečamo v enotah Varnostno obveščevalne službe, konec vojne pa je dočkal v Bazi 24 kot komandir.

»V Čateških Toplicah sem že tretjič. Zdravnica je rekla, da moram vsako leto vsaj enkrat v zdravilišče. Ne morem se pritoževati, le prepričanje me nekoliko moti. Nasprotno, zelo sem zadovoljen, zdi se mi, da se odnos do nas gostov, pa tudi

odnos nasploh, popravlja iz leta v leto. Nergajo le večni nezadovoljneži.«

V njegovi borčevski organizaciji v Črnomlju je združenih okoli osemsto borcev. Po Joževih besedah je največji problem denar. Da bi vsi, zdravja in zdravljenja potrebni borci odšli v zdravilišča, ga je odločno premalo, kljub pomoči, kljub vsem mogočim rešitvam. Nasploh so posebej trd oreh kmetje borci, zagotavlja. Težko se odtrgajo od dela, takrat ko bi oni želeli oditi na zdravljenje, pozimi, pa običajno zmanjka denarja. Če so res potrebne zveze, da prideš v zdravilišče? Jože misli, da ne, da pa tu in tam tako postavljajo stvari kmetje borci.

»Pritožuje se tisti, ki ni nikoli zadovoljen!«

V en sam stavek je strnil svoje vtise z zdravljenja v Čateških Toplicah Robert Vozelj iz Izlake, ki je prejšnja leta že »lizal svoje rane« v Radencih in v Čufarjevem domu v Begunjah.

»Da povem po pravici: saj bi lahko šel večkrat, pa nisem hotel izkoristiti. Bil sem pač funkcionar in kaj hitro bi rekli, takšni smo pač, da sem izkoristil zveze. Ni treba tega zapisati.«

V Zagorju ob Savi, kamor spadajo Izlake, imajo pri skupščini občine sklad za preventivo in zdravljenje borcev NOV. Sleherno prošnjo pretehtajo, usklajujejo odhode v zdravilišča, o kakšni protekciji ni govora. Vendar narede izjeme, če so nujno potrebne.

»Če so to zveze in poznanstva, potem je prav tako,« se nasmeje sogovornik, drugi spomeničar, sicer resnobno zazrt v medlo svetlobo lokala.

Tudi zanj so zdravstvene usluge na zgledni ravni, hrana odlična, odnos osebja nadvse pozoren. Pripomni tudi zanimivo ugotovitev, da se nihče od njegovih znancev ni nikoli pritoževal, četudi so bili v domala vseh slovenskih naravnih zdraviliščih.

Z zadovoljstvom bo iz Čateških Toplic torej prav kmalu odšel tudi Robert, ki se ga dobro spominjajo tovariši iz Prvega štajerskega bataljona, Zasavskega bataljona in oni iz minerske čete Četrte operativne cone pa tudi kurirji TV-postaj.

Vili Sever je v skupinici zagotovo veterani: petnajstkrat je iskal pomoč v zdraviliščih zaradi revme. Vselej v Čateških Toplicah. Edini lahko primerja, ocenjuje.

»Bolje, kot je, ne bi moglo biti. Še več, zdi se mi, da so do nas, borcev, še posebej pozorni. Spominjam se časov, ko je polje okoli toplic preplavila Sava. S čolnom smo se vozili na kosilo v restavracijo. Bili smo zadovoljni. Nihče se ni pritoževal. Danes se najdejo tudi takšni. Da se razumemo: tudi med borci.«

Vili je odšel k partizanom 1944. leta, v Šlandrovo brigado in potem v Kamniško-zasavski odred, kjer so ga dodelili Prvemur jurišnemu bataljonu. Rad se spominja svojega komandanta, Franca Grošlja, ki je padel v Rimskih Toplicah. Pozneje so Vilija premestili v enote varnosti.

»Rad bi dejal še to, da se je od leta 1972 skrb za borce izredno povečala, in da smo družbi hvaležni za to.«

Kdo nima rad smeha, pokažite ga. Dobra volja je pol zdravja, kislice umirajo hitreje. Utrinki mimogrede. Fantje skrbje za vzdušje v zdravilišču. Da ne bi kdo pozabil na slovensko pesem. Tako so proslavili tudi dan borca. Ne s kričanjem, ubrano, kot se spodobi, seveda.

Milenko Strašek

Narodni heroj Anton Okrogar-Nestl

Tvoj zgled bo živel
med nami

Star komaj 31 let, sredi boja za uresničitev ideala, za svet brez zatiranja in izkoriščanja, je pred 25 leti 13. februarja 1955 omahnil v prerani grob narodni heroj Anton Okrogar-Nestl

Od rane mladosti je imel rad življenje. Že ko je bil star 10 let, je izgubil očeta. Mati je komaj preživljala številno družino z majhno pokojnino in trdim delom za borno skorjo kruha. Oče je užival velik ugled pri delavcih. Vse to je napravilo globok vtis na mladega, mirnega, skromnega in zavednega Nestla, ki se je izučil ključavničarske obrti.

Trdo življenje in beda sta Nestla tako prekalila, da se je leta 1941 (takrat že skojevec) takoj odzval klicu KP in OF ter se vključil v boj proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Nestl je bil eden od organizatorjev vstaje v Zagorju. Na čelu trojke je avgusta 1941 miniral električni motor v rudniku Zagorje. Bil je tudi prisoten pri napadu na orožniško postajo in obratno stražo v Zagoru 9. avgusta leta 1941.

Po uspešnem napadu na Zagorje je sedemnajstletni Nestl odšel k partizanom. Vendar so ga člani KP in partizani vrnili zaradi pomembnosti njegovega ilegalnega dela za NOV na zagorskem terenu. Ko se je vrnil v Zagorje se je takoj predano in marljivo oprijel dela za nadaljnje dviganje vstaje na tem območju. S svojimi sodelavci je zbiral orožje in strelivo ter drugo vojno opremo. Nekajkrat je celo iz Smartnega pri Litiji prinesel nekaj pušk v Zagorje. Zbra-

no orožje in strelivo je na sankah, zavito v vrečo in seno, podnevi odpeljal partizanom v Podlipovco pri Izlah. Zaradi njegovega aktivnega delovanja za OF so ga Nemci kmalu izsledili. Februarja 1942 so ga hoteli aretirati, vendar mu je kot nad vse iznajdljivemu ilegalnemu delavcu uspelo, da je iz delavnice mojstra Jožeta Turka, kjer se je učil, nemškemu gestapu pobegnil. Takoj nato se je vključil v revirsko četo. Ko je brat Ivan izvedel, da so Nestla iskali Nemci, in da se mu je posrečilo pobegniti, se je tudi sam odločil za odhod k partizanom. Nemci so zili svoj bes zaradi neuspeha pri aretaciji Nestla na celotno družino. Tako so že aprila 1942 vse izselili in jih odpeljali v nemška taborišča.

Nestl se je po prihodu k partizanom izkazal kot hraber, neustrašen in zelo iznajdljiv borec. To se je takoj pokazalo v bojih z Nemci na Čemšeniški planini, pri napadu na Moravče in Tbovlje. Glede na takšne kvalitete borca mu je vodstvo štajerskega bataljona pri napadu na Hudo jamo določilo važno nalogo. S skupino borcev je razorožil nemškega stražarja in nato skupno s tovariši Aleksom, Bliskom in Cirilom v jurišu zavzel stražarnico. Nestl je v boju imel poleg že nalogo, da minira kompresor. Motor kompresorja je oblagal s strelivom, ko je tovariš Blisk posvaril: »Glej, da boš dobro napravil.« Nestl mu je odgovoril: »Ne boj se za starega knapa, če prav je imel takrat komaj 18 let. Takoj nato so borci polili

kompresorsko postajo z bencinom in se umaknili, le Nestl je ostal na mestu, da bi zažgal vžigalno vrstico. Takoj, ko je Nestl prižgal vžigalico, je bila kompresorska postaja polna divjega ognja, ki je s strašanskim sunkom butnil na vse strani. V trenutku je Nestla pritisk vžganih bencinskih hlapov vrgel na tla, iz ust pa se mu je iztrgal onemogel krik: »Blisk«. Čeprav je orjaški ogenj zajel tudi Bliska, se je vrgel v plamen in iztrgal Nestla iz ognjenega objema. Rešil ga je v zadnjem trenutku, kajti takoj nato je eksplodirala postavljena mina, ki je razbila motor in uničila postajo.

Pri tem napadu so zaplenili nekaj orožja in streliva. Poleg tega je tudi prehranjevalna akcija dobro uspela, zaplenili so veliko raznega blaga in hrane. Nestl je bil ranjen in ves opečen. K njemu je pristopil sekretar Alojz Ribič - Tone in ga vprašal, če opekline bolijo. Nestl mu je junaško odgovoril, da ne, čeprav je imel obraz in roke vse v mehurjih. Opekline na obrazu so bile tako hude, da ni mogel več gledati. Vprašal ga je še, če bo mogel sam hoditi. Pritrdilno mu je odgovoril. Nestl se je zelo težko ločil od bataljona in svojih soborcev. Najtežje pa se je ločil od puške, ki jo je zaplenil v boju z Nemci.

Po slovesu sta odšla z Ribičem na dolg pohod od Hude jame do Svete Katarine nad Hrastnikom, na katerem je junaško prenašal vse bolečine. Po prihodu v Matkovo domačijo so bolečine postale neznošne, tako da je bil Nestl nekajkrat v nezavesti.

Sekretar mu je preskrbel zdravila.

Zaradi neprestanega kontroliranja nemške policije so morali Nestla premestiti k vdovi ponesrečenega rudarja Francki Unetič-Brigiti. Pogoji zdravljenja so bili zelo težki, morali so ga skrivati v svinjaku. Bolečine so bile strašne, še posebno zaradi tega, ker so se mu rane na rokah in vratu odprle, zaradi drgnjenja ob obleko. Po zdravnikovih navodilih iz Hrastnika, mu je morala Brigita mehurje odpreti in iztisniti tekočino.

Tudi na Unetičevi kmetiji Nestl ni imel miru. Zaradi aktivnega sodelovanja Brigite za OF so tudi njo Nemci šestokrat nadzorovali. Nekega dne so prihrumeli v njeno hišo in napravili preiskavo. Tokrat je Francka zelo ostro

Anton Okrogar-Nestl

nastopila proti nemškim nadutežem, tako da niso pregledali celotnega gospodarstvenega poslopja. Nestl je zapustil Francko. Globoko in z vsem občutkom hvaležnosti se je poslovil od Brigite. Odšel je proti Mrzlici iskat svojo četo. Po prihodu v Veličkovno četo je nestrpnost čakal kurirja, da ga odpelje v štab prvega Štajerskega bataljona, pri katerem je bila tudi njegova četa. Ob njegovem prihodu je nastalo v četi nepopisno veselje. Kmalu nato se je Nestl obrnil h komandantu Silasu in ga vprašal, če bo izpolnil dano obljubo in mu izročil puškomitraljez. Komandant je svojo obljubo z veseljem

izpolnil. Nestl je postal eden najdrznejših mitraljezcev v bataljonu.

Komanda štajerske grupe je določila, da pošlje na Koroško skupino prostovoljcev, med katerimi je bil tudi Nestl. V tej skupini je bilo precejšnje število revirjcev, in sicer: Ivan Dranič-Drago, Slavko Pintar-Robin, Alojz Eberl-Muri in drugi. Nestl je sodeloval v vseh večjih bojih, ki so jih vodili koroška četa, bataljon in kasneje odred. Posebno se je izkazal v boju na sovražno postojanko Bela pri Železni Kaplji. Njegova je bila zasluga, da je bil sovražnik v tej postojanki v trenutku premagan. Sovražnik je imel 4 mrtve in nekaj ranjenih, partizani pa so zaplenili veliko orožja in vojne opreme. Zanimivo je, da Nestl ni nikoli smatral, da je to samo njegovo delo, temveč kot kolektivno delo vseh sodelujočih v napadu. Bil je preskromen, da bi govoril o sebi in svojih uspehih, čeprav jih je bilo nešteto.

Ko sta na Koroškem nastala dva bataljona, je bil eden poslan na Pohorje, ker se je tam pripravljala ustanovitev brigade. Tudi tokrat je bil prostovoljec in je odšel na Pohorje z bataljonom. Pri prvem napadu, ki ga je novoustanovljena brigada organizirala, se je Nestl zopet izkazal. Brigada je namreč napadala vlak, a pred tem je zavzela železniško postajo Trbonja. Vlak je imel precej zamude. Ko je vlak vendarle pripeljal, je vlakovodja na postaji zagledal partizane. Hotel je odpeljati, ne da bi zaustavil na postaji. Ko je Nestl spoznal namero vlakovodje, je potegnil pištolo, skočil na drveči vlak in z naperjeno pištolo na vlakovodjo vlak zaustavil in tako pomagal k uspešni zmagi brigade. Partizani Zidanškove brigade so zaplenili veliko orožja, vojne opreme in zajeli nekaj sovražnih vojakov. Sovražnik je imel tudi mrtve in ranjene.

V nočnem boju nad Mi-

slinjsko dolino, kjer je prišlo do pomoči težko ranjenemu političnemu komisarju bataljona Ivanu Artaču, je bil tudi sam težko ranjen. Vsi v bataljonu so mislili, da je v tem boju padel tudi Nestl. Vendar tako iznajdljivi in hraber borec, kot je bil Nestl, se je z bolničarko Sonjo iz Pohorja težko ranjen prebil na Koroško. Tudi na tej poti so ga presenetili sovražniki. Ko sta se z bolničarko Sonjo v kmečki hiši hotela malo odpočiti, so ju obkolili in n samo Nestlova iznajdljivost in hrabrost sta ju rešili iz sovražnega obročja.

Proti koncu leta 1944 je bil Nestl imenovan za komandanta Zahodnokoroškega odreda. Pokazal je svoje sposobnosti partizanskega komandanta. Po končani vojni je bil major v JLA. Bil je imenovan za narodnega heroja, bil je nosilec »Partizanske spomenice 1941« in več visokih vojaških odlikovanj.

Zaradi težkih ran je bil osemdesetodstotni vojaški vojni invalid. Njegovo zdravstveno stanje se je slabšalo, tako da je bil predčasno upokojen. Takoj po vrnitvi v svoj rodni kraj v Zagorje se je vključil v družbenopolitično delo na terenu in pomagal v izgradnji samoupravne socialistične družbe.

Nestl je med NOV močno vzljubil koroško ljudstvo in ta del slovenske zemlje. Tudi ljudje so ga vzljubili. Večkrat jih je obiskoval, tako tudi februarja leta 1955. Po prihodu na Koroško je zbolel in je moral v bolnišnico v Črni, kjer je tudi umrl.

Veličino in priljubljenost Nestla pri ljudstvu povedo tudi te besede, ki jih je pri odprtem grobu izrekel vodja delegacije iz Koroške kmet Petrič: »Koroška ne bo pozabila dragega Nestla, ti si odšel, toda tvoj duh in zgled bo živel med nami.« V grob mu je nasul prgišče koroške zemlje, ki jo je Nestlova kri tolikokrat napojila.

Adolf Jevšnik

Ivan Jan

Prvi Kokrški
odred

V knjižnici NOV in POS bodo jeseni izšle tri knjige avtorja Ivana Jana. V nadaljevanjih objavljamo odlomek iz prve knjige.

4

Toda tudi Nemci so prav tedaj proti naraščajočemu narodnoosvobodilnem gibanju na Gorenjskem že pripravljali obsežno ofenzivo »Nnzian«. S tem v zvezi je Reichsführer SS Heinrich Himmler med drugim 25. junija 1942 višjemu vodji SS in policije 18. vojaškega okrožja generalajntantu SS Erwinu Rösenerju ukazal, naj na vsak način »uničijo« partizane na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem, pri tem pa »naj ne izbirajo sredstev«.

V teh Himmlerjevih navodilih tudi jasno piše: »Ta akcija naj prepreči nadaljnjo škodo, povzročeno po elementih, ki prostovoljno podpirajo bande z ljudmi, z živežem, z orožjem in z zavetiščem. Moške člane družine, ki se pregreše in včasih tudi vse sorodstvo, je načelno treba likvidirati. Žene je treba aretirati in odpeljati v koncentracijska taborišča, otroke pa odpeljati z domov in jih namestiti v onem delu gaua, ki je že prej pripadal rajhu...« (podčrtal I.J.).

K tem zločinom je okupator hotel pritegniti tudi vermanski, ki je bil sestavljen iz domačih ljudi.

Te priprave so že sodile k obsežni nemški ofenzivi »Enzian«, ki so jo Nemci skupaj z Italijani pripravljali v Celovcu. V dneh 2. in 3. julija 1942 je bil v Celovcu sestanek vodilnih nacističnih in italijanskih okupacijskih osebnosti. Sestanek sta vodila gaulajter za Koroško in Gorenjsko dr. Friedrich Rainer in visoki komisar za Ljubljansko pokrajino dr. Emilio Grazioli. Tu so se dogovorili o pripravi in izvajanju skupne ofenzive proti slovenskim partizanom v obeh pokrajinah.

Ofenziva v Ljubljansko pokrajino se je začela 16. julija 1942, v njej je sodelovalo 82.000 Italijanov, v istem času pa tudi na Gorenjskem, za kar so Nemci zbrali okoli 13.000 mož. O sodelovanju nemških in italijanskih sil sta se na osnovi Himmlerjevega povelja ter dogovarjanj v Celovcu potem natančneje domenila generala Mario Robotti in Erwin Rösener s svojimi oficirji, in sicer dne 12. julija 1942 v Ljubljani. Pri tem sta si izmenjala podatke o svojih in partizanskih silah ter se domenila o vsem drugem sodelovanju.

V drugem razglasu pa Rösener grozi: (navedba v slabi slovenščini; kot je bila tedaj na teh prevedenih razglasih in letakih v navadi):

»...Kdor izve za bivališče in udejstvovanje tolpe, kdor njih člane pozna... ne da bi takoj o tem obvestil nemške

službene postojanke, se bo postopalo, kakor da sam pripada tolpm... Isto velja za vse odrasle člane družine, ki z vsemi sredstvi ne poskusijo preprečiti, da bi se kak njihov svojec pridružil tolpm. V vseh teh primerih se bo postopalo kakor z višje navedenimi vasmi. Vsem prebivalcem dajem možnost, da se z oddajo tozadevnih prijav do 25. julija 1942 obvarujejo pred najhujšimi ukrepi... V zadnjih dneh so se pri policiji javili številni člani tolpe, ki so spoznali nesmiselnost svojih bojov... Gestapo teh ljudi, ki so se prostovoljno vrnili, ni ustrelil, temveč so bili, da se obvarujejo maščevanja, po lastni želji poslani na delo v državno ozemlje...«

Policijske in gestapovske enote so z veliko vestnostjo izvajale ta Himmlerjeva navodila, zato ni čudno, da se je ljudi loteval strah pred posledicami, če bodo pomagali partizanom ali sodelovali z OF.

Takoj zatem so na Gorenjsko prispele dodatne nemške enote in okrepile se tako močne policijske sile. Pripeljali so več policijskih čet in bataljonov, konec julija 1942 pa posebej za bojevanje v hribih izurjen 18. policijski polk gorskih lovcev. Tega so urili ter pripravljali na Bavarskem za pohod na Kavkaz, a je bil zaradi potrebe preusmerjen na Gorenjsko. Zato se je tu v juliju in avgustu 1942 v vsem obdobju NOB zadrževalo največ okupatorjevih policijskih enot: kar devet bataljonov, da ne govorimo še o orožništvu in vojaštvu.

Začetek okrepljenega pritiska in ofenzive je okupator označil s podaljšanim policijskim časom in z raznimi nasilnimi omejitvami, npr. v uporabi prometnih sredstev, v obiskovanju gostiln itd.²¹ Ofenziva je bila najprej usmerjena proti partizanom na desnem bregu Save, kjer sta se zadrževala večji del Gorenjskega odreda in 2. grupa odredov. Začetno fazo ofenzive je Kokrški odred okusil le v manjši meri. Tri nemške policijske čete, ki so prišle z Bleda, Jesenic in iz Kranja, so od 18. do 23. junija 1942 preiskovale teren pod Krvavcem. Stikale so zlasti po hribovskih naseljih, kot so Ambrož, Stiška vas, Senturška gora itd. V stik s partizani pa tedaj niso prišle. Nemci so na terenu ranili le domačina Martina Škerjanca iz Stiške vasi.²² To še ni bila prava ofenziva, temveč sovražnikove ogledovalne akcije, ki Kokrškega odreda pri izvajanju ofenzivnih načrtov še niso ovirale.

Enote Kokrškega odreda, občasno razdeljene na ra-

Na Osankarici na Pohorju so se zbrali že devet

Srečanje ukradenih otrok

Družbenopolitične organizacije in štab teritorialne obrembe občine Slovenska Bistrica so letos skrbno pripravili sicer že tradicionalno srečanje ukradenih otrok, ki je bilo na Osankarici na Pohorju. To so tisti otroci, ki jih je okupatorski stroj iztrgal materam iz naročij, jih oropal materine ljubezni ter jih nato želel v raznih krajih zaslužniti Evrope prevzgojiti v nekakšne janičarje dvajsetega stoletja.

Devetega srečanja ukradenih otrok se jih je letos udeležilo približno tristo iz cele Slovenije,

cer dobro uhojeni poti k spominskemu obeležju, kjer je pred 37 leti v neenakem boju s sovražnikom izkrvavelo 69 bork in borcev prvega Pohorskega bataljona. Tu je imel slavnostni govor Tone Ulrih-Kristl, preživeli borec tega bataljona, ki sicer v času sovražnikovega napada ni bil v bataljonu. Med drugim je dejal;

»Kot tisoči, desetisoči ste se tudi vi odločili, da obiščete kraj, kjer je januarja 1943 padel Pohorski bataljon. Prišli ste se poklonit junakom, ki so

snega, sredi med gostim drevjem in podrastjo. Med padlimi borci so bile tudi matere, ki so pustile doma majhne otroke v upanju, da jih spet najde-

Množica ukradenih otrok s svojci na letošnjem srečanju pred spominskim muzejem pohorskim partizanom na Osankarici

jo, ko bo izbojevana svoboda, ko bo konec strašne vojne morije. Tudi matere so padle v poslednjem boju na življenje in smrt. Vsi so padli z zavestjo, da gredo v smrt za staro pravdo, za svobodo zatiranih, za lepši jutrišnji svet... »

Ob spominskem obeležju, številnih spomenikih, ki so posajeni po gozdu, so dali slovesno zaobljubo tudi mladi prostovoljci teritorialne obrambe. Bilo jih je kar 60, med njimi tudi precej mladih deklet. Nastopili so tudi pevci, godba na pihala tovarne Impol iz Slovenske

Bistrice. Posebej pa so presenetili učenci osnovne šole iz Oplotnice, ki ponosno nosi ime po Pohorskem bataljonu. Tovaariško srečanje je trajalo

do poznih večernih ur.

Tri izmed ukradenih otrok smo izbrali na Osankarici za pogovor. Lojze Jurančič, rojen sredi Slovenskih goric v Vitomarcih, danes živi v Mariboru, je povedal: »Našo družino so okupatorji aretirali sredi leta 1942. Očeta Vinka so obsodili na smrt. Padel je kot talec v Mariboru 2. oktobra, ko je bilo ustreljenih približno 60 ljudi. Okupatorji so potem, ko smo prispeli v zbirno taborišče v Avstriji, na okruten način odtrgali materi brata Boruta, ki mu jo bilo šest let, Jožeka, starega deset mese-

cev, in mene. Svobodo sem dočakal na Bavarskem, kjer smo otroci morali delati tudi pri kmetih. Mnogokrat smo bili hudo lačni, slabo oblečeni, neredko tudi tepeni... »

Mara Grobner, rojena Cizej, doma iz Griž v žalski občini. »Med vojno sem izgubila očeta in mater. Očeta so Nemci aretirali že decembra 1941 ter ga nato 27. aprila leta 1942 ustrelili v Mariboru. Nikoli nisem želela videti plakata, kjer je natisnjeno njegovo ime. Plakat pa je pomenil smrtno obsodbo z ustrelitvijo. Po teh tra-

borišče v Auschwitz, kjer je decembra istega leta tudi umrla, zgorela v krematoriju. Jaz sem nato v taborišču Castl dočkala trenutek, ko so nas aprila 1945. leta osvobodili Amerikanci. Zamislite si, kako mi je bilo hudo, ko sem se septembra 1945 leta vrnila domov in ostala sama brez staršev. Zato si želim, da bi nikjer in nikoli ne bilo več vojne in vseh tistih grozot, ki jih vojna prinaša s seboj... »

Ivan Šuster, rojen na Polzeli, danes živi v Dobrteši vasi: »Bili smo srečna družina, oče, mati in trije otroci. Tudi nad

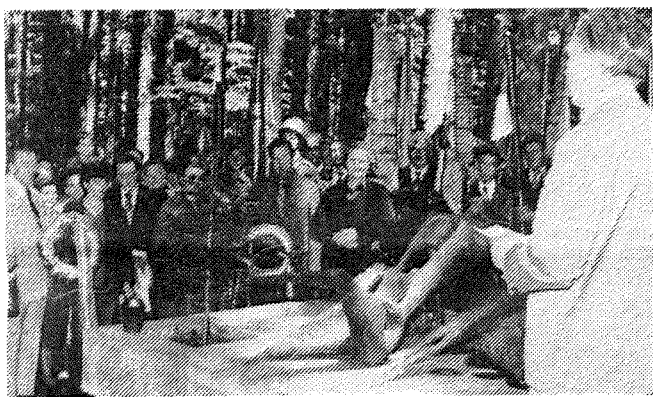

Lojze Jurančič, Mara Grabner in Ivan Šuster

gičnih dogodkih tudi nama z materjo Marijo ni bilo prizanešeno. Sredi noči na tretji avgust leta 1942 so prišli po naju. Mamo so nato ločili od mene in jo odpeljali v zloglasno ta-

nas so prišli tistega avgustovskega dne črni oblaki. Kmalu po aretaciji so Nemci ustrelili mater Marijo in brata Julija.

Besedilo in foto: Franjo Hovnik

Tone Ulrih-Kristl govori zbranim pred osrednjim spomenikom Pohorskemu bataljonu.

kjer pač danes le ti živijo in delajo. Udeleženci so se takoj po pozdravnem govoru predstavnika občine Slovenska Bistrica v dolgi koloni podali po si-

tukaj na tem mestu padli. Nihče od padlih junakov ni tukaj pokopan. Tukaj živi le spomin na veliko bitko, ki se je tistega jutra odvijala sredi globokega

zlične skupine, so poleti 1942 opravile naslednje poglavitne akcije:

Skupina 15 borcev 1. čete 2. bataljona se je 29. junija približala Trzinu in se v ljubeljski dolini lotila komaj zgrajene stanovanjske barake. Vanjo naj bi se naslednje dni vselila policija, pozneje pa tudi delavci, ki naj bi začeli s pripravljalnimi deli pri predoru pod Ljubelj. Borci so zasedli cesto, razorožili dva stražarja, barako pa zažgali. Da bi ogenj pogasili so gasilci prišli tja z dvema avtomobiloma. Toda zaseda, ki je bila usmerjena proti Trzinu, je oba avtomobila zavrnila, in tako je baraka pogorela do tal.

V Podljudelju je ta skupina požgala tudi osnovno šolo, kamor so se hoteli preseliti Nemci, ki so dotlej imeli postojanko pri Ankeletu. Niže ob cesti je potem čakala še na morebitni prihod policistov iz Trzica, ki so čez čas res prišli. Bili so iz 1. čete 922. bataljona deželnih strelcev. Vendar se je streljanje razvilo prezgodaj in le od daleč, zato se je za obe strani končalo brez izgub. Med vračanjem v taborišče je ta skupina v Podljudelju v smeri proti Završniku usmrtila Šiškovca Žana. Ta je že avgusta 1941 hotel ujeti prestradanega in utrujenega z Dobrče se umikajočega Karla Kravcarja ter ga predati Nemcem, zagrešil pa je tudi več drugih izdajalskih dejanj.

Isti večer, 29. junija, je druga skupina borcev 2. bataljona odšla v prehranjevalno akcijo. Spustila se je do Štefanje gore in uspešno opravila nalogo, ne da bi bila pri tem naletela na sovražnika.

Že naslednji večer, to je 30. junija, je 2. četa 2. bataljona krenila v dolino Kokre. V ozki soteski Spodnje Kokre je s skalami in drevjem zaprla cesto tako, da ni bila prehodna. Minirala je tudi dva mostova, zgrajena prek Kokre. Da bi bil učinek sabotaže še večji, je v Slavčevem kamnolomu ustavila delo, v baraki, ki je služila za skladišče, pa je uničila stroje in zažgala nafto, ki je služila za njihov pogon. Kamnolom je v celoti moral delati za nemške potrebe. Podrla je tudi 20 telefonskih drogov ter s tem med Kranjem in Jezerskim pretrgala telefonsko zvezo. Pričakovali so, da bodo Nemci zatem, kot običajno, prišli tja streljat talce, a to se tedaj izjemoma ni zgodilo.

Isto noč, to je med 29. in 30. junijem, je bil na območju Kamnika in Domžal na delu tudi 1. bataljon. Ker je bilo sovražnikovo premikanje zelo važno, je partizansko poveljstvo ukazalo, da je treba rušiti komunikacije in tako

okupatorju preprečevati gibanje. Zato so borci to noč med Kopoljami in Krašjo v Črnem grabnu, približno 12 kilometrov severovzhodno od Domžal, na cesti proti Vranskemu podrli kar 11 telefonskih drogov. Prezrezali so tudi vojaški kabel in tako za nekaj časa pretrgali zvezo med Kamnikom in Vranskim. V Gorenju blizu Lukovice pa so se v trgovini založili z živili, z obleko in perilom.

Nemci so odgovorili z nasiljem in to takoj zjutraj 30. junija 1942. Dasiravno so talce običajno streljali, so jih tedaj v Kamniku osem surovo obesili. Da bi bil zastraševalni učinek še večji, so jih pustili na glavnem trgu viseti ves dan. O tem govori radiogram operacijskega odseka nemškega štaba Jug z dne 1. julija 1942. Na letakih, kjer je bil podpisan Rösener, pa so med drugim objavili, naj bo usoda obešenih »v pouk tistim, ki so in še mislijo, da se z umori in roparskimi napadi morejo upirati nemškemu redu«.

V noči na 2. julij 1942 so oddelki 2. bataljona spet šli na cesto, ki pelje čez Ljubelj, in porušili most na Lajbu pri Podljudelju (Sv. Ani). Tisto noč so požgali tudi bližnjo žago in kmetijo ob njej. Hkrati so ob cesti pretrgali telefonske vode, ki so Ljubelj povezovali s Trzinom.

Tudi del 1. bataljona je ta dan spet šel na cesto. Druga četa je v Tuhinjski dolini na Kozjaku porušila cestni most. Tam je potem ustavila avtobus, ki je prevažal delavce in druge ljudi, in ga uničila. Isti dan zvečer je ob cesti postavila zasedo. Napadla je poveljnika orožniške postaje iz Šmartna v Tuhinjski dolini. Ko se je pripeljal z motorjem, ga je zaseda ubila in mu zaplenila puško in pištolo. Ta večer je tudi druga partizanska zaseda Kamniškega bataljona udarila na nemško patroljo, vendar se je obstreljevanje končalo brez izgub.

V akcijo je ta dan šla tudi 1. četa 1. bataljona. Na glavni cesti proti Štajerski je v Krašnji podrli pet telefonskih drogov in tako pretrgala zvezo proti Celju. Uspeh partizanov pa je bil še večji zato, ker so napadli tudi osebni avto, ki ga je šofiral neki nemčur. Enega izmed potnikov so ubili, drugega pa ranili.

Ovaduhi in nemčurji so bili med nemško ofenzivo, tako za gibanje partizanov kot za širjenje organizacije OF, zelo nevarni. To še posebno v krajih blizu gozdov, kjer so se zadrževali partizani. Nekaj takih škodljivcev so partizani

usmrtili konec junija, 2. julija pa so borci 2. bataljona s smrtno kaznovali ovaduha Jurija Rozmana iz Loma nad Trzinom. Ob tej priložnosti so tudi požgali Rozmanovo domačijo.

Čez nekaj dni je 2. četa 2. bataljona spet odšla v dolino Kokre, ker je izvedla največjo in tudi zelo uspešno akcijo. Dne 4. julija je med Spodnjo in Zgornjo Kokro zaprla in zasedla cesto tam, kjer se je čisto približala Kokri, ter jo trdno nadzirala z zasedami. Kmalu se je približal neki nemški kamion. Pokazalo se je, da je na Koroško peljal različno blago in hrano. Partizanska zaseda ga je takoj napadla in ga zažgala. Pri tem je padel šofer, drugemu spremljevalcu, okupatorjevemu sodelavcu, pa je uspelo pobegniti. Ta je Nemcem sporočil, kaj se je zgodilo. Borci so računali, da bodo Nemci zaradi tega kmalu spet pritisnili v dolino Kokre, zato so le malo nad Srednjo Kokro, tam, kjer se dolina začne ožiti, postavili novo, močno zasedo. Pokazalo se je, da so imeli prav.

Kmalu se je namreč iz kranjske smeri res približala močnejša policijska kolona. Potaknjeni v stenah so partizani napadli tudi te policiste ter jih presenetili. Presenečenje in odlično postavljena zaseda sta rodili izreden uspeh: Nemci so imeli 10 mrtvih in nekaj ranjenih. Partizani so pri tem uničili tudi motorno kolo, s katerim s je pripeljala policijska izvidnica.

Po tem partizanskem napadu so se preostali policisti razbežali po bližnjih pobočjih; prišlo je do take zmešnjave, da so se Nemci streljali celo med seboj, in tudi tako je bilo nekaj ranjenih. Vseh mrtvih in ranjenih je bilo po poročilih štaba Kokrškega odreda okoli trideset.

Nemško poveljstvo je zaradi obeh akcij silovito reagiralo. Ko bi se bili ravnali po grožnji, da bodo za vsakega ubitega okupatorja ubili sto talcev, v vsej dolini Kokre ne bi bili našli zadosti ljudi. Začeli pa so iskati posameznike.

Najprej so v Spodnjo Kokro pripeljali pet talcev iz Begunj in jih na kraju partizanskega napada ustrelili. Tega pa niso storili naslednji dan 5. julija 1942, kot je pisalo na plakatih ali kot je vklesano na plošči v Kokri, temveč 11. julija. Neznane talce so pustili ležati pod cesto, na njih pa so ležali listki s tem napisom: »Mi ležimo tukaj v zadoščenje za padlega Nemca. Za vsakega Nemca, ki bo poslej ubit, bo padlo 100 Slovencev.«

(Se nadaljuje)

MENGEŠ

Organizatorji
akcij

V počastitev krajevnega praznika v Mengšu je tamkajšnja krajevna organizacija ZRVS izvedla strelsko tekmovanje z MK puško. Udeležilo se ga je 50 strelcev, ki so tekmovali ekipno. Tekmovanju so prisostvovali predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij. Najboljše rezultate sta dosegli krajevni organizaciji ZRVS in ZB NOV Mengeš, tretje mesto pa Trak Mengeš.

Poleg tega je krajevna organizacija ZRVS Mengeš organizirala tradicionalno strelsko tekmovanje 4. memorial Mirka Mušiča z vojaško puško. Sodelovalo je 11 ekip s 53 strelci iz vrst ZVRS ZZB NOV ZSMS in delovnih organizacij. Pokrovitelj tekmovanja je bil občinski odbor ZZB NOV Domžale.

RVS te krajevnne organizacije so skupaj s krajevnima organizacijama ZB NOV in ZSMS pripravili peti tradicionalni partizanski pohod po poti Rašiške čete. V sklopu tega pohoda so RVS organizirali streljanje z MK puško in metanje ročnih bomb. Udeleženci so obiskali spomenike iz NOB. Z dogodki iz NOB jih je seznanil domačin Feliks Pogačar, rezervni major. Najboljšim so podelili diplome RVS. Pri tem je sodelovalo več kot 60 RVS, borcev in mladine.

DRAGO MIKLAVEC

TRNOVLJE

Občinski praznik

Dvajseti julij je praznik celjske občine. Dan je izbran v spomin in počastitev dne, ko je bila v gozdovih Resevne, nedaleč od Mulejeve kmetije, ustanovljena leta 1941 Celjska partizanska četa. Člani zveze borcev NOV so raspravljali na svoji zadnji seji, da bodo sodelovali in se udeležili večjih prireditev in proslav za praznik občine Celje.

Za praznik dneva vstaje bodo organizirali borci NOV iz Trnovlj s srečanje borcev in njihovih družinskih članov na domačiji narodnega heroja Miloša Zidanška v Dramljah.

V Hrastniku bodo ob vrnitvi organizirali partizanski piknik s kratkim kulturnim programom.

VIKTOR DOBRIŠEK

PLANINA PRI SEVNICI

Otvoritev muzeja

V soboto, 5. julija 1980, je Planina proslavila dan borcev na posebno slovesen način. Na iniciativo komisije za spomeniško varstvo in ohranjanje revolucionarnih tradicij NOB pri Zvezi združenj borcev NOB Sentjur so pričeli z zbiranjem materialov, ohranjenih iz časa narodnoosvobodilne boja ter po mnogih intervencijah dobili primerne prostore v zgradbi bivšega zdravstvenega doma. Tu je znani akademski slikar Goce Kalajdžiski zelo lepo uredil prostore in razstavil okrog 150 eksponatov. Vsi se nanašajo na kozjansko območje, predvsem na okoličco Planine, ki je bila nekaj časa žarišče bojov in središče osvobojenega Kozjanskega.

Vodstvo Muzeja ljudske revolucije v Celju je podprlo akcijo s polnim razumevanjem. Izdelali so kopije originalnih fotografskih posnetkov. S to institucijo se oživlja spomin na mnoge pomembne dogodke iz časa NOB, ki so vezani na dogajanja na Planini in širšem kozjanskem področju in so odločujoče vplivali tudi na razvoj osvobodilnega gibanja pri nas. Le s skupnim prizadevanjem KS Planina, SZDL, ZB NOV Planina, turističnega društva ter občinskega odbora ZB NOV Sentjur je bilo možno izvesti to pomembno akcijo. Zbralo se je veliko ljudi, ki so kljub deževnemu jutru prišli iz Sentjurja, Posavja, Celja, Sentvida in še iz mnogo vasi v okolici Planine. Tu so bili stari borci in aktivisti, ki so si spet krepko stisnili dlan, prisotna pa je bila tudi mladina.

Zbrane goste je prisrčno pozdravil predsednik ZB NOV Planina Karl Pajk, za njim pa je prevzel besedo zastopnik občinskega združenja borcev NOV Sentjur Janez Rauter. V svojem govoru je med drugim orisal tudi kratko zgodovino Planine in širšega Kozjanskega.

Sledil je krajši, a prisrčni kulturni program. Nato je predsednik KS Planina simbolično prevzel ključne in slovesno obljubil, da bo ob pomoči vseh družbenopolitičnih organizacij in društev KS Planina skrbela, da se bo ta pomembna institucija še izpopolnjevala in služila domoljubni vzgoji mladih generacij.

Nato je povabil vse navzoče, da so si ogledali zanimive eksponate v muzeju.

DRAGICA RAVTER

ŽALEC

Srečanje borcev

Ob dnevu borca in praznovanju občinskega praznika občine Žalec je bil tudi zbor 1. bataljona 3. VDV brigade na Rinki nad Gotovljami. Zbora so se udeležili domala vsi borci bataljona, med njimi tudi njegov komandant Žižmund Benjamin in komandant brigade narodni heroj Anton Vratinar-Antonesko in predstavniki DPO žalske občine. Med pohodniki so bili tokrat tudi mladinci-prostovoljci iz KS Gotovlje in mladina. Slavnostni govornik ob tej priložnosti je bil predsednik bataljonskega odbora Milan Kožuh, ki je opisal herojsko pot tega priljubljenega bataljona, ki je med NOB deloval na območju Spodnje in Gornje Savinjske doline ter Zasavja.

I. JURHAR

LJUBLJANA

Srečanje vezistov

Po sklepu letošnje redne skupščine sekcije vezistov NOV Slovenije, 1. redne seje odbora in v sodelovanju s Podjetjem za PTT promet Ljubljana je bil imenovan odbor za pripravo srečanja vezistov NOV Slovenije 1980. Na njegovi prvi seji so se člani dogovorili, da naj bi bilo to predvidoma 27. septembra na Polzevem. Člani odbora, ki zastopajo podjetje PTT, so se obvezali, da bodo poskrbeli za ureditev prostora, pravo kulturnega programa, športno tekmovanje, postrežbo in ozvočenje.

Določili so tudi komisijo za informacije, ki bo poskrbela za informiranje udeležencev ter komisijo, ki bo poskrbela za vabila, ugotovila število udeležencev ter jih seznanila z voznim redom javnih prevoznih sredstev. Udeleženci naj bi prišli na prireditveni prostor do 10. ure, proslava z govori, pozdravi in kulturnim programom pa se bo predvidoma začela ob 11. uri. Po njej bodo na vrsti športna tekmovanja, v streljanju zračno puško, vlečenje vrvi in podobno. Za udeležbo na srečanju bodo prejeli vsi vezisti, ki so prijavljeni in v evidenci, posebna vabila, na katera bo treba prireditvenemu odboru sekcije vezistov prijaviti svojo udeležbo. To je potrebno vedeti zaradi priprave prostora in prehrane. Na prireditvenem prostoru bo delovala tudi radiopostaja, ki bo sprejemala pozdravne telegrame iz domicilnih krajev. Če bo organizatorjem uspelo, bo na srečanju moč videti moderno sredstvo za zveze v JLA. Na prireditvenem prostoru bodo sprejeli več pohodnih enot, ki bodo pozdravile udeležence. Vabila za udeležbo bo odbor poslal, ko bodo dokončno določeni kraj, datum in čas srečanja. Ob tej priložnosti bodo tudi priporočili pokrajinskim pododborom, da organizirajo prevoze z vlakom in avtobusi za tiste, ki ne bodo prišli z lastnimi vozili.

BRANKO BLENKUŠ

KRANJ

Skrb za starejše člane

Čas neizprosno prinaša svoje in vse več borcev ne zmore več nekdanjega aktivizma, družbenega dela, niti družabnih prireditev in daljših izletov se vse manj udeležujejo.

Zato je potrebna večja skrb za starejše člane. Tako so ugotavljali na sejah KO ZB NOV Zlato polje, Kranj in organizirali za vse starejše člane (iznad 65. let) povsem brezplačni, lažnejši izlet s tovariškimi srečanjem. Obiskali so muzej v Begunjah, se poklonili tamkajšnjim žrtvam za Graščino in v Dragi, si ogledali muzej v Bohinju ter po kosilu še muzej v Kropi.

Ceprav so vsi ti zgodovinski kraji povsem blizu in so jih nekateri že večkrat videli, so tokrat vsi ugotavljali, da so znova spoznali posamezne podrobnosti daljne in bližnje zgodovine teh krajev, in so bili zato hvaležni organizatorju. Osrednji namen izleta in srečanja pa je bil vzdrževanje stikov med borci ter gojitev nekdanjega tovarištva.

KAREL MAKUC

JESENICE

Krajevni praznik

Prebivalci krajevnne skupnosti Jesenice so 2. julija na slovesen način proslavili praznik svoje krajevnne skupnosti Plavž, ki ga praznujejo 4. julija. Na ta dan leta 1941 so se namreč na Murovi sestali prvi aktivisti, ki so nato osnovali prvo partizansko enoto na tem območju. Slovesnot so pripravili v prostorih osnovne šole Tone Čufar, kjer je Tone Varl predsednik krajevnne konference SZDL opisal pomemben dogodek in navedel poglobitve naloge v prizadevanjih za stabilizacijo gospodarstva.

Na tej proslavi so petnajstim najbolj prizadevnim prebivalcem izročili bronasta priznanja OF.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA

Dosledno po Titovi
poti

V kasarni narodnega heroja Staneta Žagarja so 12. julija slovesno proslavili sedemintridesetletnico ustanovitve SNOUB France Prešeren. Slovesnosti so prisostvovali komandant LAO Franc Tavčar-Rok, komandant TO Slovenije Branko Jerkič, republiški sekretar za narodno obrambo Martin Košir, prvi komandant brigade Ivan Javor-Igor, preživeli borci Prešernove brigade in drugi.

S. NIKOLIČ

GRIŽE

Strelsko tekmovanje

Ob dnevu vstaje in ob prazniku občine Žalec so se zbrali lovci občine Žalec pri lovski koči pod Gozdnikom in v spomin na dan vstaje organizirali strelsko tekmovanje. Z organizacijo tekmovanja na ta dan so poudarili, da so tudi oni izmed glavnih faktorjev v morebitnem vseljuskem odporu, da lahko veščine, ki si jih pridobijo, še kako pomagajo in poudarili so spomin na partizane-lovce, ki so s svojim znanjem lažje premagali marsikatero oviro med NOV. Zbrali so se na območju, ki je znano po odporu proti okupatorju, zbrali so se na kraju, kjer je med vojno stal dvorec nemškega trgovca Rakuscha, ki je pred vojno ropal bogastva Gozdnika, med vojno pa je služil za občasne postojanke Nemcem. Tu je bil ustreljen tudi eden prvih izdajalcev, ki se je pred sodbo ljudskega sodišča umaknil iz revirjev; ob tej priložnosti so partizani dvorec požgali.

Po strelskem tekmovanju, v katerem so bili najboljši lovci iz Prebolda, je zbrane pozdravil prvoborec Ludvik Zupanc - Ivo, ki je pregovoril o dogodkih, ki so se na tem območju odvijali med vojno, predstavnik skupščine občine Žalec je najboljši ekipi (LD Prebold) izročil prehodni pokal, najboljši posamezniki pa so prejeli praktična darila.

FRANC JEŽOVNIK

KOTLJE

Odkrili so spomenik

Družbenopolitične organizacije in društva v Krajevni skupnosti Kotlje so pripravile za dan borca slovesno praznovanje. Ob tej priložnosti so se srečali aktivisti OF bivšega dravogradskega okrožja, borci koroških partizanskih enot, mladina ter ostali prebivalci iz mežiške doline.

Na sam praznik 4. julija je bilo odkritje spomenika pri Jurčku pod Uršljo goro v spomin žrtvam NOV. V začetku proslave je bila vaja teritorialne enote. Po slavnostnem odkritju spomenika so le-tega prevzeli v varstvo in oskrbovanje člani Lovske družine Prežihovo.

Udeleženci slavlja so si nato ogledali novoobnovljeni sedež okrožja OF za Dravograd v Kozarnici.

FRANJO SREBOTNIK

HORJUL

Plakete in priznanja

Letošnji krajevni praznik, 6. julij, je KS Horjul proslavila še posebno slovesno. To tembolj, ker je bilo že peto tovrstno praznovanje in ker je tudi časovno sovpadalo s praznovanjem občinskega praznika, ki so ga letos z množičnim zborom občanov tudi proslavili v Horjulu.

V slavnostnem govoru, ki ga je po enominutnem molku v Titov spomin in imenovanju delegacij za položitev vencev na območne pomnike NOB, podal sekretar OO ZK Horjul Pavle Zdešar, je predvsem orisal gospodarskopolično razvojno pot KS Horjul in poudaril pomen samega praznovanja. Na ta dan pred osemindesetimi leti se je namreč v partizane vključilo trideset domačinov, kar predstavlja najmasovnejši odhod v partizane med drugo svetovno vojno na tem območju nasploh. Pri tem ima odhod še temvečjo težo, ker je potekal ravno v času, ko je v okoliških gozdovih potekala veriga srditih spopadov z Italijani.

V nadaljevanju proslave so nato podelili najzaslužnejšim občanom in krajevnim organizacijam tudi letošnje plakete in priznanja 6. julij ter priznanja OF z bronasto značko. Delovni program proslave pa je naposled sklenilo slavnostno razvite prapora krajevnega odbora ZRVS in taborniškega odreda Antona Uršiča, ki deluje pri osnovni šoli Horjul.

B. VRHOVEC

LOKAVEC PRI AJDOVŠČINI

Prijetno
na izletu

Krajevna organizacija ZB, KS in DPO vasi Lokavec pri Ajdovščini so v preteklem mesecu organizirale izlet po znanih partizanskih poteh po Sloveniji. Izleta se je udeležilo nad sto borcev ter mladih in starejših krajanov te vasi. Z dvema avtobusoma so se v zgodnjih jutranjih urah odpeljali iz Lokavca do Bistrice, si ogledali tehnični muzej, zatem pa nadaljevali pot do Dražgoš. Ogled spomenika o dražgoški bitki je bil nekaj posebnega za vse udeležence. Niso se mogli načuditi arhitektom nad odlično zamislilo spomenika in prav tako krajanom, ki so pri postavitvi aktivno sodelovali od najmlajšega do najstarejšega vaščana. Seznanili so se tudi z znano bitko v Dražgošah. Pogovarjali so se z vaščani Dražgoš in ugotovili, da v tej vasi še vedno velja partizansko načelo, da si v vseh ozirih pomagajo eden drugemu. Pot so nadaljevali do bolnice Franje, kar je bilo za marsikoga novo doživetje. Za vse udeležence je bil izlet nekaj posebnega, saj so videli precejšen del Slovenije, se seznanili z lepotami naših krajev, spomeniki iz NOB in drugimi posebnostmi Gorenjske ter idrijske doline. Podobno so bili navdušeni mladi ter so izrazili željo po organizaciji podobnih izletov ne samo po Sloveniji marveč tudi v druge kraje naše dežele. Bili so si enotni, da je izlet dobro uspel, za kar so hvaležni organizatorjem, še posebno pa pobudniku, znanemu partizanskemu borcu Karlu Nardinu - Jakcu.

LEOPOLD KOTAR

STOPERCE V HALOZAH

Padlim borcem v
spomin

V ptujski občini so letošnji dan borca proslavili s tem, da so v Stopercih v osrčju manj razvitega območja ptujske občine slovesno odkrili spominsko ploščo z vklesanimi imeni padlim za svobodo. Plošča stoji na vidnem mestu pred tamkajšnjo osnovno šolo.

Udeleženci proslave so nato odšli v zaselek Sučje, kjer so februarja 1945 leta padli kurirji TV postaje. Iz sovražnega ognja se je rešil edino Mirko Gomilšek. Pionirji tamkajšnje šole so dali zaobljubo, da bodo skrbeli za obe spominski obeležji iz našega narodnoosvobodilnega boja.

Sledilo je tovariško srečanje preživelih borcev za svobodo, ki so skupaj z domačini, gosti obujali spomine na nekdanje dogodke, spomine iz vojnih dni in teh ni malo. Spomenik je odkril Martin Korez, predsednik OO ZZB NOV Stoperce.

FRANJO HOVNİK

VIPAVA

Odkritje spominske
plošče na Nanosu

Praznovanje letošnjega dneva borca sta organizirala Združenja borcev NOV Vipava in Lovska družina Nanos na Nanosu.

Že v zgodnjih dopoldanskih urah so se začeli zbirati na prireditvenem prostoru borci, aktivisti, mladina in ostali občani. Sončni dan pa je še bolj polepšal ta dan.

Slavnostni govornik je bil Lojze Briški, predsednik Lovske zveze Slovenije in član CK ZK Slovenije, ki je v svojem govoru povezal čas od ustanavljanja prvih odborov OF, Kočevskega zbora, drugega zasedanja Avnoja, pa vse do danes. O prehojeni poti borcev 4. prekomorske brigade, ki je tudi ta dan zborovala na Nanosu, pa je spregovoril Ivan Kreft.

Združenje borcev NOV Vipava je postavilo spominsko ploščo padlim borcem NOV v bitki 18. aprila 1942, ujetim borcem v tej bitki in pozneje ustrujenih v Rimu (sojeni so bili pod posebnim sodiščem), ki jo je odkril narodni heroj in borec te bitke Anton Ferjančič-Zvone. Ta plošča naj bo trajen spomin na eno večjih partizanskih bitk na Nanosu v času, ko je fašizem še gospodaril po slovenski zemlji. Lovska družina Nanos je prevzela skrb in nadzor nad ploščo, ki je vgrajena na lovskem domu, prevzela pa je tudi nadzor nad grobnico padlih borcih po bojuju Nanosa in pokopanih v skupni grobnici na Nanosu pri Abramovih. Sledilo je razvite prapora Lovske družine Nanos. Podeljena so bila tudi državna odlikovanja posameznikom za zasluge v NOB in povojni socialistični graditvi.

Slavnostni program pa je vseskozi povezoval lovski pevski zbor »ZLATOROG« in pa učenci osnovne šole Vipava.

Tako borci, kot aktivisti NOB ob takih srečanjih prenašajo tradicije NOB na mlajši rod.

ZORA HREPEVNIK

13. JULIJ – DAN VSTAJE ČRNOGORSKEGA LJUDSTVA

Djedo iz Pješivca

Pred osnovno šolo v Bogetićih (centru Pješivca), ob cesti, ki vodi od Danilovgrada proti Nikšiću, stoji na marmornem obelisku doprsni kip: poprsje in vzdignjena glava s širokim čelom in zamišljenim obrazom. Na obelisku je vklesano: Dobrislav Perunović-Djedo in 1913 – 1942. Nad vrati šole, pred katero stoji doprsni kip, piše: Osnovna šola Dobrislav Perunović-Djedo.

Dobrislav Perunović-Djedo se je rodil v Pješivcih (Drenovštici), kraju, ki se kakor venec ovija okoli Glave Zete. Rastel je ob očetu Petru, ki je bil, prevzet s plamenom oktobrske revolucije, privrženec ideje Komunistične partije Jugoslavije od njene ustanovitve. Dobrislavov oče je bil tudi aktiven in znan opozicionalec v stari Jugoslaviji. Na prvih volitvah leta 1920 je bil čuvar komunistične skrinjice v Pješivcih, na eni od naslednjih volitev že namestnik poslanskega kandidata na listi združene opozicije v nikšičkem okraju. Ideje, s katerimi jih je napojil oče Petar, dobijo svoj smisel po njegovem prehodu iz Nikšića v cetinjsko gimnazijo.

V kmečkem plašču iz črnega sukna

V novem okolju se je deček pojavil v kmečkem plašču iz črnega sukna, hlačah, puloverju in nogavicah, stanih in spletenih iz barvane volne, resen in utrjen od krivic, ki so mu jih delali nekateri profesorji nikšiške gimnazije, še posebno profesor matematike, ki ga je imenoval sina »pastirja« komunistične skrinjice. Zaradi oblačila, ki je spominjalo na obleke starih ljudi na vasi, pa tudi zaradi resnosti v družbi svojih vrstnikov, ki je prav tako značilna za stare ljudi, so mu nadeli ime Djedo. In tako so ga dijak in profesorji klicali: Djedo! Ne zato, ker bi se norčevali iz njega, marveč zato, ker so ga imeli radi. Pozneje ga tako kličejo vsi njegovi tovariši in znanci v šoli, na univerzi, v temnici in revolucionarnih vrstah. Mnogi od njih so ga poznali in prepoznali samo pod imenom Djedo, Djedo iz Pješivca.

V svobodoljubnem Cetinju si je Dobrislav Perunović-Djedo s svojim obnašanjem in učenjem pridobil naklonjenost dijakov in profesorjev. V družbo ga jemljejo izbrani in najboljši učenci gimnazije, ki so že bili vključeni v revolucionarno gibanje Cetinja.

Član KPJ je postal že kot gimnazijec

Kmalu se je s svojim dojemanjem idejnega in revolucionarnega boja, odločnosti in aktivnosti uvrstil v prvo vrsto naprednih in neustrašnih cetinjskih gimnazijcev. Leta 1933 je skupaj z Vladom in Veljkom Mućunovićem, Vojom Biljanovićem, Aleksom Ivanovićem in še nekaterimi mladeniči postal član Komunistične partije Jugoslavije.

Pod vodstvom partije Djedo in drugi mladi komunisti – gimnazijci sodelujejo v vseh akcijah cetinjskih komunistov v bujenju ljudskih množic in krepitvi revolucionarnega gibanja. Organizirajo javne zборе cetinjskih dijakov in mladine. Na njih javno nastopajo in imajo plamene govore, se srečujejo s surovimi maščevanji režimske policije in oblasti. Hkrati jih njihova neustrašnost, mladostni žar in očarljivost delajo v vrstah dijakov in mladine, med prebivalci Cetinja, vse bolj priljubljene. Vsaka akcija

žandarjev proti njim izzove gnev in proteste Cetinjanov.

Takšno razpoloženje prebivalcev Cetinja je v veliki meri preprečevalo uporabo grobih povročilnih ukrepov režimskih oblasti proti mladim komunistom. Le-ti so uživali ugled in naklonjenost ne le pri Cetinjanih, marveč tudi pri gimnazijskih profesorjih, pa so kljub prizadevanju oblasti, da jih odstranijo iz šole, ostali gimnazijski dijaki, z uspehom zaključevali razrede in opravljali matu-

Dobrislav Perunović-Djedo

re. Djedo je, zahvaljujoč inteligenci in marljivemu učenju, poleg predanega sodelovanja v revolucionarnem gibanju, zaključil osmi razred z odličnim uspehom in bil oproščen velike mature.

Djedo v študentskem gibanju

Po gimnaziji je Djedo študiral pravo na beograjski univerzi. Takoj po prihodu na univerzo se je vključil v delo naprednega študentskega gibanja. Kmalu se je izkazal s svojim delom, v akcijah, in postal znan, ne samo med študenti, marveč tudi beograjski policiji, ki ga je poslej budno spremljala. Po krvavih februarjskih demonstracijah leta 1935, v katerih je padel študent Mirko Srzentić, so ga skupaj z Veljkom Vlahovićem, Svetozarjem Vukmanovićem, Vukmanom Krušićem in drugimi borci študentskega gibanja tudi zaprli.

Zaprte študentske prvake in med njimi Djedo, so poslali v koncentracijsko taborišče v Višegradu. To taborišče je bilo pripravljeno za študente – pripadnike študentskega revolucionarnega gibanja. Mislili so, da bodo na ta način zlomili študentsko gibanje in njihove prvake prisilili, da se odrečejo komunističnim idej in boja, ki ga vodijo. Študentje, pregnani v taborišče, so ostali enotni in odločni. Hrabro in dostojanstveno so se upirali vsem sredstvom nasilja in pritiskom. Solidarnost z zaprtimi študenti kažejo tudi študenti na vseh jugoslovanskih univerzah ter vsa opozicijska in napredna jugoslovanska javnost. Začelo se je tudi javno gibanje za odpravo koncentracijskega taborišča v Višegradu. Le-temu se je pridružila tudi mednarodna napredna javnost. Pod pritiskom jugoslovanske in mednarodne javnosti so morale režimske oblasti popustiti in taborišče razpustiti.

Po šestojanuarski diktaturi je bila to prva pomembna zmaga študentov in naprednih sil v Jugoslaviji. Ta zmaga je bila velikega pomena za nadaljnji razvoj študentskega gibanja in boj proti reakcionarnemu režimu v Jugoslaviji. Toda,

to zmago so zaprti študenti drago plačali: mnogi od njih so hudo zboleli.

Tudi Djedo se je vrnil iz taborišča izčrpan in bolan. Ko se je pojavil na hišnem pragu, ga ni spoznal nihče od domačih, niti mati. Šele ko se je jim je z bolečino nasmehnil, so dojeli, da je to njihov Dobrislav, Dobro, kot so ga imenovali. Mati in sestre so zajokale... Čeprav tako bolan, je bil pod strogim policijskim nadzorom.

Po ozdravitvi se je Djedo spet vrnil v Beograd. Toda le za kratek čas. Po odločitvi partijske organizacije je nadaljeval študij na zagrebškem vseučilišču. Tako naj bi Djedo rešili nasilja beograjske policije.

Na zagrebškem vseučilišču je Djedo sodeloval v vseh akcijah študentskega gibanja. Le med počitnicami se je vračal domov, kjer se je spet vključeval v revolucionarno gibanje.

S svojim ugledom je dvigal ugled partije

Dobrislav Perunović-Djedo je diplomiral leta 1939.

Z diplomom pravnika se je vrnil v rodni kraj. Njegova vrnitev je pri oblasteh v Nikšiću izzvala pravi preplah. Vsem državnim ustanovam in advokatom je bilo prepovedano, da bi ga sprejeli v službo.

Djedo je brez službe, toda ne počiva. Vključuje se v delo pješivske partijske organizacije, se povezuje z množicami in kmalu dobi nove, vse odgovornejše zadolžitve. Povezan je tudi s partijsko organizacijo v Danilovgradu, kjer najprej dela kot inštruktor, pozneje je član mestnega komiteja. V tem času je stanoval v Grliću pri Milutinu Minji, teda-

Odhod v Bosno, kjer junaško pade

Danilovgrada, ki je v bližini glavne italijanske garnizije v Črni gori, v Podgorici (današnjem Titogradu), osvoboditelji niso mogli dolgo držati v svojih rokah. Umikajo se v gore in proti Nikšiću. Djedo odide v Pješivce in se tam priključi partizanskemu odredu, s katerim kmalu odide v Hercegovino kot pomoč hercegovskim partizanom. Iz Hercegovine se spet vrača v rodni kraj. Tu ga izvolijo za sekretarja občinskega narodnoosvobodilnega odbora. To dolžnost opravlja do marca leta 1942, do izdaje Baja Stanišića in preboja italijanskih sil do Danilovgrada proti Nikšiću.

V teh težkih dneh, v času začetka nastajanja četniških organizacij na področju nikšiškega okraja in velike ofenzive italijanskih in četniških sil, igra Djedo pomembno vlogo v zmanjševanju četniškega vpliva na ljudstvo, kot tudi v utrjevanju partijskih organizacij in organiziranju vojaških enot. Bil je komisar Donjopješivske partizanske čete. Pješivci so se po ureditvi in utrditvi svojih vrst uprli sovražnikovemu nastopu na široki fronti od Budoša do Zagarača in na tej liniji več kot dva meseca zadrževali neprimerljivo številčno močnejše okupatorske in četniške sile. V teh bojih je padlo trinaest in bilo ranjenih več kot trideset Pješivcev.

Kljub temu se je bilo treba umakniti. Skupaj z Dejdom gre nekaj več kot sto partizanov iz Pješivca v Boano, kjer stopijo v vrste proletarskih brigad, le trideset jih ostane v zaledju na terenu Pješivca. V Boanu je Djedo nekaj časa politični komisar mesta, ob ustanovitvi 4. črnogorske brigade pa stopi v njene vrste. Imenujejo ga za komisarja čete 4. bataljona. Z brigado kmalu zapusti Črno go-

Skupina partizanov iz Črne gore leta 1941

njem tehničnem sekretarju komiteja, starem in izkušenem ilegalcu. S svojim delom in pridobljenim ugledom igra pomembno vlogo v pripravi vstaje. In ko je v trinajstojuljski vstaji osvobojen Danilovgrad, je Dobrislav Perunović-Djedo imenovan za komandanta mesta – prvega partizanskega komandanta mesta.

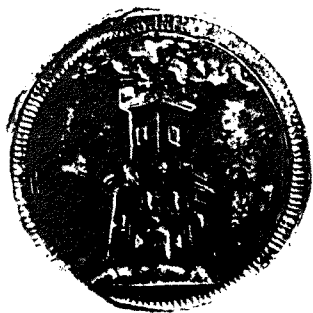
ro in odide v Bosno, kjer se tudi konča njegova življenjska in revolucionarna pot. Padel je junaške smrti v devetindvajsetem letu na bojnem položaju med Livnom in Cinzer planino, ko je sam ostal na položaju in ščitil umik svojih borcev. Bilo je to decembra 1942.

Draško Šćekić
Prevedla: mš

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE KRANJ

z vsemi družbenopolitičnimi
organizacijami čestita borcem,
aktivistom, simpatizerjem NOB, delovnim
ljudem, kolektivom ob dnevu
vstaje slovenskega naroda – 22. juliju

Komunalno podjetje »Ljubljana«

n. sub. o.

LJUBLJANA, POVŠETOVA 6

P. p. 295; tel. 322-265, 317-883, 316-362 – Telegram: Komunalno podjetje Ljubljana

TOZD »JAVNA HIGIENA,« n. sub. o., Povšetova 6, tel. 316-382

Dejavnost: Odvoz smeti in odpadkov in upravljanje deponij, vzdrževanje javne snage na javnih prometnih površinah

TOZD »RAST,« n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, tel. 20-390

Dejavnost: Urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtarstvu, drevesnica

TOZD »ŽALE,« n. sub. o., Tomačevska 2, tel. 317-644, 316-365

Dejavnost: Pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove

TOZD »JAVNA RAZSVETLJAVA,« n. sub. o., Poljanski nasip 42, p. p. 240, telefon 312-936

Dejavnost: Vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforov, vzdrževanje javne razsvetljave, osvetlitve in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije

TOZD »ŽIVILSKI TRGI,« n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: Urejanje in vzdrževanje tržnic, upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

TOZD »PROIZVODNJA KOMUNALNE OPREME,« n. sub. o., Litijska 261, telefon 49-054

Dejavnost: Izdelovanje nadgradenj komunalnih vozil na šasije ter remont vozil

TOZD »KOMUNALNE GRADNJE,« n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 261-261

Dejavnost: Vzdrževanje in obnova makadamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe

Izpostava: Cestno vzdrževalna služba, Ljubljana, Celovška 410, tel. 51-388 Kamnolom Sostro, tel. 49-013

Asfaltna baza Zadvor, tel. 49-054

TOZD »REMONT,« n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 267-661

Dejavnost: Vzdrževanje in remont strojnih in transportnih sredstev ter ostale komunalne opreme za TOZD v sestavi DO in zunanje naročnike

Delavnice: Tomažičeva 10, Povšetova 6

TOZD »DIMNIKARSTVO,« n. sub. o., Prešernova 34, tel. 310-065

Dejavnost: Čiščenje, pregled dimnovodnih in kurilnih naprav, meritve sajavosti in izžiganje

TOZD »PROJEKTIVA,« n. sub. o., Povšetova 6, tel. 322-265

Dejavnost: Projektira vse vrste nizkih gradenj, zelenih površin, semaforje in javne razsvetljave

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB, Povšetova 6, tel. n. c. 322-265, glavni direktor, tajništvo 317-883, direktor DSSS, komerciala 316-656

DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENI STANDARD, Poljanska 66, tel. 310-356

čestitajo ob dnevu vstaje slovenskega naroda – 22. juliju vsem borcem, aktivistom, delovnim ljudem, občanom in kolektivom.

Socialistična republika Slovenija

SKUPŠČINA OBČINE DOMŽALE

Izvršni svet

»Vsem delovnim ljudem in občanom občine Domžale čestitajo k prazniku »Dneva vstaje« Skupščina občine Domžale, Izvršni svet in družbenopolitične organizacije občine Domžale.«

DO »UMETNI KAMEN-KAMIN« LJUBLJANA, Titova 178

Podjetje za zaključna dela v gradbeništvu
opravlja vsa dela iz keramičnih oblog,
teracerskih izdelkov in naravnega kamna.

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda čestitamo
vsem delovnim ljudem in jim želimo veliko
uspehov pri delu

DES PODJETJE ZA DISTRIBUCIJO ELEKTRIČNE ENERGIJE SLOVENIJE
Ljubljana, Hajdrihova 2, n. sub. o.

TOZD Elektro Kočevje, Cesta na trato 6, b. o.

distribucija električne energije

Certus Maribor, n. sol. o.,
turistično, gostinsko in
prometno podjetje
Tozd
POTNIŠKI PROMET Ptuj, b. o.

Priporočamo prevoze s svojimi
sodobnimi avtobusi. Vabimo vas na
izlete po domovini in tujini, ki jih
organiziramo s svojo turistično
agencijo.

KREDITNA BANKA
MARIBOR
n. sub. o.
Združena v Ljubljansko banko
združeno banko
Poslovna enota PTUJ

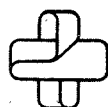
Kreditna banka Maribor – poslovna
enota Ptuj s svojimi poslovno
organizacijskimi deli v Ptuj, na Bregu,
v Kidričevem, Majšperku, Vidmu,
Gorišnici in v Juršincih opravlja vse
bančne storitve za občane.

DELOVNA ORGANIZACIJA ZA PRENOS
IN DISTRIBUCIJO TOPLOTNE ENERGIJE p. o.

TOPLOVOD VELENJE, KOROSKA CESTA 3a

distribucija toplotne energije za področje Šaleške doline

TOSAMA

61230 DOMŽALE p. p. 3 - VIR, ŠARANOVIČEVA 35

Priporoča svoje kvalitetne
izdelke:

- sanitetni material
- izdelke za prvo pomoč in CZ
- izdelke za nego dojenčkov
- izdelka za žensko higieno

GRADBENO OPEKARSKO PODJETJE

68233 MIRNA NA
DOLENJSKEM

opravljanje gradbenih
del – proizvodnja
opeke

SGP
n. sol. o.

KOGRAD
DRAVOGRAD

- izvajamo visoko in nizko gradnjo,
- izdelujemo investicijsko tehnično dokumentacijo za visoke in nizke gradnje, za instalacije vodovoda, elektrike in prezračevanje,
- izvršujemo obdelavo oblog iz naravnega in umetnega kamna
- pridobivamo vse vrste agregatov
- izdelujemo in montiramo stavbno pohištvo
- izvajamo vsa instalacijska dela ter ključavničarska, silikopleskarska in tlakarska dela
- opravljamo komunalne storitve
- proizvajamo betonske elemente in strešno opeko TRAJANKA.

Tovarna meril Slovenj Gradec

Francetova c.16

Nudimo vam šolski in pisarniški pribor
iz lesa in plastike, lesno galanterijo,
merila, kovinske izdelke, tehnično
plastiko ter računalniške periferije.

TRISO je znak kvalitete in garancije.

dinos

LJUBLJANA, TITOVA 118

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM K PRAZNIKU 22. juliju, DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA

Letos smo si zadali obsežen program. želimo zbrati in pripraviti čimveč sekundarnih surovin saj bomo tako prispevali največji delež k stabilizaciji. V ta prizadevanja se lahko vključi vsak in bo prispeval svoj delež s tem če bo uporabne surovine prinesel na naše skladišče, se vključil v različne akcije zbiranja, ki jih organizirajo šole, krajevne skupnosti, organizacija rdečega križa in drugi. Naša skladišča in zbiralnice so v vseh večjih krajih Slovenije, kjer odkupujemo uporabne surovine po dnevnih cenah.

Vedno naj bo prisotno naše geslo »DAJMO INDUSTRIJI ODPADNE SUROVINE«

Slovenski tabor Sutjeska 80

Vsi smo bili zelo utrujeni od stalnih dnevnih in nočnih pohodov, ki so v povprečju zahtevali od 10 do 12 ur. Bilo je tudi precej ožuljenih nog, zlasti pri novincih. Noge so bile ožuljene predvsem zaradi neustrezne obutve in slabo pripravljenih nogavic ali obujk, ki so v tistih časih prevladovali. Vendar sta dobra in obilna hrana, ki so jo pripravili kuharji, ter nekajurni počitek vse spravila v boljšo voljo. Stari borci so novincem pripovedovali o svojih doživljajih in tudi o svojem trdnem prepričanju, da bo štiriletna krhava vojne vsak čas konec. Seveda so se pri tem vrstili opisi dogodkov iz minulih bojev. Ponovno smo zelo pozorno poslušali maloštevilne borce med nami, ki so preživeli februarski pohod 14. divizije v letu 1944 iz Hrvaške na Štajersko in zlasti hude boje od Sotle do koroških gora. Ob njihovem pripovedovanju so borci s sveže ožuljenimi nogami kar umolkneli.

Bračičeva brigada je 8. maja šla od kmeta Kebra v dolino reke Bele. Hodila je tudi po ukinjeni ozkotirni progi in se v tej lepi dolini še v popoldanskih urah udarila z Nemci oziroma Ukrajinci v njihovi službi prav pri mostu v Rebrci. Prav nič prijetno ni bilo jurišati po precej dolgi čistini, ki je bila pod ognjem utrjenih sovražnikov. Ko smo končno pritekli v krite, smo že stali ob samem zidu tovarne v Rebrci. Od tam smo z rafali in bombami zadrževali sovražne vojake, da se niso mogli prebiti. Medtem so že bili obkoljeni in delno ujeti.

Se istega večera smo krenili naprej proti zahodnemu delu Koroške. Na kmetiji Bukovnik v Podolah je Bračičeva brigada prejela obvestilo o kapitulaciji Nemčije. Spominjam se, da smo tisti večer bolj malo počivali. Kako bi tudi mogli spati, ko smo vendar končno dočakali ta dan!

Silvo Grgič-Simen

2

Najbolj krvavi boj
Bračičeve

Splošen položaj pred boji za boroveljsko mostišče

Le nekaj dni pred kapitulacijo nemških oboroženih sil je 6. maja 1945 prek obronkov Pece prodrla na Koroško 14. udarna divizija z brigadami Toneta Tomšiča, Ljube Serčerja in Mirka Bračiča. Bila je prva in tedaj tudi sploh edina divizija NOV Jugoslavije oziroma jugoslovanske armade na Koroškem, ki je odigrala nadvse pomembno vlogo v končnih operacijah. Divizija je z vsemi enotami sodelovala v zadnjih bojih druge svetovne vojne v Evropi. Tesno z njo sta v teh bojih sodelovala tudi Koroški in Kokrški odred.

Z listino o brezpogojni vdaji nemških oboroženih sil, ki je bila podpisana 8. maja 1945 v Berlinu, je bilo predvideno, da bodo nemške enote prenehale z vsakim vojskovanjem 8. maja 1945 ob 23.01 po srednjeevropskem času in ostale tam, kjer bodo tedaj ter se razorožile, vse orožje in opremo pa izročile zavezniškim poveljnikom.

Štirinajsta udarna divizija je, čeprav ne po svoji krivdi, pri osvoboditvi Koroške zamujala. Sicer pa sovražniku ni bilo do tega, da bi se predal enotam naše vojske. To se je kaj kmalu pokazalo.

Tomšičeva brigada se je 8. maja bojevala pri Žitari vasi in Št. Lipšu ter imela pri tem tudi izgube v bojih s 14. SS divizijo Galizien. Ta esesovska divizija⁶ je imela posebno nalogo, da naši vojski onemogoči zavzeti Koroško do prihoda enot zahodnih zaveznikov. Serčerjeva brigada je isti dan prišla do Železne Kaple, 9. maja pa je prekorčila Dravo in zavzela Velikovec.

Bračičeva brigada pa se je po bojnem zavzetju že 9. maja bojevala pri vasi Galicija, vendar se prek dravskega mostu ni uspela prebiti. Uspelo pa ji je razorožiti cel SS polk že omenjene 14. SS divizije. Pri tem je zajela poleg orožja in opreme okoli 2500 sovražnikov.

Tu so borci izvedeli, da je v Celovec 8. maja skupaj z zavezniki vkorakal tudi Koroški odred z deli Kokrškega odreda. Cel ta dan je Bračičeva brigada porabila za razoroževanje esesovskega polka. Precej borcev se je tudi preobleklo; zlasti tisti, za katere na Pohorju, kjer so nas zahodni zavezniki s padali (v drugi polovici aprila 1945) poleg orožja in streliva oskrbeli delno tudi z uniformami, teh ni bilo dovolj. Mnogi so tudi angleško orožje, predvsem puške, brzostrelke in puškomitraljeze, zamenjali z nemškimi.

Nekateri pisci, ki so o tem že pisali, sicer trdijo,⁷ da je Bračičeva brigada še isti dan iz Galicije prispela v Borovlje. So pa tudi drugačni podatki o zadrževanju brigade v Galiciji. Iz teh podatkov navajam brzojavko št. 4. operativne cone za Štajersko in Koroško, ki jo v svoji knjigi navaja general Petar Brajevič, tedanji načelnik štaba cone,⁸ in ki so jo poslali jutraj 12. maja 1945 Glavnemu štabu JA PO Slovenije: »... Conski štab v celoti v Velikovec. Prva brigada (to je Tomšičeva) v Guštanju razorožuje kozake, druga (Serčerjeva) na položaju v Velikovec razorožuje nemške kolone, enajsta (Zidanškova) na poti od Dravograda proti Celovcu. Trinajsta (Bračičeva) je v Galiciji. Nocoj se je vnovič vojskovala z belo gardo, četniki in SS, število naših žrtev še ni ugotovljeno. Angleži niso posredovali. Cona 12. maja.«

Tudi Ivan Uranič-Drago, tedaj poveljnik Koroškega odreda piše,⁹ da so »glavne kolone Nemcev prišle pred Borovlje v zgodnjih urah 9. maja...« in v nadaljevanju opisuje, kako so jih razorožili. V nadaljevanju pa pravi: »Naslednji dan so bili ob cesti taki kupi orožja in municije, da človek ni videl čez nje.« Iz tega je razvidno, da misli na 10. maj. Nato nadaljuje, da so že prvi dan (t.j. 9. maja) zaprosili štab 4. operativne cone za pomoč in pravi: »A odgovora ni bilo, kajti v taki ali slični situaciji... so bile vse enote...« Potem pa nadaljuje: »Popoldne pa je prišel del 13. brigade...« Gre torej za 10. maj in ne le za del brigade, ostali so pač prišli šele ponoči med 10. in 11. majem, torej nekaj ur pred usodnim razpletom dogodkov.

Nisem vodil dnevnika, in zato ne morem trditi, da so podatki enega avtorja točni, drugega pa ne. Dejstvo je, da spomin človeka vara, še zlasti po 35 letih, in ko gre dejansko za vprašanje enega oziroma največ treh dni! Vendar bi bilo težko izvedljivo, da bi Bračičeva brigada po celodnevem pohodu (od 5. ure jutraj 9. maja, ko je odšla od Bukovnika proti Galiciji¹⁰ in potem ko se je vse dopoldne spopadala za most pri Galiciji ter zatem razoroževala SS polk, se dodatno oboroževala, preoblačila (tudi nahraniti je bilo treba borce), se mobilizirala voznike kamionov, oblikovala avtokolone in že isti večer prišla v Borovlje! Bolj verjetno je, da je Bračičeva brigada ostala na širšem območju Galicije. Celo še več. Mislim, da se je 2. bataljon Bračičeve 10. maja zaplenjenih kamionih peljal čez Dravo iz Galicije proti Celovcu, potem ko je prejšnji dan opoldne prenehala boj za to mostišče na intervencijo zavezniških oficirjev. Zakaj naj bi bilo to ravno 10. maja 1945? Pred prihodom na most so nam namreč politični delavci razdelili izredno izdajo našega partizanskega časopisa, iz katerega smo izvedeli, da je dan poprej naša vojska osvobodila Ljubljano.

⁶ Gre za 14. SS divizijo, sestavljeno iz 29., 30., 31. grenadirskega polka (prej 1., 2. in 3. ukrajinski) in 14. topniškega polka (prej 1. art. ukrajinski polk) - dokument štev. 38 VI/19 Zbornik dokumentov NOB.

⁷ Franci Strle: »Veliki finale na Koroškem« (1976) - str. 107: »V Galiciji pa se (t.j. Bračičeva brigada) ni dalje zadrževala.«

⁸ Peter S. Brajović: »Konec druge svetovne vojne v Sloveniji« (1977) str. 103. Seveda je možno, da gre za napake in bi moralo pisati Borovlje namesto Galicija. Sicer pa je mogoče, da je pri tem štab 4. cone mislil na boj v Borovljah 11. 5., ker se v brzojavki ne omenja kraja enote, čeprav bi se lahko sklepalo tudi, da se je bojevala 13. brigada v Galiciji.

⁹ Članek »Poslednji metec ob Dravi«, Vestnik koroških partizanov 1,2/75

¹⁰ Franci Strle: »Veliki finale na Koroškem«, op. na str. 106 (Lj. 1976/I izd.)

¹¹ Franci Strle: »Veliki finale na Koroškem«, op. na str. 223 (Lj. 1976/I izd.) gre za 5. bataljon Bračičeve brigade in del 4. bataljona Tomšičeve brigade.

Se nadaljuje

Julij. Mesec vstaj jugoslovanskih narodov. Mesec, ki je izrazil vso veličino odpora naših ljudi proti okovom suženjstva. Tiho tlenje, ko so se naši narodi pripravljali na organiziran upor, je preraslo v mogočen plamen, ki je zajel vso Jugoslavijo. V začetku maloštevilne čete partizanov so se množile. Vedno več je bilo tistih, ki so doumeli, kako velik je lahko prispevek vsakega v boju za svobodo vseh, za združitev naših narodov v novi Jugoslaviji, za bratstvo in enotnost. Male vstaje so skozi dolga štiri leta spremljale najbolj krvave bitke naše zgodovine.

Po eni od takih bitk nosi ime vsakoletni tabor Sutjeska, ki ga v Sloveniji organizira ZPMS Novo mesto. Sicer pa tabore Sutjeska prirejajo v vseh naših republikah. Letos so se v Šmihelu pri Novem mestu zbrali pionirji in mladinci iz vse Jugoslavije že triindvajsetič. Osemset jih je, in sicer deset iz vsake republike ter iz avtonomnih pokrajin. Ze naslednjega dne po prihodu, 1. julija, so oblikovali pet čet: Belokranjsko, Gubčevo, Tomšičevo, Cankarjevo in Serčerjevo. Vsaki četi so določili komandirja, komandirji pa skupaj sestavljajo štab tabora z vsemi samoupravnimi dolžnostmi in pravicami.

Blížam se domu Majde Šilc v Šmihelu. Čaka osamljen in tih. Čudno! Velik napis SLOVENSKI TABOR »SUTJESKA 80« in pod njim zemljevid Jugoslavije, na katerem se pušice iz posameznih krajev naših republik stekajo v Šmihel, me prepriča, da nisem zgrešila poti. Kmalu mi je vse jasno; mladi izpolnjujejo eno od točk svojega kar natrpanega štirinajstdnevnega programa - odšli so na ogled Novoteksa v Novem mestu.

Upravnik Darko Habjanič mi pripoveduje o štirinajstdnevem skupnem življenju in delu v taboru: »Eden glavnih namenov je obujanje tradicij narodnoosvobodilnega boja in seveda razvijanje bratstva in enotnosti med našimi mladimi Jugoslavlani. Ne moremo mimo dneva borca, mimo srbske vstaje in vstaje črnogorskega naroda, ki sovpadajo z našim taborom. Ze samo ime Sutjeska spominja udeležence tabora na bojevitost in odločnost njihovih prednikov, ko se je bilo treba z rami ob rami bojevati proti okupatorju, pa čeprav za ceno življenja. Taki naj bodo naši mladi: bojeviti in odločni, ko je treba graditi jutrišnji dan Jugoslavije. V taboru spoznavajo, kako si delovni ljudje v tukajšnjih delovnih organizacijah služijo kruh. Po srečanju z novomeškimi pionirji lahko primerjajo tukajšnje življenje mladih z možnostmi in navadami, ki jih ima mladina v krajih, iz katerih prihajajo.«

Dom Majde Šilc oživi. Kmalu se okoli mene zbere Jugoslavija v malem: Andreja Lik iz Mozirja predstavlja Slovenijo, Jasmina Radivojevič iz Beograda Srbijo, Tatjana Bošnjak iz Bačke Topole Vojvodino, Maja Andrejevska iz Skopja Makedonijo, Gordana Bujak iz Pljevlja Črno goro, Albert Gaši iz Podujeva Kosovo, Siniša Papković iz Srba predstavlja Hr-

vatsko in Aleksandra Pajazetović iz Velike Kladuše Bosno in Hercegovino. Zadoni pesem Jugoslavija. Ni mogoče dvomiti o njihovi enotnosti. Vsi prav vneto prikivajo Aleksandri, ki pravi, da je v taboru »perfektno«. Vsi se med seboj poznajo in dobro se razumejo. Skupaj so v sobah, skupaj pri igri, skupaj pojejo, izmenjujejo si naslove, razglednice krajev, znač-

ke; kot velika skladna družina živijo. Za tabor Sutjeska so izbrani samo najboljši, ne samo po uspehu, ampak morajo biti aktivni še v raznih drugih organizacijah in interesnih dejavnostih.

»Ponosni smo na svoje ime, ki nas združuje pod eno zastavo,« pravijo. »Sutjeska nas spominja na vojno in tudi na svobodo, v vojni in svobodi pa na našega dragega Tita. Svoboda je naše največje bogastvo, in če nam bi jo kdo ogrozil, ne bi pomišljali. Sledili bi naročilu, ki ga je tovariš Tito polagal na srce že svojim borcem, potem pa z njim gojili v nas tradicije narodnoosvobodilnega boja.«

Z vprašanjem, ali se jim zdi, da so dovolj pripravljeni, da bi branili domovino, sem hotela zaježiti reko besed, pa pravi Aleksandra: »Nikoli nismo dovolj pripravljeni, zato pa se stalno učimo. Znašli bi se pač.«

Potem vsi skupaj nekaj trenutkov premišlujejo, kako bi se v začetku vstaje prijavili v organizacijo, ki so jo v pretekli vojni imenovali Osvobodilna fronta, lahko pa bi imela tudi drugo ime. Bili bi kurirji, trosili letake, pomagali zbirati material za borce, orožje, hrano, zdravila, delali bi vse, kar bi koristilo našemu boju in kar bi jim vodstvo zaupalo. »Sicer pa,« pravijo, »v vojni sploh ni pomembno, kaj si, pač pa, kaj narediš.«

Potem se pogovarjamo o borcih, o tistih odločnih in upornih ljudeh, ki so imeli cilj pred seboj in so šli za njim do konca, do svobode. »Naša pesem Računajte na nas...«, kaj mislite, zakaj? Zato, ker smo njihovi potomci in se po naših žilah pretaka njihova kri,« pravijo in potem, kot bi stresali iz rokava, naštevajo imena partizanov junakov, ki jih narodi ne bodo pozabili. Aleksandra je omenila Ibrahima Mržljaka, narodnega heroja iz Bosne in Hercegovine, po katerem nosi ime njihova šola, Andreja se je spomnila Karla Destovnika-Kajuha, o katerem je že veliko brala, posebno vseh pa so ji njegove pesmi, Maja pripoveduje o ilegalcu Petru Arsovu, ki se je blizu Kumanova bojeval za svoj narod, Tatjanin ded Djordj je padel na Kozari, ko se je v nekem rovu iz prsi v prsi boril z Nemci. »Veliko herojev je dalo naše mesto,« razmišlja Gordana iz Pljevlja. »Na griču blizu mesta jim stoji danes spomenik. Naša osnovna šola Boško Buha skupaj z drugimi osnovnimi šolami skrbi zanj in vsako leto decembra imamo ob njem slovesno prireditev.«

Vsi se strinjajo s tem, da je vsak, ki je v narodnoosvobodilnem boju sodeloval na naši strani, do neke mere narodni heroj.

»Čuvamo spomenike, še bolj pomembno pa je, da čuvamo svobodo, bratstvo, enotnost, enakopravnost in mir. Pridno se bomo učili, da bomo pozneje dobro delali in tako pomagali graditi našo domovino. Dostojni Jugoslavlani želimo biti, čast naše Jugoslavije!«

Poziv na zbor tabora prekinemo naša razmišljanja. Toda obljubili so, da se bodo v našem TV-15 oglasili iz svojih krajev.

Živa Drole

Mladi iz TKK Srpenica

Mladi iz temeljne organizacije TKK Srpenica so delavni in nadvse prijetni mladinci. Kot eden so. Ko se nekaj dogovorijo, to tudi storijo.

Tako je bilo tudi s postavitvijo spominske plošče, ki so jo pred dnevi odkrili visoko v pogorju, na mestu, kjer je med NOB delovala sanitetna postaja številka 10. Ideja za postavitev spomin-

Bolničar Stol, ki je ves čas uspešno vodil bolnišnico, se je trudil, da bi ranjene in bolne kar najbolje in najhitreje zdravil. Nekaj pred italijansko kapitulacijo so bolnišnico premestili v staje na planini Gozdič pod Skalarjevo planinsko kočjo. Tu so ostali do kapitulacije Italije, potem so se preselili čez Sočo na Skalo. Kakih štirideset udeležencev je prišlo

Borci NOV Žaga pred spominsko ploščo

skega obeležja je naletela na velik odmev v kolektivu TKK. Mladi so jo sprejeli ponosno. Sami so se hoteli oddolžiti vsem, ki so nam priborili svobodo. Težaven teren, do bolnišnice je iz Žage tri ure hoda, jim ni vzel poguma. Ko je bil visoko na Kaninu še sneg, so že vse pripravili. Kupili so ploščo ob sofinanciranju ZZB NOV Tolmin, nanjo pa so sami ugravirali besedilo, ki vsakega mimorega spomni in bo spominjalo, kje je bila med NOB partizanska sanitetna postaja številka 10.

Na planini Baban, domačini iz Žage ji pravijo kratko Bana, so imeli partizani sanitetno postajo skrito v duplini. Še danes jo je težko najti. V duplini se je stiskalo osem ranjencev. Hrano so jim prinašali domačini z Bovškega. Strmo v hrib se vije pot in po njej so k ranjencem lahko hodili le ponoči, da jih ne bi odkril sovražnik.

Nekdo je ranjence izdal. Italijani so izvedli hajko, da bi uničili sanitetno postajo. Vendar so se ranjenci pravočasno rešili na varno. Maja leta 1943 so si pripravili ležišča med gostim grmovjem, nekoliko nižje v strmini. Tam so mladi te dni postavili spominsko obeležje.

Predstavljamo vam učence osnovne šole Franja Vrnčca iz Slovenj Gradca, ki so bili od prvega do osmega razreda odličnjaki in vseskozi aktivni v pionirski in mladinski organizaciji ter šolski skupnosti. Foto: Adolf Ankon

Modri val

Učenci osnovne šole Janka Premrla-Vojka so izdali posebno številko svoje-glasila Modri val in vsebino namenili spominu tovariša Tita, naših padlih borcev in domovini. V samem uvodu so napisali:

Žrtvam

Minuta tišine za padle, za tiste, ki spijo pod rušo neznano svoj rani sen sredi zemlje pomladne. Minuta tišine za mrtve očete in brate in sestre, žene in otroke, za vse žrtve.

Tovariši živi, kakor sejalc pred delom na praznični njivi, odprimo roke in srca za breme spomina, spomina v minuti tišine.

V mraku kraških kotanj, med grmi grenkega brina, po notranjskih jasah krog Krima, čez krotki dolenski kraj hodil je partizan. Ne bo ga več nazaj, a živi, ne bomo pozabili nanj.

Časa trenutek, kaplja, ki v padajočem slapu

premine:

minuta tišine, tišine.

In zopet krog nas kot na orglah zahrumi dinamična pesem dela, divja, zmagovita, vesela himna vse prešinjajočih harmonij.

In ko bo kladivo udarjalo trdi takt, v srcih tiho zvenel bo tovariški glas mrtvim: ne pozabimo vas...

Misel o domovini, ki preveva vse strani te številke glasila, se je zlila v eno samo, odločno:

Rasti srečna, da bodo vsi narodi videli z vseh strani, z juga in severa, kako se rojeva, kako se ljubi in kako se brani dežela proletarcev!

V Celju se je zaključila ena najstarejših manifestacij jugoslovanske mladine, 25. jubilejne jugoslovanske mladinske igre bratstva in enotnosti. Igre so presegle meje športnega tekmovanja. Obogatile so se z različnimi pogovori za okroglimi mizami, z obiski delovnih organizacij, kjer mladi spoznavaajo, kako delovni ljudje služijo kruh, predvsem pa vsako leto nastajajo med mladimi udeleženci igre nove prijateljske vezi in pričakujemo, da se bodo iz leta v leto utrjevale, saj je to največji smisel jugoslovanskih iger bratstva in enotnosti.

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Nove moči na deloviščih

Na sedmih republiških mladinskih delovnih akcijah dela že druga izmena brigadirjev. Prav tako so petega julija zamenjale tiste, ki so otvorili zvezne MDA, nove delovne mlade moči. Kražani v Beli krajini, Brkinih, na Krasu in v Slovenskih goricah pa na Kozjanskem, v Posočju in Suhi krajini ponosno gledajo na delovno vneto mladega rodu. Za prvo izmeno so ostale že dolge trase vodovodov, cest in PTT linij. Marsikje so naredili veliko več, kot so načrtovali. Tako so v Brkinih za 50 odstotkov presegli normo, novih brigadirjev pa je prišlo toliko, da bi jih bilo skoraj za še eno brigado. Na Krasu bo marsikatera hiša še nekaj časa deležna strokovne patronažne in socialne pomoči. Najbolj so veseli otroci iz Kostanjevice, Opatjega sela in Sel na Krasu, ki bodo vse dotlej, dokler bodo brigadirji pri njih, hodili v brigadirske vrtce. V Bohinju so brigadirji prve izmene opravili kar 5300 delovnih ur. Tudi z uspehi svoje-ga dela se lahko pohvalijo, pa interesne dejavnosti so se dobro iztekle. Poleg tega so uspeli tečaji in vrsta kulturnozabavnih prireditev, s katerimi so mladi popestrili svoje življenje. V drugi izmeni bo v Bohinju delalo 130 mladih iz Ljubljane, severnoprimorske in celjske regije.

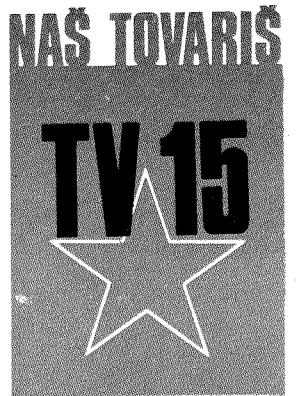
Dragi brigadirji, najprej tisti, ki ste se že vrnili z mladinske delovne akcije, čestitam vam! Obenem pričakujem vaše prispevke. Vidite, da je za vami še cela vrsta neizkušenih, takih, ki bodo prvič šli v brigado in se želijo s pomočjo vaših iskrenih pripovedi seznaniti z vsem, kar počne brigadir na mladinski delovni akciji. Kar pomislite, kako mrzlično ste se pripravljali vi, ko ste se prvič odločili, da prispevate za lepše in boljše življenje vsakega koščka naše domovine. To je vendar veliko dejanje, ki zahteva vso zavest in vso odgovornost.

Brigadirji začetniki, tudi od vas pričakujem in z mano vsi bralci našega časnika, da nam napišete, zakaj ste se odločili za brigado, kam boste odšli, kaj pričakujete, skratka, da nam napišete o sebi in o novih izkušnjah.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Življenje, posvečeno človeku

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA ŠTRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana
50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Večkrat sem srečal tovariša Tita – ob skupščinskih zasedanjih, proslavah državnih praznikov, kongresih, sprejemih in ob obiskih v naših mestih in podjetjih. Nekatera srečanja so mi ostala še posebej v spominu. Povezana so bila z najinim delom. Taki sta bili srečanja pred vojno in dve po vojni. Med narodnoosvobodilno vojno ga nisem videl.

Prvo srečanje je bilo na Vinnjah na 3. partijski konferenci Slovenije. Pred kratkim smo praznovali štiridesetletnico te konference in ob tej priložnosti je bilo mnogo povedanega o njej, zato se omejujem na samo srečanje.

Ker sem bil med tistimi, ki so pripravljali prostor za konferenco, sem bil že dopoldne v razpadajoči Judeževi domačiji na Oklu nad Ihanom. Po zaključnih pripravah me je, že pozno popoldne, Tone Tomšič določil, naj grem na gozdno stezo, približno sto metrov od domačije. Pazil naj bi, da med prihajajočimi delegati, ki bodo prišli iz smeri železniških postaj Laze in Jevnica, ne bi prišel še kdo, ki ni bil povabljen na konferenco. Povedal mi je, da bom poznal vse spremljevalke, ki bodo vodile delegate. Tiho sem ždel v grmovju, od koder je bil dober razgled na stezo. Delegate sem slišal prihajati, še predno sem jih videl. Prvi so prišli trije delegati in vodnica. Od kod so prišli in kdo so bili, se natanko ne spominjam, toda mislim, da so bili iz Štajerske. Niso me opazili in pustil sem jih mimo.

Ko še ni padel popoln mrak, a v gozdu je bilo že precej temno, sta prišla še dva. Delegata nisem poznal, poznal pa sem spremljevalko Ado Dekvalovo-Krivic. Tudi njiu sem pustil mimo. Kmalu zatem je prišel do mene Tone Tomšič in mi rekel, naj počakam še delegate iz revirjev, potem pa naj pride v hišo. Ker je nastopala že noč, revirčanov pa dolgo ni bilo, sem odšel v hišo in povprašal, kaj naj napravim. Tovariš Leskošek je takoj določil dve spremljevalki in poslal eno na železniško postajo Laze, drugo pa v Jevnico, ker je bil prepričan, da so revirčani zgrešili javko in svojo spremljevalko. Tako je tudi bilo. Ena od poslanih spremljevalk jih je našla na železniški postaji, seveda na napačni, in bilo je že zelo pozno, ko jih je pripeljala na domačijo.

Večino delegatov sem poznal, toda delegata, ki ga je pripeljala Ada, še nisem nikdar videl. Bil je ves čas v družbi tovarišev Kardelja, Kidriča in Leskoška. Ko se je konferenca začela, je tudi sedel med njimi. Tovariš Leskošek je otvoril konferenco, predlagal dnevni red, pozdravil vse navzoče in predstavnik CK KP Jugoslavije.

Po Kardeljevem referatu, med razpravo, me je tovariš Leskošek poslal ven, češ da hoče z menoj govoriti »Valter«. Prav nič nisem vedel, kdo je to. V veži domačije je bil delegat, ki ga je pripeljala Ada. Ko je spregovoril, sem ugotovil, da je predstavnik CK KPJ, ker je govoril po

zagrebško, to je z zagorskim naglasom. Pogovarjala sva se deset do petnajst minut. V glavnem se je zanimal za moje delo in sprejem v partijo, za delo v železniški delavnici v Zagrebu, za aretacijo, zasliševanje in zapor v Zagrebu in kaj sem delal po izgonu iz Zagreba v Ljubljani. Opazil sem, da zelo dobro pozna razmere v Zagrebu, tudi v delavnici, in da dobro ve za množične aretacije komunistov v Zagrebu, pozimi leta 1935–1936, ko je bilo v Zagrebu zaprtih okrog 180 komunistov.

V partijskem delu ni bil običaj, da bi se komunisti med seboj tako podrobno zanimali za drugega komunisto, toda pozneje, ko sem zvedel, da sem na tej konferenci izvoljen v CK KP Slovenije, mi je bilo jasno, zakaj me je tako podrobno spraševal o vsem.

Ko sem pozneje, med konferenco, razmišljal o »Valterju«, nisem mogel uskladiti nekaterih stvari. Ker je bil izbrano oblečen, sem si predstavljal, da je verjetno odvetnik. Nekaj odvetnikov-komunistov sem poznal v Zagrebu, ker sem jih videval pri raznih demonstracijah, toda njega nisem nikoli videl. Pri vprašanjih, ki jih je postavljaj, pa sem bil prepričan, da je delavec in da dela med delavci. Čeprav je govoril zelo uglajeno, psolve nisem slišal, pa je vendarle uporabljal besede »bogami« in »bogati«, kar je dalo misliti, da je dober del življenja preživel na vasi. Ker je dobro razumel slovensko in se je trudil, da bi tudi govoril slovensko, pa se je le slišalo, da je njegova slovenščina bolj zagorščina.

Drugič sem ga srečal na posvetovanju v Zagrebu, o katerem je malo znanega, toda o njem sem pisal v Komunistu, št. 23, 16. maja 1977.

Bila je vroča nedelja, zelo verjetno v drugi polovici julija ali v začetku avgusta 1940. Sestali smo se v Mesniški ulici v neki brivnici,

prihajali smo med 7. in 9. uro zjutraj. Razen Slovencev nisem nikogar poznal. Ob 8. uri 55 minut je poslal Kardelj Borisa Kraigherja na javko, od koder naj pripelje »Starega«. Točno ob 9. uri sta vstopila. Ko si nas je »Stari« ogledal, je takoj postavil vprašanje:

»Kje so ostali tovariši!«

Tone Tomšič je pojasnil, da nekaj tovarišev ni prišlo na dogovorjeno javko, in da ni znan razlog, za zagrebške tovariše pa je povedal, da so bile v Zagrebu nekatere aretacije. Zaradi tega se boje, da bi jih utegnili policija zasledovati, in zato ne morejo priti.

»Ali smo prepričani, da ni bil nihče zasledovan?« je bilo naslednje vprašanje.

Ko je dobil pozitiven odgovor, je spraševal naprej:

»Ali je možno, da nas je kdo videl prihajati v hišo!«

V brivnico smo vstopali iz veže, nihče se ni spomnil tega, da bi nas lahko kdo opazoval, le Tone Tomšič, imel je izreden čut za organizacijo in konspiracijo, je odgovoril:

»Že ko sem prišel, sem videl taksista pred sosednjo hišo, ki pa se do sedaj še ni premaknil in zelo verjetno je, da nas je videl vse vstopiti v hišo.«

»Stari« je takoj določil Miho Marinka:

»Opazuj taksi in ga ne izpusti izpred oči do šeste ure zvečer!«

Po teh preventivnih ukrepih smo se najprej dogovorili, kaj bomo storili v primeru kakršnegakoli presenečenja, šele potem se je začelo posvetovanje. Obravnavali smo zunanjo in notranjo politično situacijo, priprave na 5. konferenco KPJ (ima status kongresa) in o organizaciji partijske šole. Mislim, da je bilo govora tudi o nekaterih slabostih hrvaške partije v Dalmaciji.

Po celodnevem posvetovanju smo se razšli okrog 18. ure.

V »Starem« sem spoznal tovariša, ki se je junija na konferenci v Sloveniji pogovarjal z menoj, takrat je bil »Valter«.

★

Tretjič sem se srečal z njim v Beogradu.

Na skupščini Industrijske zbornice Jugoslavije v Beogradu maja 1957. ali 1958. leta sem bil v delovnem predsedstvu. Po zaključni skupščini me je predsednik Todor Vujasinović (med vojno je bil na Bazi 20 v Kočevskem Rogu kot predstavnik CKJ) obvestil, da grem v desetčlanski delegaciji v Beli dvor k tovarišu Titu. Tega sem bil zelo vesel, saj nisem z njim govoril od zagrebškega posvetovanja 1940. leta.

Točno ob 16. uri smo se javili pri njem, njegovo spremstvo nas je opozorilo, da imamo samo eno uro časa za pogovor. Po formalnem pozdravu nas je povabil, naj sedemo. Takoj je hotel, da mu povemo o problemih v gospodarstvu. Ker smo bili iz različnih podjetij, je vsak od nas v kratkih stavkih povedal, kaj je v njihovi stroki najbolj problematično. Jaz nisem govoril o barvni metalurgiji in kemični industriji, temveč o pomanjkanju visoko kvalificiranih delavcev v podjetjih. O tem vprašanju se je razvil živ pogovor. Navedel sem primere, da je v Beogradu več agronomov kot v vsej Srbiji in Vojvodini, da je v izvoznih trgovskih podjetjih več metalurgov in kemikov kot v vseh podjetjih te stroke, da je v državni upravi več ekonomistov kakor v komercialnih službah podjetij itd., itd... Čudil se je, da je tak beg iz proizvodnje, zelo ostro je reagiral in rekel, da morajo o tem problemu razpravljati ne samo industrijska zbornica, temveč tudi zvezna skupščina in izvršni svet ter republiški organi.

Ob nekem vprašanju, ki ga je sprožil predstavnik velikega podjetja iz Reke, in ga je Tito pazljivo poslušal, se je nenadoma sunkovito obrnil k dr. Joži Vilfanu, svojemu

takratnemu generalnemu sekretarju in ga vprašal:

»Ti, Vilfan, pred kratkim smo razpravljali o tem problemu. Kje in kdaj je to bilo?«

Ne spominjam se točno, toda mislim, da je Vilfan navedel, da se je o tem razpravljalo na gospodarskem svetu zveznega izvršnega sveta.

Ta pogovor ni bil z »Valterjem« ali »Starim«, bil je s predsednikom Jugoslavije Titom.

Kot gost sem se udeležil 9. kongresa KPJ v Beogradu. Po kongresu je bil še kulturni program za udeležence in po programu je bil predviden sprejem. Med programom mi je nek tovariš (ne spomnim se imena) povedal, da sem z Miro Svetino in Jakom Avšičem določen v delegacijo Slovencev, ki bi pozdravila tovariša Tita in mu čestitala k ponovni izvolitvi. Takoj po zaključenem programu smo se zbrali v avli pred dvorano. Tam smo bili predstavniki iz vseh republik in avtonomnih pokrajin, iz vsake po trije. Mi smo stali nekje v sredini. Tovariš Tito je z vsako skupino spregovoril nekaj besed in se zahvalil za pozdrave in čestitke. Ko je prišel do generala Avšiča, se mu je ta hotel predstaviti, Tito pa ga je prekinil in mu v smehu dejal: »Saj te poznam, čeprav si pustil rasti ozko in sivo brado.« Ko se je rokoval z Miro Svetinovo, sem opazil, da jo pozna, vendar ni ničesar pripomnil. Ko se je rokoval z menoj, me je pogledal in rekel samo: »Tudi ti si tu!« nakar je odšel dalje k ostalim predstavnikom.

Čeprav sem imel v Belem dvoru občutek, da se me še spominja, pa sem ob tej priložnosti ugotovil, da me še pozna. Čeprav je neprenehoma, dolga leta, sprejemal in govoril z znanimi in neznanimi ljudmi, pa je s tako majhno pozornostjo dokazal, da so mu ostali v spominu tudi tisti tovariši, ki jih ni redno videval na svoji poti.

Viktor Stopar

Delegacija Industrijske zbornice Jugoslavije pri tovarišu Titu v Beogradu.